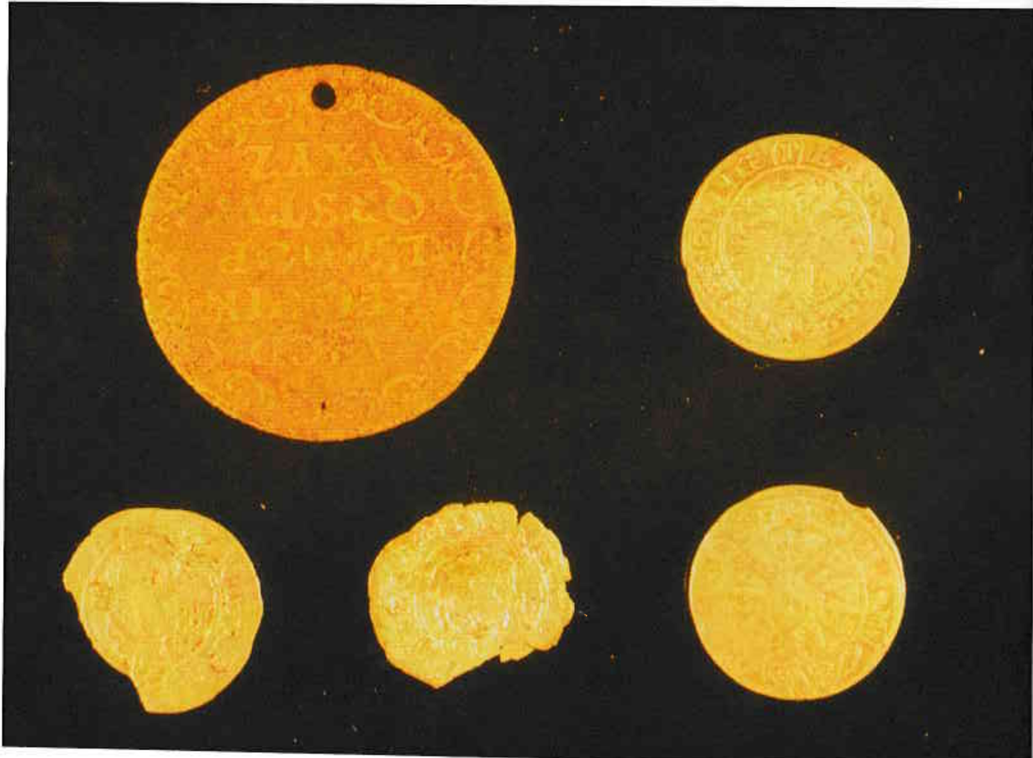
ZÁHORIE 4

ROČNÍK IV. / 1995 cena 5 Sk

ZÁHORIE

- vlastivedný časopis venovaný dejinám, tradíciám, prírode a kultúre Záhoria

Vydáva Záhorské múzeum v Skalici

Zodpovedný redaktor:
PhDr. Štefan Zajíček
Výkonný redaktor:
PhDr. Viera Drahošová
Redaktori:
Mgr. Peter Michalovič
Mgr. Vladimír Petrovič
Tajomníčka redakcie:
Margita A. Ilenčíková
Grafická úprava:
Mgr. Vladimír Petrovič
Technický redaktor:
Jozef Vaníček
Reprofoto:
Ján Pardubský

Redakčná rada:
PhDr. Eva Fordinálová, CSc., RNDr. Ján Hrbatý, Mgr. Michal Kalamenovič, Branislav Kolény, Mgr. Ľudovít Košík, Mgr. Jozef Mikuš, Mgr. Miroslav Mind'áš, Štefan Moravčík, PhDr. Konštantín Palkovič, CSc., Mgr. Eva Pernecká,

Predseda red. rady:
PhDr. Mária Zajíčková

Na obálke:
Bazilika Sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska v Šaštíne.
Foto: Marián Thurzo
Mince z archeologického výskumu na hrade Branč.
Budova Katolíckeho kruhu s detailom opony
Foto: Ján Pardubský

OBSAH

R.Č.OU 10/91. Vychádza 6x ročne. Časopis v okrese Senica rozširuje prostredníctvom svojich stánkov PNS. Objednávky a predplatné zasielajte na adresu: Záhorské múzeum, nám. Slobody 12, 909 01 Skalica

Podávanie novinových zásielok povolené SP š.p. ZsRP Bratislava č.j. 850 - PO zo dňa 12.4. 1994

Sociálna štruktúra obyvateľstva na Záhorí

Premeny ekonomiky a štrukturálne zmeny v technike, technológii a medzi odvetviami vyvolali analogické zmeny v sociálnej štruktúre obyvateľstva Záhoria. Zachytiť charakter sociálnej skladby na Záhorí a jej vývoj v období rokov 1970-1991 je cieľom tohto príspevku. Vychádzame pritom zo štruktúry ekonomicky aktívneho obyvateľstva. V tabuľke môžeme sledovať sociálnu skladbu obyvateľstva v rokoch 1970, 1980, 1991.

Tabuľka: Sociálna skladba obyvateľstva na Záhorí

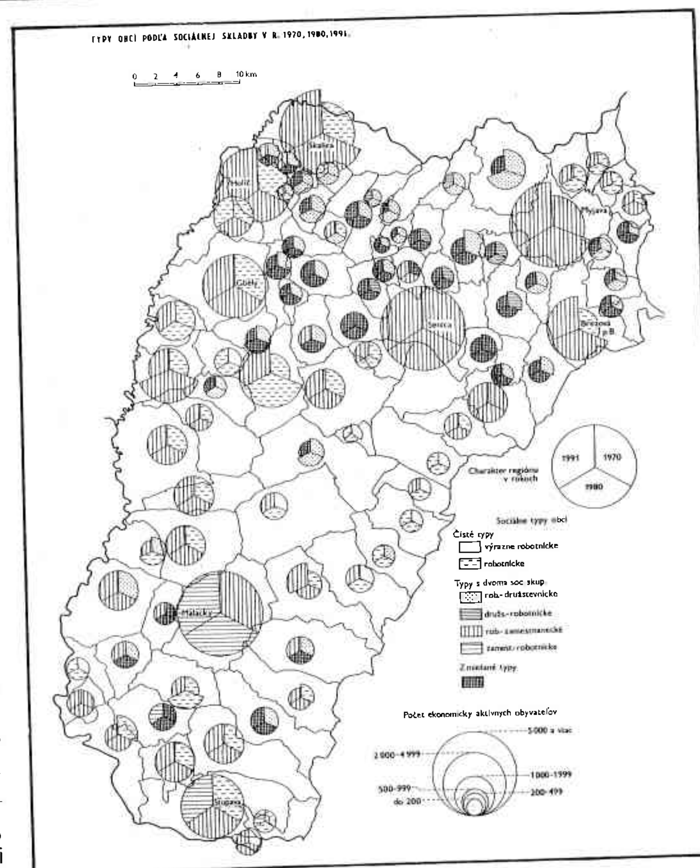
Rok	Robotníci	v %	Zamestnanci	v %	Roľníci	v %	Spolu
1970	48 095	59,9	18 928	23,6	13 327	16,6	80 350
1980	51 573	53,7	33 677	35,1	10 823	11,3	96 073
1991	48 319	52,0	35 961	38,7	8 572	9,3	92 852

Na základe porovnateľných údajov v relatívnych hodnotách môžeme vidieť približne rovnaký pokles podielu robotníkov a roľníkov, ktorý súvisel s rozvojom nevýrobných sfér a služieb. V absolútnych hodnotách poklesol len počet roľníkov z 13 327 v roku 1970 na 8 572 v roku 1991. O 224 sa zvýšil počet robotníkov v roku 1991 oproti roku 1970, ale takmer dvojnásobne sa zvýšil počet zamestnancov.

Pokles počtu pracovníkov v poľnohospodárstve ovplyvnilo viacero faktorov. Popri prirodzenom úbytku prestárnutých osôb ho podnietila aj pokračujúca mechanizácia poľnohospodárskych prác, integrácia, kooperácia a špecializácia poľnohospodárskej výroby a tiež zvyšovanie kvalifikácie pracovníkov.

Avšak pri porovnaní so Slovenskom, kde robotníci v roku 1991 tvorili 46,0%, zamestnanci 45,4% a roľníci 8,6% (v roku 1970: 55,9%, 28,6%, 11,1%) má Záhorie relatívne väčší podiel robotníkov a roľníkov a o niečo pomalšie sa mení socioprofesná štruktúra ekonomicky aktívneho obyvateľstva ako za Slovensko.

Menilo sa aj rozloženie sociálnych typov obcí na Záhorí. Tento vývoj môžeme sledovať na mape. Ako podklad na klasifikáciu sme použili údaje o sociálnej skladbe ekonomicky aktívneho obyvateľstva zo sčítania ľudu v rokoch 1970, 1980 a 1991. Rozlíšili sme 3 skupiny sociálnych typov obcí podľa percentuálneho zastúpenia aktívneho obyvateľstva v sociálnych skupinách. Zistili sme, že na Záhorí prevládali typy s 2 sociálnymi skupinami. Do tohto typu patrilo 49 obcí, z toho najpočetnejším podtypom v roku 1970 bol robotnícko-družstevný podtyp s 37 obcami, do ktorého v roku 1980 patrilo len 13 obcí a v roku 1991 ani jedna obec. Väčšinou to boli obce s menším počtom obyvateľstva a poľnohospodárskou produkciou. V roku 1991 najpočetnejším podtypom bol robotnícko-zamestnanecký podtyp, do ktorého patrilo 43 obcí (v roku 1970 len 5 obcí). Spravidla to boli väčšie obce a takmer všetky mestá.

V roku 1970 čisté typy tvorilo 36 obcí, z nich na Záhorí boli zastúpené len robotnícke podtypy. V roku 1980 sa ich počet zredukoval na 20 a v roku 1991 na 8. Naopak, do roku 1991 vzrástol počet obcí patriacich do zmiešaného typu na 31 oproti 5 v roku 1970.

V mestách v roku 1970 bol rozšírený najmä robotnícky podtyp, ktorý do roku 1991 nahradil robotnícko-zamestnanecký podtyp. Sociálny typ miest je ovplyvnený najmä ich hospodárskou a správnou funkciou v systéme osídlenia.

Vidiecke obce, v minulosti najviac zastúpené robotnícko-družstevným typom, majú v súčasnosti charakter robotnícko-zamestnanecký.

Vidíme teda, že ekonomický charakter územia, ako aj jednotlivých obcí odráža nielen ekonomická, ale aj sociálna štruktúra obyvateľstva.

Anton Michálek

Jezuitské divadlo v Skalici

Skalica, ktorá sa v roku 1372 stala slobodným kráľovským mestom, patrila v 17. storočí medzi významné mestá Uhorska. V meste, kde už takmer dvesto rokov predtým pôsobila františkánska rehola, povolil magistrát r.1659 usadiť sa až po dlhších prieťahoch i jezuitom. Ten im potom dal k dispozícii na radnici dve izby, kuchyňu a pitvor.

Napriek tomuto provizórnemu ubytovaniu začali tu jezuiti hneď cieľavedomo pracovať. Už na Veľký piatok v roku 1660 so žiakmi zahrali "Ludus sacer scenicus" - pravdepodobne pašiovú hru, čím sa tiež snažili získať si priazeň Skaličanov. Touto hrou sa začala písať história jezuitského školského divadla v Skalici.

Jezuitský kostol a kláštor postavený v rokoch 1693 - 1724

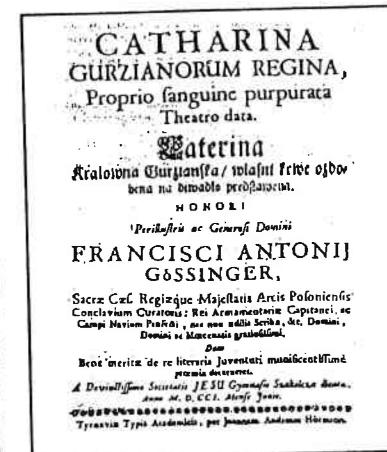
Žiada sa nám spomenúť, že prvým miestom, kde sa v roku 1561 v Uhorsku usadili jezuiti, sa stalo naše najstaršie slobodné kráľovské mesto Trnava. V roku 1635 tu bola založená trnavská univerzita, v tom čase jediná v celom Uhorsku, ktorá bola zverená jezuitom. Jej založenie malo veľký význam pre kultúrne povznesenie Slovenska. Tomu napomáhali aj jezuitské gymnáziá, ktoré sa snažili harmonicky spájať vzdelanie s kultúrnou činnosťou a nábožensko-mravnou výchovou. Vyučovacím jazykom na gymnáziách bola latinčina, aby na nich mohli študovať všetky národy Uhorska. Podľa študijného poriadku z roku 1599 žiaci jezuitských škôl boli povinní z pedagogických dôvodov hrávať i latinské školské predstavenia. Malo to prispieť nielen k výrečnosti, k istote v spoločenskom vystupovaní, ale i k lepšiemu osvojeniu si latinčiny a k cvičeniu pamäti.

Kúpa domu na námestí umožnila jezuitom otvoriť si r.1662 svoju školu. Ich spokojnosť sa zvýšila, keď sa v roku 1666 mohli presťahovať do vlastných priestorov. V tomto roku zahrali žiaci biblickú hru Izák. V roku 1667 mala už jezuitská škola v Skalici 237 žiakov, čo bolo nesporným úspechom.

V roku 1672-1677 sa na jezuitskej scéne každoročne uvádzali dve predstavenia - spravidla na Veľký piatok a na Božie Telo. Tak napr. na Veľký piatok v roku 1672 to bola hra Absolon persequens patrem suum (Absolon prenasledujúci svojho otca) a na Božie Telo 1673 zase hra, ktorá sa pomerne často hrávala v jezuitskom divadle vôbec, a to dráma Josephus vendidus - o predaji Jozefa bratmi do Egypta. Na slávnosť Božieho Tela v roku 1674 uviedli zase hru Populus israeliticus murmans contra manna (Izraelský ľud reptajúci proti manne). Do série biblických hier patrili v roku 1677 i ďalšie dve hry, a to o Abrahámovi, obetujúcom Izáka a o arche, zajatej Filištíncami.

Po tomto období nastala na jezuitskej scéne viacročná pauza, ktorá trvala až do roku 1684, keď sa tu opäť stretávame s dvoma hrami. Prerušenie zavinili známe náboženské

nepokoje, morová epidémia a stavovské povstania, ktoré neobišli ani Skalicu. To malo za následok nielen prerušovanie vyučovania na gymnáziu, ale priam ohrozenie jeho existencie. Veď napr. v roku 1681 všetci štyria jezuitskí pátri pri pomoci chorým na mor naň tiež zomreli a za Tökölyho povstania v roku 1683 zachránili životy jezuitom tamojší františkáni.

CATHARINA
GURZIANORUM REGINA,
Proprio ſanguine purpurata
Theatro data.
Katerina
Kralowna Gurzianſka / wlaſtní krwe oſdo-
bena na diwadle predſtawena.
HONORI
Perillustris ac Generosi Domini
FRANCISCI ANTONIJ
GöSSINGER,
Sacræ Cæs. Regiæque Majeſtatis Arcis Poſonienſis
Conclavium Curatoris: Rei Armamentariæ Capitanei, ac
Campi Navium Praefecti, [illegible] Scriba, &c. Domini,
Domini et Mecenatis gratioſiſſimi.
Dum
Bene meritæ de re literaria Juventuti munificentiſſime
præmia decerneret.
A [illegible] Societatis JESU Gymnaſii Szakolcan [illegible]
Anno M. D. CCI. Menſe Junio.
Tyrnaviæ Typis Academicis, per Joannem Andream Hörmann.

Po smrti ostrihomského arcibiskupa Juraja Szelepcsényiho-Pohronca v roku 1684 zdedili skalickí jezuiti testamentárne bánovské panstvo v Trenčianskej stolici ako základinu pre svoje kolégium. To im umožnilo rozšíriť školu o vyššie ročníky a začať v roku 1693 so stavbou kolégia. V roku 1697 sa rehola i celá škola presťahovala do ešte celkom nedostavanej budovy kolégia. V roku 1701 bola skalická rezidencia povýšená na kolégium, čo sa pozitívne odrazilo i na divadelnej aktivite. V júni 1701 tu bola inscenovaná náboženská hra Catharina Curzianorum regina (Katarína kráľovná gruzínska), ku ktorej bol vydaný i viacstránkový latinsko-slovenský program, prvý tohto druhu u nás. Táto dráma o kresťanskej mučeníčke Kataríne sa stala nielen najznámejšou inscenáciou skalickej jezuitskej scény, ale zapísala sa i do celkových dejín jezuitského divadla na Slovensku. Zaujala nielen náročnou výpravou, ale i uplatnením hudby a tancov.

Čo sa týka repertoáru, možno povedať, že bol obdobný ako v inom jezuitskom divadle. Striedali sa tu vo všeobecnosti biblické hry s hrami z gréckych a rímskych dejín a antickej mytológie, ďalej hry o mučeníkoch a o svätcoch jezuitskej rehole. V období fašiangu sa hrali veselohry o Bakchusovi. Tu sa v medzihrách asi najviac uplatnila slovenčina.

Žiada sa uviesť, že skalickí jezuiti sa cieľavedomo starali aj o hudobnú výchovu svojich žiakov. Preto v roku 1730 pri stavbe novej budovy gymnázia, keď predchádzajúca pri veľkom požiari mesta v roku 1729 vyhorela, postavili aj trakt pre hudobnú školu - aedificium musicorum. Tu žiaci nacvičovali cirkevný spev a inštrumentálne hudobné diela.

Skalické kolégium sa po zásluhe stalo významným i tým, že v ňom v roku 1734 zriadili ústav pre prípravu učiteľov latinčiny a gréčtiny nazvané Collegium repetentium humaniorum pre jezuitské kolégiá v Uhorsku. Je pozoruhodné, že i títo budúci profesori pod označením "repetentes" v rokoch 1746 - 1753 osem spomenutých jazykov zahrali prevažne historických hier. Boli medzi nimi hry Sedecias, Themistocles a Cyrus.

Celkovo sa jezuitské školské divadlo hrávalo na 44 miestach Uhorska, pričom na územie dnešného Slovenska pripadlo úctyhodných 18 miest. I z toho je zrejmé, aký významný zástoj malo v tomto smere Slovensko. Za vyše 110-ročnej existencie jezuitského divadla v Skalici sa v nej odohralo vyše 150 predstavení. Týmto počtom

predstavení sa zaradila na významné piate miesto v poradí za mestami Trnavou, Bratislavou, Trenčínom a Košicami. K uvedenému počtu hier bolo však, žiaľ, vytlačených iba sedem divadelných programov. Tie sa totiž vo všeobecnosti vydávali všade iba zriedkavo. Preto sú nám tieto doklady našej dávnejšej divadelnej kultúry o to vzácnejšie.

Poslednými predstaveniami v Skalici boli historické hry Artaxerxes a Demetrius v roku 1772 - teda rok predtým, keď bola na celom svete pápežom zrušená jezuitská rehola. Tým sa v roku 1773 skončila éra obľúbeného jezuitského divadla, ktoré významnou mierou obohacovalo kultúrny život našich miest, Skalicu nevynímajúc.

Štefánia Poláková

Pramene:

Divadelné programy v Štátnej Széchényiho knižnici Budapešť

Literatúra:

Staud Géza: A Magyarországi jezsuita iskolai színjá-tékok forrásai II. 1561-1773

Fontes ludorum scenicorum in scholis S.J. Hungariae, pars secunda. Budapest 1986 A Magyar Tudomános Akadémia könyvtárának kiadása, XIX kap. Szakolcza.

Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku 1561-1988. Zostavili Emil Krapka S.J. a Vojtech Mikula S.J. s kolektívom autorov. Cambridge, Ontario, Canada r.1990

Šátek Jozef - Damborák Florián - Buchta Ján: Tristo rokov skalického gymnázia. Školská a kultúrna komisia pri MsNV v Skalici, r.1965

"Kúcané" pod cyrilometodskou zástavou

Torzo zástavy so zobrazením Cyrila a Metoda

V rokoch 1863 až 1885 boli poriadané veľkolepé slávnosti na počesť milénia pôsobenia cyrilometodskej misie na Veľkej Morave. Výročie vyvolalo mimoriadny záujem našich národov o prvých vierozvestov a podnietilo veľkú vlnu bádania po ich stopách, či už na poli historickom, archeologickom, jazykovednom, cirkevnom a zároveň značný nárast ich uctievania. Opätovne sa začalo uplatňovať patrocínium Cyrila a Metoda, ktoré patrí k slovenským vlasteneckým patrocíniám. Odraz kultu solúnskych bratov nachádzame v podobe mnohých exemplárov kostolného mobiliáru na našom území: na kostolných zástavách, na obrazoch, či v trojrozmernom vyhotovení na oltároch, tiež v mnohých literárnych a iných dielach. Jeho rozšírenie bolo zjavným výsledkom slovenského národného obrodenia, no nepriazeň svetskej moci uctievanie čoskoro ukončila. Opätovné oživenie prišlo až po roku 1918, keď nadobudlo národný charakter a Cyrilovi a Metodovi sa zasväcovali sakrálne novostavby, alebo ich patrocíniom nahradzovali uhrofilské.

Ako pamiatku a dnes už vzácny historický doklad uchovávali v Kútoch kostolnú zástavu z púte na Velehrad s vyobrazením Cyrila a Metoda. Púť pod vedením Andreja Radlinského sa začala 10. júla 1863. 70-členná kútska procesia vzbudzovala pozornosť práve svojou zástavou, ohlas mala i v dobovej tlači (Cyrill a Method, Hlas brnenský). Záznam o nej a výťahy zo spomínaných dobových časopisov nachádzame i v rukopise Mateja Héska z Kútov. Počas púte účastníci spievali slovenskú pieseň o Cyrilovi a Metodovi zloženú pri tejto príležitosti. Pred kostolom na Velehrade odslúžil Dr. Andrej Radlinský omšu a mal po nej kázeň, ktorou dojal všetkých prítomných.

Obraz na zástave maľoval majster Račkaj z Oravy. Stála 70 zlatých, z milodarov sa nazbieralo 30 zlatých, ostatné doplnil Radlinský. Na jednej strane zástavy bol Cyril a Metod, na druhej strane ich pred svojím hradom víta knieža Rastislav. Maľba bola doplnená dátumom 863 - 1863. Zástavu poznačil zub času, ale obraz z nej zachránil a zarámoval ľudový rezbár Anton Ondriska. Matej Hések ho získal pre Spolok svätého Vojtecha v Trnave.

Viera Drahošová

Literatúra:

Matej Hések: Kúty - archeologický, historický, etnografický obraz až do roku 1918.Rukopis.

Hudák Ján: Patrocíniá na Slovensku. Bratislava 1984, s.26.

Poézia pokrájaná na chlieb

1. augusta si pripomíname 90. nedožité výročie narodenia básnika Rudolfa Dilonga. (Narodil sa 1.8.1905 v Trstenej na Orave, študoval a pôsobil v Skalici a umrel 7.4. 1986 v Pittsburghu, USA).

Do oficiálnych slovníkov spisovateľov sa jeho meno nedostalo, v totalitných výkladoch dejín literatúry sa mu ušli len nevyberané slová, urážky. Mal však vždy svojich verných čitateľov, milovníci poézie o ňom vedeli, ba tí najlepší básnici v súkromných debatách priznávali, že naňho a na jeho dokatovanú Katolícku modernu nadväzujú. Tento tajomný mních vždy dráždil, prebúdzal nebývalý záujem, prekvapoval, či šokoval. Pekne o ňom píše vo svojich pamätiach nobelovec Jaroslav Seifert. Pôsobil na všetkých svojím temperamentom, živosťou, spontánnosťou. Nevedeli si to spojiť s jeho františkánskou kutňou...

Pre literárnu tvorbu sa Rudolf Dilong nadchol ešte počas gymnaziálnych štúdií, keď so svojím spolužiakom Milom Urbanom obdivoval Kukučína a Hviezdoslava. Dilong debutoval zbierkou **Budúci ľudia (1931)**, po ktorej nasledovali desiatky a desiatky ďalších na Slovensku, v Argentíne, v USA, v Taliansku, v Kanade či v Nemecku.

Ako napísala v Smene Denisa Kotová-Fulmeková, "*tento mimoriadne talentovaný a plodný básnik vydal asi sto zbierok, tí skôr narodení možno ešte nájdu v knižniciach Konváliu, Mladého svadobníka, Haničku či Mesto s ružou.*" František Vnuk v

Literárnom almanachu Slováka v Amerike, 1967 výstižne charakterizuje Rudolfa Dilonga ako *"jedného z najpoprednejších, najplodnejších a najverzatilnejších básnikov slovenskej emigrácie. Jeho tvorba odráža celú škálu duševných záchvevov, ktorými prechádzal slovenský intelektuál v emigrácii a má okrem estetických hodnôt aj dokumentárnu cenu ako prameň k poznaniu psychózy emigrantského života."*

Naše informácie o neprávom *"zabudnutom"*, odpísanom básnikovi sú veľmi kusé. Preto aj naďalej budeme čerpať z hesla, ktoré napísal F. Vnuk. Od svojho básnického debutu v roku 1931 až do svojho odchodu zo Slovenska v lete 1945 Dilong bol vari najdynamickejšou postavou súčasného literárneho života doma. Jeho odvážne básnické experimenty, jeho pisateľská pohotovosť, jeho organizačná a spolkárska činnosť a kvalita jeho poézie urobili ho neodmysliteľnou súčasťou slovenského literárneho diania. Bol vedúcou osobnosťou hnutia Katolícka moderna, redaktorom literárnych časopisov a ich knižných edícií. Posledné roky konal aktívnu vojenskú službu ako stotník duchovnej služby slovenskej armády (v tejto podobe sa objavuje Dilong ako negatívny hrdina v románe socrealistických autorov V. Šalgoviča a F. Petra Prišli z východu). V lete 1945 odišiel do emigrácie. Jeho knihy k nám dochádzali zložitými cestami, širšej kultúrnej verejnosti sú prakticky nedostupné. Výber z jeho poézie chystá vydavateľstvo Smena, čosi sme chceli vydať aj v Slovenskom spisovateli, no nemilosrdné ekonomické tlaky urobili svoje, od vydania Dilonga sa upustilo... Osobne ma to veľmi mrzí, pretože som bol očarený Dilongovou Konváliou i Mestom s ružou, nevedel som sa rozhodnúť, ktorú z nich uprednostniť - a zatiaľ všetko dopadlo celkom inak. Však Smena ho vydá...

Ako píše Vnuk, Dilong *"po dobrodružnej ceste cez Nemecko a Rakúsko usadzuje sa v Ríme, kde sa okamžite zapojuje do práce za rehabilitáciu cti a mena Slovenskej republiky. Patril k najaktívnejším členom Ďurčanského Slovenského akčného výboru a v tejto činnosti neochaboval ani po svojom odchode do Argentíny v roku 1947. V Buenos Aires pôsobil ako misionár tamojšej slovenskej kolónie. Okrem toho vyvíjal plodnú literárnu a publicistickú činnosť v rámci tamojšieho Slovenského spolku a politickú činnosť v rámci Slovenského oslobodzovacieho výboru. V roku 1965 presťahoval sa do USA. Žil v Pittsburghu, kde pracoval ako redaktor Listov sv. Františka."* Ako napísala novinárka z Literárneho týždenníka *"veľkým, a v tom čase len fantastickým snom básnika bol návrat do rodnej vlasti. Žiaľ, smrť ho zastihla 7.4. 1986 v ďalekej cudzine. Ale i tak pri čítaní jeho veršov budeme možno ešte intenzívnejšie cítiť, že 'kto raz žil básni, ten večne bledne pre tých, ktorí ho milovali'."*

Ako sme už spomenuli, Dilong debutoval zbierkou **Budúci ľudia (1931)**. Mám pred sebou výtlačok s vročením 1932 (v Kremnici nákladom Priateľa dietok, tlačou Slovenskej kníhtlačiarne vo Zvolene). Básnik je až po uši zaľúbený do Slovenska, do jeho starodávna i mladosti.

Ten kraj je čistý,
nevyšli čary spod kliatieb,
tá zem je ako chlieb,
bez mátoh, príšer, hrúz,
má srdca kus.
Chlapec si spieva

Tie verše dlho chýbali v čítankách našich detí. Verme, že *"budúci ľudia"*, nové generácie už nebudú musieť vyrastať bez básnikov, ktorí celé svoje srdce vložili do písania pre tento národ, mali na zreteli len jeho dobro a vzostup. Čítanie Dilonga nikoho nenechá chladným, slovenčina je tu prežiarená dobrotou a nenapodobiteľnou krásou, zvláštnou lyrickou jemnosťou.

Z ďalších Dilongových kníh spomeňme **Slávme na holiach (1932), Dýchajte, lazy! (1933), Hviezdy a smútok (1934), Helena nosí ľaliu (1935), Mladý svadobník (1936)**. Ako píše Vnuk, *"boli to básne rázu ruralistického a nábožensko-mystického, lahodného popevkového rytmu a ľahkého, nenúteného rýmu. (Pre ich muzikálnosť E. Suchoň použil „mnohé z nich ako textovú predlohu pre svoj hudobný cyklus O horách.)"* Medzi Dilongove zásluhy nepochybne patrí aj zostavenie dnes už veľmi vzácnej Antológie mladej slovenskej poézie. Bol spoluzakladateľom literárneho časopisu Postup (1934-36), ktorý aj redigoval s J. Brezánym a podobnú úlohu zohral aj pri časopise Nové slovo (1939-40). Je to zrejme prekvapujúce zistenie, veď naše dnešné noviny s týmto menom sa k Dilongovi nikdy ani len slovkom nehlásili a nehlásia... Dilong bol pravidelným a častým prispievateľom do takmer všetkých slovenských časopisov, do svätovojtešských publikácií na jednej strane, do zborníkov nadrealistov (Pozdrav, 1942) na druhej strane. Nadrealisti sa stali *"realistami"* a venovali svoje kuvičoslávičie penie len jednej, rodnej strane - a na Dilonga tiež zabudli.

Dilongovo vydavateľské tempo sa neobyčajne zrýchlilo za Slovenského štátu, vyšli mu knihy **Ja svätý František (1938), Mesto s ružou (1939), Honolulu, pieseň labute (1939), Gardisti, na stráž (1939), Nevolaj, nevolaj! (1940), Konvália (1941), Vojna (1942), Hanička (1942), Oslava rodu (1943)** atď. Ťažisko Dilongovej tvorby leží v poézii, ale pokúsil sa aj o drámu **(Valin, 1940, Padajúce svetlá, 1941)** a prózu **(Zakliata mladosť, 1943, Človek s láskou, 1943)**.

V emigrácii Dilong vydal **Diaľky bez domova (1950), Balady (1953), Za svetlom (1954), Na vrchu nádeje (1955), Stopy v ohni (1956), V záblesku vekov (1959), Dotyk s večnosťou (1961), Brehy slobody (1965)** - všetko vydané v Buenos Aires. Nedajú sa tu vymenovať všetky Dilongove diela, preklady, úvahy. Môže nás len bolieť tupá bezohľadnosť našich úslužných deformátorov dejín slovenskej literatúry, ktorí nám chceli zaprieť, vygumovať takého dobrého Slováka a básnika.

Štefan Moravčík

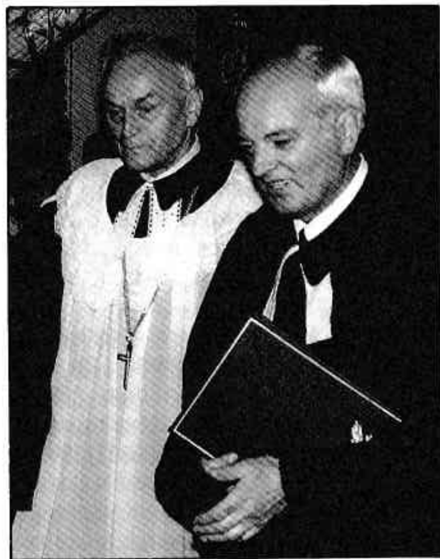
NÁŠ ROZHOVOR

s Ivanom Osuským, biskupom evanjelickej cirkvi a.v. západného dištriktu

Ivan Osuský sa narodil 6. augusta 1942 v Brezovej pod Bradlom. Po štúdiu na bohosloveckej fakulte pôsobil od roku 1965 ako seniorálny kaplán na Myjave. V októbri 1967 prešiel do Skalice, kde bol 14. decembra 1969 zvolený a vyhlásený za farára evanjelickej cirkvi a.v. V roku 1972 bol zvólený za seniorálneho presbytera Myjavského seniorátu, v roku 1981 za seniorálneho zapisovateľa a v roku 1991 sa stal seniorom Myjavského seniorátu.

V Skalici pôsobil až do roku 1994, kedy bol generálnym biskupom evanjelickej cirkvi a.v. inštalovaný do funkcie biskupa západného dištriktu.

Spomínate si na vaše prvé kontakty so Záhorím?
Som rodák z Brezovej pod Bradlom. Často nepresne Brezovanov nazývajú Záhorákmi. Ešte aj dnes to pohne roduverným Brezovanom. Svojmu rodu som sa neodcudzil a som šťastný, že som sa narodil v Brezovej pod Bradlom. Ale keď by ma niekto označil za Záhoráka, budem mu vďačný. Moja vďaka odráža polstoročie skúseností s tými najpravejšími Záhorákmi - mojimi Skaličanmi. Do roku 1965 som málo vedel o Skalici. Ako kaplán na Myjave som v letných mesiacoch roku 1965 zastupoval v ev. cirkevnom zbore domáceho slova Božieho kazateľa, ktorý bol na dovolenke. To bol môj prvý bezprostredný kontakt. A celkom konkrétne miesto, kde som nahliadol do vnútra skalického veľkorysého ducha. Bola to rodina kurátora Jána Tvrdého, ktorý býval v Nemocničnej ulici. Nik z nás nevedel, že po dvoch rokoch, 1. októbra v roku 1967 stanem sa na skoro tri desaťročia obyvateľom Skalice. A môžem oživiť spomienku na môj príchod do Skalice veľmi presne. Pricestoval som ako ustanovený kaplán do Skalice v sobotu, vlakom od Kútov. Ešte dnes je čas jeho príchodu ten istý. Vystúpil som z vlaku a zrazu nad Kalváriou sa rozprestrel dáždnik ohňostroja. Mesto oslavovalo svoje výročie, ale ja môžem s istým nádychom pýchy povedať, že Skalica ohňostrojom vítala mladého evanjelického kaplána.

Pri inštalácii za biskupa, september 1994

Čím vás 28 - ročné účinkovanie v Skalici najviac duchovne obohatilo?
Kňaz si nevyberá miesto svojho pôsobenia. Je poslaný a vyslaný, aby zvestoval veľké Božie pravdy, aby hľadal a pomáhal v hĺbke evanjelia cestu života a pravdu o živote. Ja som bol poslaný do Skalice. A môžem, smiem a som šťastný, že mi je dovolené vyznať - Pán Boh ma daroval tomuto prostrediu a mne daroval skoro tridsať rokov prežiť v tom krásnom, maľovanom kraji Pomoravia. Keď na Záhorí všetko stojí na piesku reálne, mnoho vecí symbolicky, Skalica stojí na skale a v mnohom i v symbolickom význame stojí na skale. V tom je iná a jej pravoverní obyvatelia sú iní. Mal som možnosť poznať kontinuitu histórie Skalice a celého Záhoria. Precestovať nespočetnekrát mestečkami a dedinami širokého okolia na oboch stranách Moravy, ale krajina akokoľvek krásna, zdobená obydliami, formovaná pracovitými rukami do

krásy regulovaného vinohradu získava svoj vnútorný rozmer ľuďmi, obyvateľmi, ich rečou, zvykmi, piesňami, tradíciou, kultúrou prejavu korunovaného oddanou zbožnosťou a náboženskou stálosťou. Svoj vnútorný rozmer si sever Záhoria zachoval priestranný vďaka tomu, že v pohnutých dejinách nezabudol na duchovnú dimenziu života. Slávna história neprestala byť zaväzujúcou pre prítomné generácie a i keď sa veľa vecí neubránilo duchovnej devastácii, deformácii, to čo stálo na skale, vytrvalo a obstálo. Celým svojím pôsobením usiloval som sa presadzovať líniu duchovného chápania života ako protipól ubíjajúceho konzumného štýlu života. Tento princíp akceptovali nielen tí, ktorým som priamo slúžil ako zborový farár a ďakujem im za toľko požehnaného a vzácneho, že sa to nedá vyjadriť ani materiálnou hodnotou, ani matematickým spôsobom, ale i nespočetné množstvá ľudí, ktorých som stretol na ceste života. Skutočne som s atmosférou kultúrneho, spoločenského, predovšetkým náboženského života bol denno denne nielen konfrontovaný, ale obohacovaný hodnotami, ktoré sa mi stali najpočetnejším bohatstvom a pokladom môjho života. Kiež by si Záhorie, jeho sever i juh, východ i západ zachovali svoje duchovné hodnoty a stále ich obohacovali. Nielen vínkom, nielen rečou, nielen piesňou, ale predovšetkým čistou dušou, priehľadnou ako sklenička sklenená, životom šťastných ľudí, ktorý šumí ako večne spievajúce záhorácke bory.

Biskup ev. cirkvi a.v. Ivan Osuský

Zo slovenskej novodobej histórie sú známe dve významné postavy, ktoré sú nositeľmi priezviska Osuský a to Samuel Štefan, cirkevný hodnostár, filozof, historik, ktorý sa narodil v roku 1888 v Brezovej pod Bradlom a jeho brat Štefan, diplomat a publicista, ktorý sa narodil v roku 1889 tamtiež. Aké sú s týmito osobnosťami vaše rodinné zväzky?
Každý život človeka je ostrovom pre seba. Ale každý kdesi patrí, niekde má korene. Obaja spomínaní majú korene v Brezovej, mojom rodisku a cez môjho starého otca Samuela Osuského by som na košatom strome rodiny našiel malý konárik, ktorý pri krste v brezovskom kostole ako ratoliestka štepená do vínneho kmeňa Ježiša Krista dostala meno Ivan.
Ako hodnotíte súčasný (od r. 1989) politický vývoj na Slovensku a jeho dopady na náš región?
Je to veľmi široká otázka s množstvom podotázok. Mnohé veci súčasného vývoja nechápem, mnohému nerozumiem, k mnohým veciam sa nechcem a nebudem vyjad-

rovať. Viem jedno a určite, že na región severu Záhoria tvrdo a nezmyselne dopadlo bremeno deliacej hranice. Ale viem jedno a určite, že ľud Pomoravia nerozdelí žiadna hranica, ani závory. A je mojou túžbou napomáhať tomu, aby nedochádzalo k procesu štiepenia toho zdravého jadra života krásnych ľudí, ktorí na oboch stranách hranice žijú, pracujú, veselia sa a spievajú a niekedy i škrípu zubami.

Počas vášho pôsobenia v Skalici ste i svojimi činmi deklarovali podporu ekumenickému hnutiu. Aký je váš vzťah k iným cirkvám?

Moje vzťahy k iným vyplývajú zo základnej požiadavky evanjelia Kristovho - mať väčšiu lásku k inému ako k sebe, alebo vzťahy medzi ľuďmi budovať na tomto princípe. A v ňom nachádzam riešenie pre všetky krátkodobé a dlhodobé krízy, ktorými prechádzajú vzťahy medzi ľuďmi, veriacimi i neveriacimi. Som zástancom otvorených, čestných vzťahov, ktoré dokážu obohacovať život, kultivovať ho ku kráse, úcte, porozumeniu. Tieto princípy nemožno inak deklarovať len cestou každodenného života. A toto z úprimného srdca želám všetkým obyvateľom Záhoria a najmä Skalice.

Za rozhovor ďakuje Vladimír Petrovič

Vracajú sa naspäť

Silný civilizačný tlak na prírodné prostredie má za následok nepriaznivý vplyv na divo žijúce druhy rastlín a živočíchov. Pôsobením človeka na prírodné prostredie dochádza k úbytku početných stavov jednotlivých druhov, k ich úplnému vymiznutiu z jednotlivých oblastí a v krajnom prípade k biologickému vymiznutiu druhu vôbec. Naopak, človek môže k rozšíreniu mnohých druhov prispieť zámerným vysadením introdukciou, napríklad muflóna, ktorý bol do Malých Karpát privezený v 50. rokoch 19. storočia a v rámci Slovenska tu dnes dosahuje najvyššie početné stavy. Ďalšie druhy rozširujú svoj pôvodný areál výskytu, predovšetkým zo stredomorskej oblasti, a dnes sú považované za pôvodnú druhovú zložku, napr. hrdlička záhradná. V prípade ondatry sa jedná o druh, ktorý "utiekol" z umelých chovov.

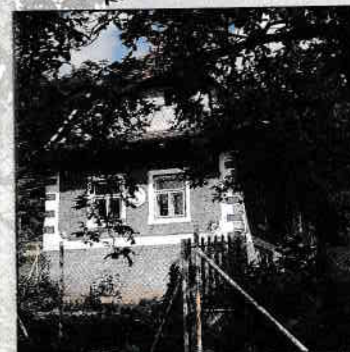
Sú však druhy, ktoré v oblasti Záhoria a Malých Karpát mali v minulosti prirodzený výskyt, avšak sústavným prenasledovaním zo strany človeka z tohto regiónu úplne vymizli. Za posledných 25 rokov sa však čoraz častejšie stretávame s prekvapujúcimi správami o výskyte vlka, rysa, bobra či losa.

Od roku 1970 bol zaznamenaný výskyt vlka v oblasti Sološnice, Bílkových Humeniec, Jablonice, Horných Orešian, Častej, Stupavy. Jeho výskyt nemožno považovať za náhodný, pretože sa aktívne rozmnožuje. Žiaľ, vo väčšine prípadov končí jeho stretnutie s človekom zastrelením. Podľa overených údajov len od roku 1989 bolo v Malých Karpatoch a na Záhorí zastrelených 15 jedincov rôzneho pohlavia a veku.

Ďalšou veľkou šelmou zo slovenskej fauny je rys. Jeho výskyt bol potvrdený, žiaľ tiež zástrelom, v roku 1991 pri Gbeloch a v roku 1994 pri Jablonici.

Od roku 1986 sa po celej oblasti Záhorskej nížiny začal šíriť bobor. S týmto novým obyvateľom vodných tokov a močiarov sa môžeme stretnúť pri rieke Morave od Moravského Svätého Jána po jej ústie do Dunaja, na rašelinách pod Prievalmi, Cerovou a

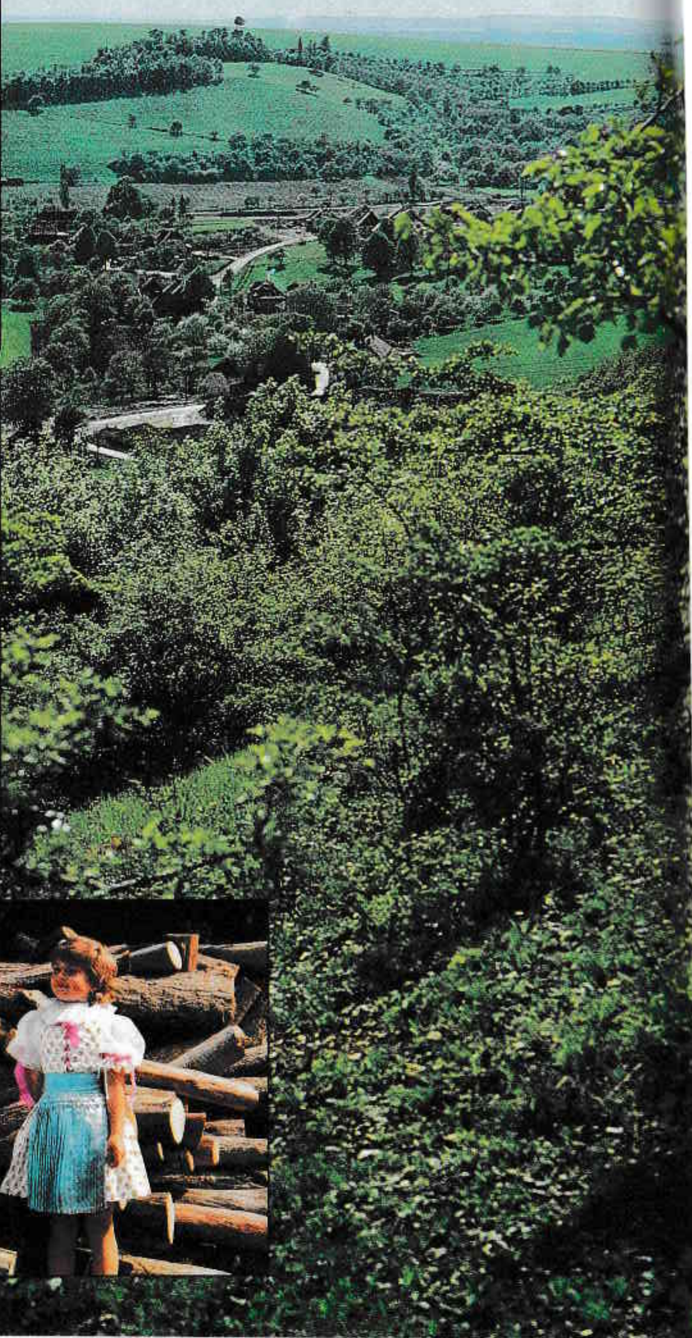

PODBRANČ

Vážení čitatelia,

obec, ktorú Vám chcem predstaviť, oslávila 600 rokov od prvej písomnej zmienky. Je však objektívnou pravdou, že táto obec tu bola oveľa skôr, ale v zápisoch sa osady, kopanice v okolí Branča prideľovali k Sobotišťu, resp. existoval tzv. Podhrad a okolité doliny. Vzhľadom na to jubileum obce vychádza zo zápisu, kde sa k panstvu hradu Branč pričleňuje 13 obcí, a ten je z roku 1394.

Ráz obce, ktorá nesie asi dve storočia názov Podbranč, zostal. Rozprestiera sa na ploche 1414 hektárov a pozostáva z 37 osád, samôt a väčších usadlostí. Väčšina ich leží v údolí rieky Myjavy (U Varsíkov, Horná Dolina, Majeričky, Dolná Dolina, Švrčkov Járok, U Hulkov, U Gažov a pod.). Ďalšia časť obce leží priamo pod zrúcaninou hradu Branč (Podzámok) a v dolinách pri úpätí hradného kopca (Martiské, Drienové a pod.).

V tomto určite prekrásnom prostredí okolo meandrov rieky Myjavy, ale i v úzkych dolinách okolo potôčikov žije dovedna 750 obyvateľov, z ktorých je 390 žien a 360 mužov. Ekonomicky aktívnych občanov je 350. V prevažnej miere pracujú v miestnom roľníckom družstve a väčšina ostatných dochádza za prácou do Senice a do Myjavy.

V obci pôsobia i súkromní podnikatelia, hlavne v sfére obchodu a pohostinských služieb. Spomeniem napr. súkromné obchody p. Gažovej a p. Jankovýchovej. Viacero podnikateľov však pôsobí mimo obec, sú to hlavne živnostníci v počte asi 20 občanov.

Obec z náboženského hľadiska môžeme charakterizovať ako evanjelickú, pretože z celkového počtu veriacich - 648 je 634 evanjelikov ausb. vyznania, 14 rímsko-katolíckeho vyznania a zostávajúci počet je nezisteného vyznania. Veriaci v Podbranči tvoria fíliu, ktorá patrí k ev.cirk. zboru a.v. v Sobotišti, kde je i kostol. V obci Podbranč sú len dve malé zvonice, a to v časti Dolná Dolina a v osade Podzámok.

V úvode som spomínal roztrieštenosť obce charakterizujúcu jej kopaničiarsky ráz, ktorá má značný vplyv na spoločenský život v obci. I napriek spomínanej rozdrobenosti sa v obci darí udržovať spoločenský život. Pôsobia tu viaceré spoločenské a záujmové organizácie. Z nich uvediem najaktívnejšie - organizácia žien, Drobnochovatelia, Telovýchovná jednota - futbalový oddiel.

Pri OÚ úspešne pôsobia dva dobrovoľné požiarne zbory, a to v častiach Dolná Dolina a Horná Dolina. Aktívne pracuje v obci Poľovné združenie BRANČ, ktoré dosahuje vynikajúce výsledky v odchove zveri, ale i trofejné úspechy. V obci tiež funguje organizácia včelárov a pracujú tu dva dozorné výbory Jednoty. Na tak malú obec počtom obyvateľov je táto spoločenská aktivita na veľmi dobrej úrovni. Občania, členovia týchto organizácií, vypomáhajú obci hlavne brigádnickou formou pri akciách, ktoré obec organizuje. Obecný úrad potom organizáciám vychádza v ústrety podľa svojich možností, či organizačnou alebo finančnou pomocou.

Už viackrát som spomínal kopaničiarsky ráz obce, ktorý sa prejavil i v novšej histórii obce. V roku 1967 bol navrhnutý a prijatý územný plán obce, ktorý rátal so sústredením obce v časti Dolná Dolina, kde je nateraz akési centrum obce. Sídli tu OÚ, poštový úrad, materská škola. Nachádza sa tu už spomínaná zvonica spolu so starou budovou kultúrneho domu, kde v prístavbe je obchod Jednoty a súkromné pohostinstvo. Okrem toho je tu i súkromný microobchod s rozličným tovarom. Sústredenie obce sa však neuskutočnilo lebo vďaka stavebným výnimkám občania

stavali svoje domy väčšinou tam, kde mali svoje pozemky. Výnimkou bola časť Druhá Strana, kde sa rátalo s vodnou nádržou, ku stavbe ktorej z viacerých príčin nedošlo.

Nová doba so sebou priniesla i vyššie nároky občanov žijúcich na kopaniciach. Každý chcel mať dobrú prístupovú cestu, verejné osvetlenie a byť informovaný cestou miestneho rozhlasu. Len miestnych komunikácií má obec 22,5 km a k tomu ešte patria štátne cesty, ktorých je zhruba 10 km. Svietidiel verejného osvetlenia v celej obci je niečo cez 200, reproduktorov miestneho rozhlasu cca 80 kusov a autobusových čakární celkom 8, z toho dve sú murované.

Treba spomenúť, že obec má okrem jedného verejného vodovodu obhospodarovaného ZVaK-om ešte 6 skupinových väčšieho rozsahu. Občania si vybudovali dve budovy požiarnych zbrojníc - v Majeričkách a na Dolnej Doline. V obci sú dva cintoríny, jeden na Podzámku a druhý na Dolnej Doline, kde t.č. obec začala so stavbou domu smútku.

Turisticky najatraktívnejšou časťou obce je Podzámok, kde občania vystavali novú budovu kultúrneho domu s obchodom a pohostinstvom. Okolo miestnej asfaltovej cesty vybudovali chodníky. Osada leží priamo pod zrúcaninou hradu Branč, kde smeruje hlavne v letných mesiacoch mnoho návštevníkov. Kto sa ešte nepokochal krásnou prírodou v okolí obce, ten nech navštívi Podbranč a posúdi sám, či som v týchto riadkoch mal pravdu a či nie.

Jaroslav Nečas, starosta obce Podbranč

Prírodné pomery obce Podbranč

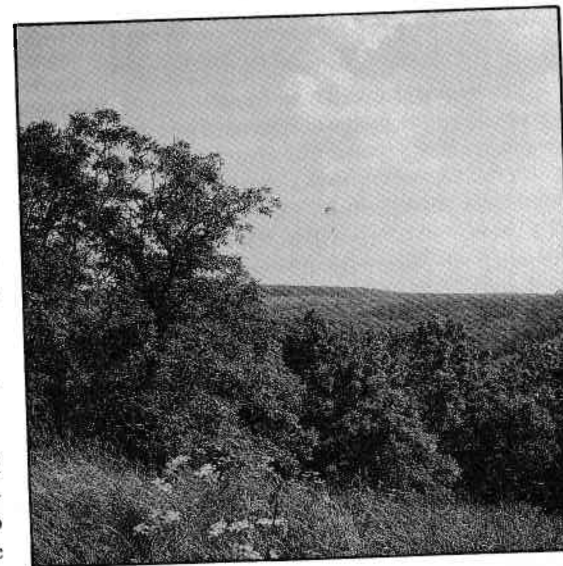
Ján Hrbatý

Obec Podbranč leží v severnej časti okresu Senica, južne od štátnej cesty Myjava - Sobotište. Obec netvorí ucelený sídelný útvar. Skladá sa z menších osád a usadlostí roztrúsených po celom katastri. Na typ osídlenia mali veľký vplyv prírodné pomery oblasti, ktoré určovali spôsoby hospodárenia a využívania krajiny.

Dominantou katastra a širokého okolia je vrch so zrúcaninou hradu Branč. Pri dobrej viditeľnosti je hrad vidieť zo Záhorskej nížiny a hrebeňa Malých Karpát zo vzdialenosti niekoľko desiatok kilometrov. Hradný vrch je najvyššie položeným bodom s nadmorskou výškou 473 m. Najnižšie položený bod s nadmorskou výškou približne 240 m sa nachádza pri toku Myjavy U Gažovcov v najjužnejšom cípe chotára. Nadmorskú výšku nad 450 m majú kóty Starý hrad - 455 m a Chorvátsky vrch - 462 m.

Orograficky patrí Podbranč do Myjavskej pahorkatiny a len malou časťou zasahuje kataster do Bielych Karpát v oblasti Hornej Doliny. Pri Podbranči začína bradlové pásmo Západných Karpát, ktoré sa tiahne úzkym pásom pri Myjave, pokračuje dolinou Váhu, cez Oravu do Poľska, na území SR sa vracia Pieninami a pokračuje až na západnú Ukrajinu. Západné Karpaty rozdeľuje bradlové pásmo na dve časti, na vonkajšie a vnútorné. V oblasti Podbranča dosahuje minimálnu šírku. Reliéf pásma sa vyznačuje veľkou pestrosťou. Pri Podbranči má štýl skaliek. V iných častiach Slovenska patrí reliéf bradlového pásma k najkrajším prírodným útvarom, ako

napríklad bradlo Vršatca, Manínska tiesňava, ale predovšetkým nádherné scenérie v Pieninskom národnom parku.

V oblasti Podbranča bradlové pásmo budujú prevažne druhohorné vápencové horniny. Treťohorné vrstvy hornín tvoria úzky plytký obal po ľavej strane toku Myjavy a pokračujú kompaktným celkom v Bielych Karpatoch. Údolie Myjavy vypĺňajú fluviálne - riečne usadeniny. Bradlové pásmo sa vyznačuje zložitou tektonikou. Veľmi dobre je vlastnú geologickú stavbu a zložité vrásnenie vidieť v kameňolomoch, ktoré sa nachádzajú v katastri obce.

Osou riečnej siete je riečka Myjava, ktorá odvádza vody z južných svahov Bielych Karpát a z časti Myjavskej pahorkatiny. Pri výdatných zrážkach a v období rýchleho jarného topenia snehu spôsobuje pomerne časté povodňové stavy. Jednou z príčin povodní je regulácia horných častí prítokov Myjavy, odvodňovanie pramenísk, ako i necitlivý zásah do vegetačného krytu v povodí toku.

Klimaticky patrí Podbranč do mierne teplej oblasti s ročným úhrnom zrážok 700-800 mm.

Vegetačné pomery v katastri Podbranča sú po dlhé stáročia ovplyvňované ľudskou činnosťou. Výsledkom pravekého a stredovekého osídlenia bolo odlesnenie rozsiahlych plôch. Potreba dreva na palivo, stavby a potreba surovín pre remeselnú výrobu postupne vytláčala lesné porasty z krajiny. Lesy postupne nahradili pasienky a lúky. V súčasnosti rastú lesy len v juhovýchodnej časti chotára. Porasty tvoria prevažne dub, hrab, v najvyšších polohách buk. Primiešaná je lipa, jaseň, javor a agát. Pri vodných tokoch rastú krovité a stromové vŕby, jelše a topole. V bylinnom podraste rastie chránená ľalia zlatohlavá, po okrajoch lesa orlíček obyčajný. V lete upútajú vysoké, žiarivo žlto kvitnúce divozele. Na rastlinné druhy sú najbohatšie lúky a pasienky. V neskorej jari a začiatkom leta kvitne voňavá materina dúška, omany, astry, repíček a mnoho ďalších druhov rastlín.

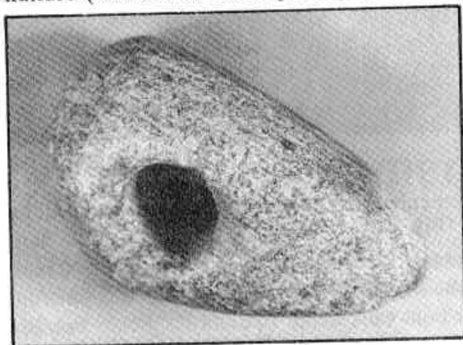
Lúky sú bohaté i na živočíšne druhy, predovšetkým hmyz. Bohato sú zastúpené motýle, koníky. Z trávnatých porastov sa ozýva koncert cvrčkov. V neskoršom lete nie je problém nájsť modlivku. V hradnej zrúcanine hniezdi sokol myšiar. Tok Myjavy bol v minulosti bohatý na ryby. Znečisťovanie vody priemyselnými odpadmi nedovoľuje plnohodnotný život v toku.

Podbranč je veľmi zaujímavým miestom pre výlety. Zo stredovekého hradu je pekný výhľad do širokého okolia. Za pekného počasia je vidieť prevažnú časť Malých Karpát, Záhorskú nížinu, Myjavskú pahorkatinu a Chvojnickú dolinu.

Najstaršie osídlenie

Viera Drahošová

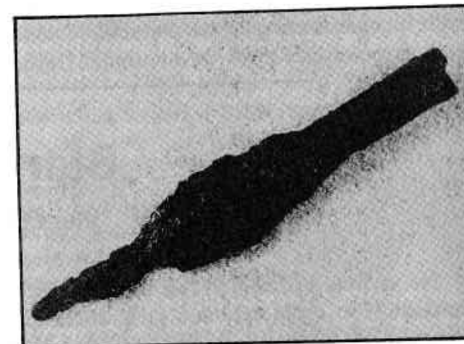
Archeologické bádanie v Podbranči sa sústredilo na dominujúce zrúcaniny hradu Branč a na neďaleký Starý hrad. Zberom a prieskumom na zistenie najstaršieho osídlenia v ostatných častiach katastru obce sa venoval Vladimír Jamárik, učiteľ z Kunova (v súčasnosti na dôchodku), ktorý dlhé roky spolupracuje s profesionálnymi archeologickými pracoviskami AÚ SAV, AM SNM, Záhorským múzeom. Zaslúžil sa okrem množstva ďalších o objavenie nálezísk štiepanej kamennej industrie zo staršej doby kamennej na Chvojnickej a Myjavskej pahorkatine, pričom pri určovaní týchto nálezov spolupracuje s paleolitikom Dr. Jurajom Bártom z AÚ SAV v Nitre. Lokalita, ktorú zistil v katastri Podbranča v polohe Kopanica je predmetom ďalšieho príspevku. Povrchové prieskumy na lokalitách v Podbranči vykonáva i spolupracovník Záhorského múzea MUDr. Adrián Nečas, ktorému sa podarilo získať z tejto polohy veľké hoblíkovité jadro spolu s množstvom úštepov. Nálezisko patrí k moustierskej kultúre (cca 50 000 rokov pred n.l.).

Kamenný sekeromlat z mladšej doby kamennej

Do mladšej doby kamennej možno datovať ojedinelý nález kamenného sekeromlatu zo zbierky MUDr. Nečasa, ktorý bol získaný pri stavebnej činnosti v Majeričkách. Nástroj dlhý 9,5 cm, široký 5,6 cm a vysoký 3,5 cm má vysoké asymetricky zaoblené boky, rovné zvislé ostrie a tyl nepravidelného tvaru. V kronike obce Podbranč sa nachádza zápis o vykopaní archeologických nálezov na cintoríne v Podzámku :"*...vykopávky za účelom vedeckým sa nekonali. Na cinteri vykopané drobnosti odoslal Pavel Beblavý, ev. farár Slovenskému muzeumu do Turčianskeho sv. Martina.*" Ide tu zrejme opäť o lokalitu v polohe Kopanica. Po paleolitických lovcoch bola osídlená v neskorej dobe bronzovej, kedy si tu postavil svoje obydlia ľud kultúry lužickej, ktorá spadá do veľkého kultúrneho okruhu stredodunajských popolnicových polí, nazvaného podľa spôsobu pochovávania svojich zomrelých. Charakteristické pre túto kultúru bolo budovanie hradísk, ktoré v pokročilejšom stupni vývoja plnili funkciu administratívno-správnych centier, iné slúžili ako útočištia v období ohrozenia. Stopy tejto kultúry boli nájdené i pri zisťovacom výskume na Starom hrade. Stav poznania nám však nedovoľuje uzavrieť, ktorú z týchto funkcií plnilo hradisko na Starom hrade. Nemožno vylúčiť, že slúžilo ako útočište obyvateľom tejto, prípadne ďalších osád. Z rovnakej polohy pochádza i železná kopija s hrotom listovitého tvaru a tuľajkou na vsunutie násady, ktorú sa nepodarilo presne chronologicky určiť. Našlo sa tu tiež niekoľko črepov datovateľných do doby rímskej, pričom jeden z nich patrí k druhu sivej keramiky, ktorá sa importovala na naše územie z rímskych provincií. Dokladajú tu pohyb a pravdepodobne i sídlisko príslušníkov germánskeho kmeňa v prvých storočiach nášho letopočtu.

V časti Majeričky, severozápadne od obce, v teréne klesajúcom východným smerom boli povrchovým zberom získané črepy a hrudy železnej rudy, ktoré svedčia o tom, že tu v 10.až 11. storočí jestvovala ranostredoveká osada, ktorej obyvatelia sa okrem iného zaoberali spracovaním železa. Mozaiku najstaršieho osídlenia výraznou mierou dopĺňa lokalita, známa v poslednej dobe nielen v odborných kruhoch a u miestnych obyvateľov - Starý Hrad.

Hrot železnej kopije

Literatúra:

Bialeková, D.:Pramene k dejinám osídlenia Slovenska 5. až 13. storočia. I. Nitra 1989, s. 307.

Bárta, J.: Objav stredopaleolitických nálezísk na Myjavskej pahorkatine. Zborník prác Ľudmile Kraskovskej. Bratislava 1984, s. 10-19.

Kronika obce Podbranč, s. 9.

Nálezy zo starej doby kamennej

Juraj Bárta

Vo vývoji ľudstva najdlhší úsek zaberá obdobie starej doby kamennej, v ktorom prebiehal vývoj ľudstva cez fázu poľudšťovania zakončenú fázou zmúdrenia. Istý vplyv na tomto vývoji mali aj opakujúce sa zmeny podnebia, keďže v tomto ostatnom geologickom vývoji Zeme počas 3 mil. rokov vystriedalo sa 5 chladných ľadových a 4 teplé doby medziľadové. Zo spoločenského hľadiska išlo o obdobie neproduktívneho hospodárstva, keďže vtedajšie ľudstvo s niekoľkými vývojovými stupňami vzhľadu postupne od juhovýchodu zaľudňovalo Európu a v prevahe sa živilo lovom na dnes už vyhynutých štvrtohorných cicavcov, čo bola predovšetkým práca mužov, kým ženy a odrastlejšie deti potravu dopĺňali zberom rastlinných plodov ako aj ich koreňov. Vzhľadom na to, že ich všeobecná duševná vyspelosť sa sformovala až v koncovej fáze tejto ľudskej epochy, činnosť potrebná na zachovanie života sa sústreďovala na základné úkony tvorby pomôcok na kolektívny lov, ktoré si najstarší ľudskí predkovia vyrábali za pomoci pracovných nástrojov vyrobených zo štiepateľných odrôd kameňa a podľa toho sa aj táto v podstate málo prebádaná epocha počiatku ľudského vývoja nazýva starou dobou kamennou.

Už v jej strednej fáze, v ktorej žil tzv. pračlovek neandertálskeho typu, osídlil aj Myjavskú pahorkatinu. Okrem iných dôvodov bol to výskyt prírodného ložiska štiepateľných odrôd kremeňa tzv. pestrofarebných radiolaritov na severovýchodnom úpätí Hájov na ľavom brehu riečky Myjavy v západnej časti katastra Podbranča. Ide o nálezisko z polohy Kopanica objavené r. 1973 rozplavenej terasy Myjavy a Podbrančského potoka, kde sa skoncentrovali radiolaritové okrúhliaky splavené z brančských vápencových bradiel. Z tohto miesta okrem časti veľkých radiolaritových okruhliakov pochádza neúplné dvojité

oblúkovité driapadlo z hnedého radiolaritu, ako aj rovné i oblúkovité driapadlá na opracovávanie koží. Ďalej sa tu našli primitívne rydlá na opracovanie kostí a podobnú funkciu mali aj radiolaritové úštepy s vrubom. Ďalšie úštepy z radiolaritu dokazujú výrobu a opracovanie na mieste tohto prírodného náleziska. Kolekcia kamenných pracovných nástrojov dokazuje prítomnosť pračloveka neandertálskeho typu na podbrančskom nálezisku.

Starý hrad

Viera Drahošová

Na vrchole výraznej vyvýšeniny juhovýchodne od obce sa v polohe Starý hrad nachádza hradisko. Pre svoju výhodnú geografickú polohu bolo miesto osídľované od mladšej doby kamennej do stredoveku. Obranné valy a priekopy budované v priebehu minulých tisícročí sa zachovali až do dnešných dní. Prvá zmienka v archeologickej literatúre pochádza z roku 1913 od Štefana Janšáka, ktorý hradisko zistil pri svojich prieskumoch. (6. augusta 1913 spolu s J. Bodnárom, S. Hatalom s tromi synmi prvýkrát preskúmali túto lokalitu.) Ako prvý sa systematicky venoval mapovaniu hradísk a ich dokumentácii. Na základe zmienok v odbornej tlači, podľa miestnych názvov Hradisko, Hrádok, Zámčisko a i. a terénnymi obhliadkami vyhľadával hradiská a po geodetickom zameraní zhotovoval ich plány. Zároveň vyzbieraním archeologického materiálu získal podklady pre ich časové zaradenie.

Pohľad na Starý Hrad z Branča

V rokoch 1946-1947 vykonal na lokalite Štátny archeologický ústav v Martine zisťovací výskum pod vedením Vojtecha Budinského-Kričku. Práce v teréne viedol Viktor Šemmer. V roku 1947 spolu so štyrmi robotníkmi vykopali štyri sondy na terasách a tromi sondami skúmali valy. Získané nálezy datujú najstaršie osídlenie do stredného eneolitu (kultúry s kanelovanou keramikou, nazvanou podľa spôsobu zdobenia keramiky), ktorej nositelia s obľubou vyhľadávali a osídľovali vyvýšené polohy a zhruba 2500 rokov pred n. l. na nich stavali opevnené sídla. Ďalšie nálezy pochádzajú z lužickej kultúry mladšej doby bronzovej, ktorej príslušníci žili i v spomínanej polohe Kopanica. Znovu ožilo návršie hradiska v dobe keltskej expanzie v strednej a neskorej dobe laténskej, v dobe rímskej, slovanskej - v období Veľkej Moravy a v stredoveku. Zo slovanského obdobia pochádzajú črepy a ostroha s háčikmi, datované do 8. a 9. storočia. Hradisko bolo Ústavom geodézie nižšej SVŠT zamerané a vyhotovený bol podrobný plán. Pozornosť pri výskume venovali samozrejme i otázke konštrukcie opevňovacieho systému. Popis fortifikácie hradiska publikoval Štefan Janšák v roku 1964: *" vonkajší val je dvojnásobne podkovovite zahnutý, čím sa nielen vytvorili akési bašty, ale i val sa predĺžil a umožnil postavenie väčšieho počtu obrancov k bráne. Okrem toho dovnútra hradiska posunuli kratší val frontálne proti hlavnej bráne, čím sa vytvorili vlastne ďalšie dve brány, ktoré útočník musel tiež obsadiť, ak sa chcel do hradiska dostať'...Val, uzavierajúci plochu vajcovitého tvaru, je v celej svojej dĺžke 1060 m zbudovaný z hliny vypálenej do červena."* V súvislosti s touto lokalitou naniesol otázku spečených valov a ich interpretácie. Systematický výskum sa na hradisku nekonal.

Literatúra:

Budinský-Krička, V.:Výskumy Štátneho archeologického ústavu v Turč. Sv. Martine r. 1946 a 1947. Historica Slovaca VI-VII, 1948-49, s. 271, 276.
Janšák, Š.: Niektoré novoobjavené hradiská slovenské. Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti XXII, 1928, s. 3-26.
Janšák, Š.: Objavenie starého predhistorického hradišťa so spečeným valom na takzvanom Starom Hrade pri Branči 6. a 8. augusta 1913. Časopis Museálnej slovenskej spoločnosti XVI, 1913, s. 65-72.
Janšák, Š.: K problematike predhistorických hradísk na Slovensku. Študijné zvesti 13, 1964, s. 9-18.
Pauliny, L.: Dáta k dejepisu hradu bráneckého. Slovenské pohľady 1888, č.3, s. 63-71.

Archeologický výskum hradu Branč

Viera Drahošová

Hrad počas výskumu

Na výraznom kopci nad obcou Podbranč sa rozkladajú zrúcaniny hradu Branč, ktoré priťahovali pozornosť oddávna. Najstarší opis hradu poznáme z 10. októbra 1715 a pochádza od vtedy 83-ročného Juraja Hlasného zo súdneho procesu na hrade Branč. V literatúre sa jeho popisu a dejinám venoval F.V. Sasinek v Slovenskom letopise v roku 1879, v rozsiahlom príspevku do Slovenských pohľadov v roku 1888 pod názvom Dáta k dejepisu hradu bráneckého Ladislav Paulíny. Uvedomenie si potreby ochraňovať pamiatky z hradu môžme pozorovať v zmienke v Časopise Muzeálnej slovenskej spoločnosti, podľa ktorej v roku 1898 Ján Prokša daroval Slovenskému národnému múzeu *"kus dreva zo stavby zámku Branč, šíp železný, klinec, 2 guľky, 2 črepy z nádoby, 2 črepy z kachieľ, 1 starý nôž, všetko nájdené na zámku v Branči. Jeden kľúč a želiezko s obrúčkou vyorané pod zámkom Branč".*

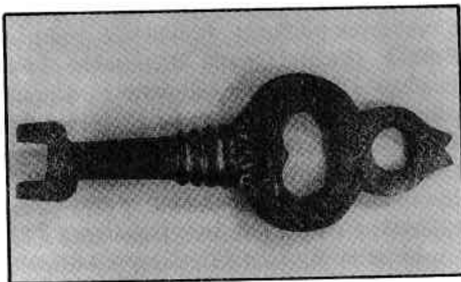
Hrad sa rozkladá na ploche približne 7500 m² a hlavný vchod do hradu je situovaný na východnej strane. Počas obliehaní hrad chránila delová bašta trištvrtekruhového pôdorysu. Opevnenie ďalej tvorilo masívne obvodové murivo dolného hradu na štyroch miestach prerušené polkruhovými baštami. Južne od hlavnej brány stála tzv. ušatá bašta, ktorá mala chrániť hrad pred útokmi od východu. Na dolnom hrade sa rozkladá rozľahlé nádvorie na východe a menšie na západe, s pomníkom uväzneným evanjelickým kňazom. V blízkosti stála hradná studňa, staršia bola i na nádvorí stredného hradu. Stredný hrad od dolného oddeľuje výrazná suchá priekopa posilňujúca a zvyšujúca jeho opevnenie. Vchod do tejto časti hradu bol situovaný do severozápadného rohu a tým boli útočníci vystavení priamej paľbe obrancov

hradu. Stredný hrad má severné nádvorie a južnú obytnú palácovú časť. Z nádvoria sa po schodisku vystupovalo do átriového dvora, z ktorého sa chodilo do miestností - pätnástich na prízemí, dvadsiatich na prvom a piatich na druhom poschodí. Najvyššie poschodie väčšej časti horného hradu bolo na prelome 17. a 18. storočia zborené a zo získaného materiálu postavili kaplnku.

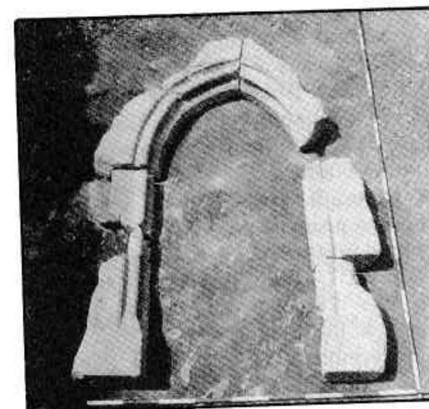
Práca na strednom hrade

V rokoch 1978 až 1982 prebiehal na hrade počas piatich výskumných sezón archeologický výskum Záhorského múzea pod vedením PhDr. Miloša Říhu, zameraný na získanie podkladov pre nasledujúcu pamiatkovú obnovu. Archeologickým výskumom bola odkrytá celá plocha stredného hradu okrem severnej časti nádvoria. V zásype odkrytých miestností sa v jednotlivých vrstvách vykopalo viac ako 240 kamenných architektonických článkov v pôvodnej alebo sekundárnej polohe, ktoré napomohli rekonštruovať výzor architektúry. K zaujímavejším patrila ozdobná kamenná renesančná rímsa so štítom s letopočtom ukončenia prestavby hradu 1539 a monogramom majiteľa Františka Nyáryho, sústava pilierov dvojitej valenej klenby s lunetami a ďalšie. Z veľkého množstva nálezov (zhruba 45 000 kusov) najväčší podiel predstavuje črepový materiál z majoliky, hrnčiny a kachlíc. Nálezový materiál získavali pri výskume hlavne v spodných vrstvách v hĺbke dvoch až šiestich metrov a najbohatšie bol zastúpený na miestach spotrebných skládok v priestoroch minimálnej komunikácie. Najcennejšími v rámci keramického materiálu sú 4 habánske fajansové džbány z rokov 1680 až 1722, z ktorých posledný s plošným dekorom má na dne značku H.S. (S.H.) a pod uchom letopočet 1722, ktorý zároveň udáva najmladší dátum existencie hradu Branč. Z rekonštruovateľných kachlíc sú zaujímavé okrem iných kachlice s motívom sv. Ladislava a sv. Juraja. V keramickom materiáli z 13. až 17. storočia viac ako 90 % tvorí známa habánska keramika zo 16. a 17. storočia sobotištského pôvodu. Majiteľ hradu František Nyáry prijal v roku 1546 habánov na svoje panstvo a spomenutý fakt je znakom významného ekonomického potenciálu, ktorý predstavovali. Medzi drobnými nálezmi je dôležitá kolekcia 26 strieborných mincí, datovaných od roku 1261 až do roku 1680 (napr. viedenský fenig Přemysla Otakara ako vojvodu, kvarting Žigmunda Luxemburského, denár Mateja Korvína, Ferdinanda I., Ferdinanda II. a i.) Súbor takmer 40 predmetov zhotovených z farebných kovov tvoria bronzové ihlice, rôzne druhy gombíkov, kovania, pracky, kľúčik od šperkovnice, medené cedidlo, nemecký počítací fenig razený v Norimbergu a pod.

Kľúč od šperkovnice

Medzi nálezmi zo železa dominujú stavebné súčiastky: klince, skoby, zámky a kľúče, pánty, mreže, ďalej súčasti jazdeckého výstroja, remeselnícke nástroje, militárie a i. Našli sa tiež črepy sklenených nádob, dokladajúce úroveň stolovania, a okenných vitráží, množstvo hlinených fajok, poukazujúce na rozšírenosť fajčenia. O bojových udalostiach svedčia desiatky kamenných gulí rôznych kalibrov, kadlub na odlievanie olovených guliek, fragment tarasnice a ďalšie.

Kamenný gotický portál

Najvýznamnejším výsledkom výskumu je odkrytá terénna situácia a zistenia stavebných úprav a prestavieb. Hrad dal postaviť magister Aba z hlohovskej vetvy tohto rodu medzi rokmi 1251-1297. Podľa nálezu mince Přemysla Otakara na podlahe prvotnej stavby bolo možné datovanie výstavby upresniť medzi roky 1251-1261. Najstaršiu stavbu predstavuje trojposchodová hranolová obytná veža s vonkajšími rozmermi pôdorysu cca 20 x 15 m, s 280-300 cm hrubými múrmi, do ktorej sa vstupovalo na 1. poschodí. K veži priliehalo jednoduché opevnenie vymedzujúce priestor 27 x 23 m. Na hrade sa vystriedalo množstvo majiteľov, spomenieme Matúša Čáka Trenčianskeho, českého kráľa Jána Luxemburského, Stibora zo Stiboríc. Vrcholnogotickou prestavbou, ktorej výsledkom bol gotický hrad s útočištnou vežou, palácom, kaplnkou, hospodárskymi stavbami a vysokým hradobným múrom, bol rozšírený areál hradu na plochu 25 árov. Najrozsiahlejšiu stavebnú aktivitu predstavuje prestavba v druhej polovici 15. storočia v pozdnogotickom štýle, kedy ďalší majiteľ Pankrác zo Sv. Mikuláša rozšíril hrad, upravil hranolovú vežu, vybudoval obvodovú fortifikáciu dolného hradu a zmodernizoval opevnenie stredného hradu s delovou baštou. Pri renesančnej prestavbe hradu, ukončenej v roku 1539, a pri neskorších úpravách bola v palácovej časti vystavaná dvojpodlažná budova, ktorá v 17. storočí slúžila ako väzenie. Barokové úpravy sa vzťahovali len na niektoré detaily. Majitelia hradu sa od začiatku 18. storočia asi do roku 1715, kedy boli zrušené horné poškodené poschodia hradu, postupne sťahovali do nového zámku v Sobotišti, kam evakuovali i zariadenie Branču. Najmladší nález tzv. zánikového horizontu zistený archeologickým výskumom, je spomínaný džbán datovaný do roku 1722. V literatúre sú zmienky o úmyselnom poškodení hradného opevnenia po potlačení Rákoczyho povstania, zrejme na príkaz uhorského kráľa Karola VI. Odvtedy zostal hrad opustený a ponechaný pôsobeniu času a iných činiteľov.

Literatúra:

Říha, M.: Hrad Branč - stručný sprievodca po archeologickom výskume. Skalica 1982, 4 s., cyklostylovaný materiál.
Říha, M.: Středověký pohraniční hrad Branč v obci Podbranč. AVANS 1978, Nitra 1980, s. 245-247.
Říha, M.: Pokračování výzkumu hradu Branč v obci Podbranč. AVANS 1979, Nitra 1981.
Sasinek, F.V.: Bránecký hrad. In:Slovenský letopis III,187, s. 286-290.

Z dejín hradu Branč

Vladimír Petrovič

Územie, na ktorom sa nachádza i obec Podbranč, bolo od najstarších čias strategicky významným. Preto nie dlho po osirení Starého Hradu vzniká hrad nový, kamenný, ktorý dostal názov Branč. S týmto hradom sú spojené dejiny okolitých osád, ktoré boli dlhé storočia v jeho tieni a v novoveku ich spojil názov Podbranč.

Doterajší archeologický výskum a zachované písomné pramene podporujú teóriu, že hrad postavil magister Aba v období medzi rokmi 1251 - 1261. Ten si Abovci podržali až do roku 1297, kedy ho syn magistra Abu vymenil s magistrom Abrahámom Rúfusom. Túto výmenu potvrdil v roku 1300 uhorský kráľ Ondrej III. V roku 1309 prinútil Matúš Čák Trenčiansky Abraháma Rúfusa vzdať sa hradu Branč za tri dediny v nitrianskom komitáte. Osud hradu je po smrti Matúša Čáka nejasný, ale pravdepodobne patril k českému kráľovstvu až do roku 1332, kedy ho získal naspäť uhorský kráľ Karol Róbert. V kráľovských rukách bol až na malé výnimky až do roku 1390, kedy ho uhorský kráľ Žigmund Luxemburský daroval Stiborovi zo Stiboríc. Ten bol nitrianskou kapitulou uvedený do držby 16. júla 1394. Medzi majetkami prináležiacimi k hradu sa spomínajú i osady Podhajúcimi k hradu sa spomínajú i osady Podharach (Podzámok) a Meankov (Majeričky?). Po smrti Stibora zo Stiboríc v roku 1414 pripadol hrad i s príslúchajúcimi majetkami jeho synovi Stiborovi II. V období husitských vojen sa Stibor II. aktívne zapojil do bojov proti husitom na strane Žigmundovej. Husiti pri svojich vpádoch do Uhorska obsadili asi v roku 1431 i hrad Branč. V roku 1435 vyplatil hrad Branč husitom kráľ Žigmund. Ten v období 1435-37 získava Ponkrác zo Sv. Mikuláša a drží ho až do roku 1454. Počas tohto obdobia podnikal z tohto hradu lúpežívé vpády na blízku Moravu a do Rakúska. Všetko, čo počas týchto vpádov naraboval, predával potom ako na jarmoku na lúke pri hrade Branč.

V rokoch 1454-1457 mal hrad Branč v rukách Ján Huňady, jeden z najmocnejších uhorských feudálov. Po jeho smrti sa stal hrad opäť majetkom Ponkrácovcov. V roku 1468 získali nakrátko hrad Ján a Žigmund zo sv. Jura a Pezinka. Potom sa jeho vlastníkom stal kráľ Matej Korvín, ktorý ho v roku 1470 dal do zálohu Mikulášovi Kropáčovi z Nevědomí, šľachticovi moravského pôvodu. Po ňom ho zdedil Osvald II. z Bučan a v 20. rokoch 16. storočia patril hrad jeho synom Petrovi a Žigmundovi Korlátkovcom. Petr Korlátsky padol v bitke pri Moháči v roku 1526 a spolumajiteľom hradu a panstva sa stáva František Ňári, ktorý sa oženil s dcérou Petra Korlátskeho Alžbetou. Pretože Žigmund Korlátsky nemal potomkov, získal Branč na základe dohody František Ňári. Po jeho smrti prišlo k rozdeleniu panstva medzi príbuzných. V období protihabsburských povstaní sa stal Branč útočiskom obyvateľov okolitých obcí pred plieniacimi povstaleckými vojskami, ale i bodom intenzívneho záujmu týchto vojsk i vojsk kráľovských. 12. júna 1624 napríklad spustošili kráľovské vojská okolie Branča. Útočiskom bol Branč i 4. a 5. septembra 1663, kedy sa stal celý kraj obeťou tureckého drancovania. V polovici 17. storočia bol majiteľom polovice panstva Ľudovít Ňári a druhá polovica bola spoločným vlastníctvom tzv. brančského komposesorátu, do ktorého patrili: Gabriel Erdődy, Gabriel Horecký, František Horecký, Ján Amade, Juro Majthény, Gašpar Majthény, Ján Majthény, Imrich Majthény, Žigmund Horváth, Alžbeta Esterházy, Michal Majthény, Ondrej Kerekeš, František Nagy Mihály, David Bošány a David Juraj Szopek.

František Ňári v roku 1674 konvertoval z evanjelickej viery na katolícku a ako čerstvý horlivý katolík sa okamžite angažoval pri prenasledovaní príslušníkov iného vyznania. 30. mája 1674 boli na Branči uväznení kalvínski i evanjelickí farári, ktorí boli odsúdení pre svoju vieru mimoriadnym súdom v Bratislave. Boli väznení v podzemnej kobke a vykonávali ťažké práce, ako spracovanie dreva, váženie vody a pod. V apríli roku 1675 boli vypravení z Branča na galeje.

V období rokov 1672 - 1678 sa niekoľkokrát opakovali veľké povodne. 5. júla 1683 sa pod hrad Branč presťahovali sobotištskí habáni, aby sa vyhli neustálym rekvizíciám vojska pobývajúceho v Sobotišti.

Skončením obdobia protihabsburských povstaní a určitým upokojením pomerov stratil hrad Branč i úlohu útočiska pre okolité obyvateľstvo, keď už predtým ho od polovice 17. storočia opúšťajú jednotliví spolumajitelia a stavajú si pohodlnejšie a komfortnejšie kaštiele priamo na svojich majetkoch. Hrad Branč postupne chátra. Ešte v roku 1716 mal hrad kastelána, istého Hakländera, no v polovici 18. storočia bol už hrad opustený a schátraný. Župný súpis z roku 1752 nám podáva správu, akú skladbu podielnikov mal brančský komposesorát: Jozef Ňári, barónka Horecká, Ladislav Amade, Michal a Samuel Beňovskí, Michal Žarnócai, Pavel Jasenák, Štefan Demkovič, Štefan Gubík, František Kalman, Ján Kerekeš, Ján Tomka, Halus a Vdova po Jánovi Zongorovi.

Použitá literatúra:

Říha, M.: Nálezová správa z archeologického výskumu hradu Branč v obci Podbranč. Skalica 1979, rkp.

Paulíny, L.: Dáta k dejepisu hradu bráneckého. In: Slovenské pohľady, VIII, 1888, č.3, s. 63-71, č.4, s. 76-79

Z dobovej tlače

Dáta k dejepisu hradu bráneckého

Sosbieral a podáva Ladislav Paulíny

Okolo Branča nachádzajú sa nasledujúce kopaničiarske skupiny domov:

1. Podzámok, malá obec na polnočnej strane pod samým zámkom ležiaca. Má svoju starodávnu pečať s nápisom: "Sigillum Pagi Podbrancs." Pod zámkom nachádzajú sa tri studienky, opatrené krovom a verajami, vzatými z okien hradu bráneckého. Vyše nich vedie cesta do zámku. Na východnej strane Podzámku je cintor, ktorého pôda je veľmi skalnatá, tak že na poludňajšej strane v uhle cintora temer nemožno pre skaly hroby kopať. Vyše cintora v brehu je viac priehlbín, o ktorých nevedomo, či to boli šachty pre padlých útočníkov na zámok, či dačo inšie.
2. Na poludňajšej strane pod Brančom sú tiež chalupy, Podzámok /záhumenice/ menované.
3. Ďalej niže k poludňo-západu Drienové a Martišová dolina.
4. Ešte ďalej k poludňo-západu Švrčkov jarok s početnými chalupami.
5. Od zámku k západu tiahne sa ostrý skalnatý hrebeň, spúšťajúci sa do údolia, pod menom Kuciperk. Na úpätí jeho stojí teraz ev. škola.
6. V tejže doline ďalej k západu leží "Biely Majer," majetok niekdy Jozefa Nyáryho.
7. Na poludňajšej strane od zámku vo vzdialenosti asi štvrť hodiny cesty je Starý Hrad, už dľa mena významný. Na tomto vrchovitom mieste sú štyri fortifikačné figúry v jedno spojené, všetky valmi opatrené a uzavierajúce príchod ku zámku od poludňajšej strany. Skalnaté pohorie, úbočiny, vŕšky tak sú ku strategickým´ cieľom využitkované, opevnené, že príchozí mimovoľne obdivovať musí dômysel a vynalezavosť jích zbudovateľa. Pri samom Starom Hrade sú na východ Kamenné Vráta, úzky to priesmyk medzi skalnatým horským hrebeňom, kade od poludňajšej strany vedie cesta k Branču. Dokiaľ nebolo strelnej zbrane, bol Starý Hrad mocnou baštou zámku.

Slovenské pohľady, 1888, č. 3, str. 63-64

Obecná pečať

Vladimír Petrovič

Najstaršia mne známa pečať obce Podbranč je na listine z 19. júla 1811, v ktorej richtár Ján Poláček rieši žalobu bratov Tomáša, Juraja a Pavla Podmajerských, tunajších mlynárov (listina je v súkromnej zbierke rodiny Podmajerských).

V pečatnom poli sa na vŕšku nachádza budova s kupolovitou strechou, po stranách ktorej sú dva stromy.

Kruhopis: SIGIL • PAGI • PODBRANCS • (Pečať obce Podbranč)

Zaujímavosťou tejto listiny je, že začína vetou *"Niže podepsaný Richtar a Urad Osady Pod-Zamek stimto ..."* a je datovaná notárom *" W Pod-Zamku dne ..."*. Z toho vyvodzujem záver, že obec Podbranč bola administratívne vytvorená niekedy začiatkom 19. storočia a ako svoj symbol prevzala symbol osady Podzámok (tu bývali pravdepodobne i prví richtári), pre ktorú tento architektonický motív bol hovoriacim znakom.

Obyvatelia Podzámku, Doliny i ďalších osád si len pomaly privykali na nový názov, čoho dôkazom je i to, že po celé obdobie 19. storočia sa v známych listinách vyskytuje len ojedinele. V matrike narodených, sobášených a zomretých ev. cirkvi a.v. zo Sobotišťa sú obyvatelia osád patriacich do Podbranča vedení ako podbrančskí až od roku 1815.

Pramene k dejinám obce Podbranč

Vladimír Petrovič

Život v obci Podbranč, v jeho jednotlivých osadách, plynul dlhé storočia v tieni majestátneho a mocného hradu Branč. Dobovým pisateľom málokedy stálo za to zmieniť sa o jeho bezprostrednom zázemí. A keď už čo-to vyšlo na stránky dejín, tak len v niekoľkých prípadoch mimoriadnych udalostí.

K starším dejinám obce som hľadal materiál v ŠOKA Senica i v ŠOBA Bratislava, no žiadneho prameňa okrem matrík sobotištskej fary som sa nedopátral. O to zaujímavejšie sa javí materiál, ktorý sa mi dostal do rúk v podobe súkromnej zbierky rod. Podmajerských. Táto zbierka obsahuje okolo 120 listov, dvojlistov väčšinou hospodársko-finančného charakteru ako kvitancie, kúpne zmluvy, svedec-

ké listiny, dlžobné úpisy, obligácie, správy a iné dokumenty v prevažnej miere viažúce sa na mlynársku rodinu Podmajerských. Archiválie sú v latinskom, nemeckom a maďarskom jazyku a veľká časť, najmä z 18. storočia, v slovenčine. Najstaršou listinou je predloha pre armáles Martinovi Fodorovi a jeho manželke Dorote od Ferdinanda II. z roku 1636 a najmladšou "Závažné vyjádrenie" o odkúpení rodičovského majetku a doživotnej opatere rodičov Tomášom Podmajerským ml. z roku 1932. Historická hodnota tejto súkromnej zbierky je veľká.

Druhým veľmi cenným prameňom je denník Jána Kubíčka z Doliny narodeného 7.6. 1870, ktorý od 2. januára 1902 do 26. novembra 1950 systematicky zaznamenával najdôležitejšie miestne udalosti ako svadby, úmrtia, narodenia detí, ale i stavebný, hospodársky, cirkevný a kultúrny život vo svojom okolí. Rezonovali uňho i vnútropolitické a medzinárodné udalosti a v neposlednom rade zaznamenal niekoľko udalostí z dedín blízkeho okolia ako Prietrže, Sobotišťa, Častkova, Turej Lúky, Bukovca a iných.

Tretím historickým prameňom, s ktorým som sa mohol oboznámiť a je tiež v súkromnom držaní, je kronika obecnej školy. V Podbranči existovali tri školy, a to štátna škola, tá sídlila na Hornej Doline u Majeríčkov, evanj. a.v. ľudová škola stála na Dolnej Doline, rok jej vzniku sa uvádza 1888 a tretia obecná škola, ktorá začala so svojou činnosťou 8. marca 1933 v Podzámku. A práve udalosti, ktorými žila najmladšia obecná škola zaznamenáva už spomenutá kronika. Jej vedenie končí zápisom žiakov na školský rok 1955/56 dňa 26. júna 1955.

Ukážka vedenia denníka Jánom Kubíčkom v dvoch krátkych časových úsekoch

Superi(nten)dent prišel navčívit cirkev sobotisku skrs povoden 27. augusta 1902
Kupili richtar jankovích kepl aj mašinu straslakama za tri sto zlatich aj deset v júni 1902
Narodilo sa divča janovi co mel ženu anu marečkovu 28. augusta 1902 (meno rezina)
Most robili v sobotišči skamením stupem tu prespotok do 30. augusta 1902 a stal 8 tisic
Bajza kupil kepl 8. septembra 1902
Umrel mikulecki rumpel 20. septembra 1902
Volili sme rechtora noveho v sobotišči Subuliho zlubini 14. septembra 1902
Ženil sa beblavi od kadlečiku bral si hulkovu zhorniho konca 21. septembra 1902
Umrelo divča vmajiri krištofíkovi 27. septembra 1902
Narodilo sa divča pavlovi praženkovi kovarovi 25. septembra 1902
Spadel zjablone podmajerski jan učen 5. októbra 1902

* *

Drevo vobecnim prodavali obec 29. marca 1919
Rukovali vojaci od 21 do 27, 3. marca 1919 kčeske vlade
Spolek zakladali nadoline bilo zejiti veškole a platili akcie 13. apríla nakvetnu nedelu 1919 a zvolili farara Bukovskeho bodnara predsedu a podpredseda starosta
Umreli martiš samek stefanek umartišu nazeleni štvrtek 17. apríla 1919 poh(r)eb bil naveliki patek tento martiš nam prodali zem prozvonicu priškole
Umrel naš verni Slovenski Pán Štefanik skošarísk on spadel zeroplanom ket cestoval a knam sa vracal vnašim kraji padel

Lesné hospodárstvo

Mária Zajíčková

Nad pásmom polí a lúk v okolí obce Podbranč sa v chotárnych častiach *Cerí, Svinský járek, Kaštílská, Dúbrava, Vaďončiná, Hraba - Líšťí, Hájnica pod Starým hradem, Nevytáhov, Gergelá, Rídká a Bernátka* rozprestierajú lesy, ktoré pôvodne patrili panstvu Branč, neskôr majiteľom majerov - veľkostatkov. Po roku 1918 prešli do vlastníctva jednotlivcov - obyvateľov obce. Iba časť lesov v časti *Ostrý vrch* a *Martišský všek* patrila obci - časti Podzámek a bola základom tamojšieho urbárskeho spoločenstva.

Urbársky les bol rozdelený na podiely - tzv. tridsiatky, pričom na jedného člena pripadá 1 až 20 podielov. Na čele spolku stál predseda (do roku 1947 Samuel Zríny, po ňom až do zániku urbára Martin Jankovič) a štyria výborníci - podpredseda, pokladník, účtovník a člen výboru.

Práce súvisiace s pestovaním a čistením lesa organizoval urbársky spolok v súčinnosti s lesníkom zo Sobotišťa, ktorý vytýčil plochu určenú na čistenie a urbársky spolok prostredníctvom bubeníka (posledný zastával túto obecnú funkciu Ján Poláček) zvolal členov spolku alebo ich rodinných príslušníkov - mužov, ktorí rozdelili plochu na menšie časti *(urobili ochoďe)* a tie potom formou licitácie predávali záujemcom o drevo získané tzv. *prerubom*. Takto získané peniaze plynuli do spolkovej pokladnice, z ktorej sa podľa počtu podielov vyplácali jednotlivým majiteľom - členom spolku.

Väčšia časť lesov patrila individuálnym vlastníkom. Hora v tejto oblasti sa nezakladala vysádzaním mladých stromkov, ale naopak, kultivovaním divo rastúcich porastov. O zakladaní hory nám porozprával Juraj Havlík (1923) zo Švrčkovho Járku: *Vyrostla seč, potom sa robila duršúfka - očisťila sa od podrostu a nechali sa len stromčeki.*
Silnejšie halúzie posekali priamo na mieste na dĺžku do jedného metra a poviazali do zväzkov nazývaných *pirkle*. Na jar, *ked slézeu sňah*, ich potom spolu s drobnejším halúzím zvážali na koňoch alebo na kravách do dediny. Vo dvoroch sekali haluzinu a viazali pomocou popínavých rastlín (*rabudzina*) do zväzkov - *otépek*, ktoré po zviazaní ešte spevnili - doplnili - *vycepouali*. *Haluzinu, to bola pasija sekat,* spomína Juraj Havlík. Práca s drevom trvala do prvého termínu siatia jarín.

Drevo z lesa patrilo k základným stavebným materiálom na krovy, hospodárske staviská, stodoly. Používalo sa aj na zhotovovanie nábytku, poľnohospárskeho náradia, saní a vozov. Vlastníci väčších lesných plôch drevo aj predávali. Menej kvalitné drevo používali ako palivo.

Po prerube lesa zostávalo na rúbaniskách veľa triesok - *íverká*, ktoré hlavne staršie ženy s deťmi vyzbierali a zužitkovali v domácnosti pri rozkladaní ohňa.

Na jeseň rozdelili horu na *tále* a záujemcovia po zaplatení 3-5 korún za *tál* (medzivojnové obdobie) si mohli vyhrabať lístie na podstieľku pre dobytok.

Les poskytoval vhodný materiál aj pre domácku výrobu. Výrobou metlí sa zaoberali miestni rómski obyvatelia, kalinové prútie používali miestni košikári na pletenie slamienok, lieskové konáre na zhotovovanie lies na sušenie ovocia.

Zmena vlastníckych vzťahov k lesom po roku 1918, technický pokrok a praktické skúsenosti z pracovných pobytov v zámorí viedli k rozšíreniu spracovania dreva. Existujúcich 6 vodných mlynov na toku Myjavy v chotári Podbranča poskytovalo dobrú energetickú základňu pre vybudovanie dvoch píl pri mlynoch Juraja a Michala Rybnikára a jedného zariadenia na výrobu dreveného plynu - *domfovíc* pri mlyne Pavla Kyčku s popisným číslom 138.

Nové požiadavky na bývanie hlavne navrátilcov z Ameriky a dobrá drevárska základňa podmienili vznik remeselnej stolárskej dielne na výrobu nábytku, ktorú si v roku 1911 vybudoval a zariadil na Hornej Doline miestny stolár Pavol Podmajerský, ktorého v 20. rokoch zvolili za richtára obce Podbranč.

Okrem dreva a lístia poskytovali okolité lesy obyvateľom v teplom daždivom počasí množstvo hríbov, v lete lesných jahôd a na jeseň planých hrušiek, z ktorých po usušení pripravovali chutný hruškový mak.

Dnes poskytujú lesy v chotári obce Podbranč človeku prirodzené prostredie na získavanie fyzickej i duševnej rovnováhy. Nečudo, že sa stali vyhľadávaným miestom či už stálych alebo príležitostných návštevníkov - rekreantov a turistov.

Ovocinárstvo

Mária Zajíčková

V roku 1935 zapísal pán farár a.v. Miloš Beblavý do Pamätnej knihy obce Podbranč: *...Sady má takmer každý majiteľ domu. V sadoch, ktoré však skôr možno pomenovať ovocnými lesmi, pestujú sa slivky, jablčka, hrušky..."*

Podbrančskí ovocinári, 1946

V tomto roku zaberali sady v Podbranči takmer 120 k.j. pôdy. Rozvinuté sadovníctvo bolo výsledkom práce a citlivého prístupu generácií Podbrančanov ku krajine, uprostred ktorej žili a dôverne ju poznali.

Na rozvoj ovocinárstva v celej tejto oblasti vplývalo viacero momentov. Vysádzaním stromov sa spevňovali príkre zrázy v okolí obydlí, aby sa zabránilo zosuvom pôdy. Podobným spôsobom skultivovali nespočetné výmole v povodí rieky Myjavy, nevhodné na iné využitie. Ovocné stromy oddeľovali obydlia a hospodárske staviská od stodôl, aby tak chránili zvezenú úrodu pred prípadným požiarom. Pri rozširovaní a zveľaďovaní sadov zohrala nemalú úlohu v druhej polovici 19. storočia aj osveta hlavne dedinských učiteľov, ktorí v málo úrodných krajoch propagovali ovocinárstvo jednak vlastným príkladom, jednak pomocou sadárom alebo rozširovaním odborných vedomostí. (V tomto zmysle pôsobil aj J.K.

Orgoň, národný učiteľ v Bukovci, ktorý v hospodárskom časopise Obzor z r.1875 r.13.,č.25 vyzdvihuje neúnavné úsilie bratov Jána a Pavla Bzdúškovcov z blízkych kopaníc pri zušľachťovaní sadov).

Po prvej svetovej vojne začali sadári v Podbranči vo väčšom množstve vysádzať na voľných priestranstvách aj orechy, ktoré však veľmi citlivo reagujú na tunajšie klimatické podmienky. V 30. rokoch agilný sadár obuvník Freitág dokonca na úpätí Kuciperku (blízko Slezákov) pokusne vysadil vínnu révu, ale pestovanie hrozna sa neujalo. *(Kronika obce Podbranč, s.20)*

V januári 1940 postihli sady v Podbranči silné mrazy. Kronikár Ján Kubíček si poznamenal: *"Stromi zmrzli až do zemi korvatky staré šecki aj mladé mistama aj ščepi, nebilo pamatníka takej skazi, také mraze a dlúho."*

Po II. svetovej vojne sa muži pustili do vysádzania a pestovania sadov a na platforme Slovenského ovocinárskeho zväzu organizovali skúsení sadári ako boli pán Freitág, Zríny a Jankovič pre ovocinárov v Podbranči prednášky a kurzy s praktickými ukážkami.

V súvislosti s prechodom na kolektívne poľnohospodárstvo v 60. rokoch 20. storočia premenili Podbrančania časť sadov v blízkosti obydlí na zeleninové záhradky. Ovocinárstvo a sadovníctvo v tradičnom zmysle tvorilo jednu zo základných hospodárskych charakteristík obce, ktorá sa premietla aj do stravovacích návykov, obchodu a spoločenského života jej obyvateľov.

Už v polovici minulého storočia bol tento kraj známy *"dorábäním lekváru zo slivovej ovociny. (Obzor r.8.,č.29.,s.226).* Lekvár varili v Podbranči z bystrických sliviek (korvatky), z ktorých sa dali vylupovať kôstky, len v prípade ich neúrody z durandzií, ktoré sa potom rozvarené cedili cez sitá.

Na zbere a spracovaní sliviek na lekvár sa podieľali všetky generácie. Otriasaním dozretých plodov zo stromov poverili dospievajúcu a dospelú mládež, zbieraním a odkôstkovaním zamestnali školské deti.

Samotné varenie neprebiehalo v každom dome. Tam, kde mali väčšiu kuchyňu s murovanou pieckou, sa zišlo 6-7 susedných rodín a práca pokračovala nepretržite 2-3 týždne. Očistené a odkôstkované slivky rozvárali najprv na medených kotlíkoch na tzv. *brečku*, ktorú potom zliali do jedného kotla a varili za nepretržitého miešania špeciálnou varechou nazývanou *mišák* až do patričného zhustnutia. Pri miešaní sa do polnoci striedala mládež, od polnoci staršie ženy.

Spoločné varenie lekváru malo aj svoju spoločenskú stránku, veď každý večer sa pri piecke stretalo aj 20 mládencov a dievok. Domáci prichystali pre nich syr, makom a tvarohom posypané *trnkové gule*, mladí si zabezpečili na obveseľovanie spoločnosti harmonikára. Počas rozvárania ochutnávali *brečku*, spievali, tancovali a v nočných hodinách sa maskovali do starých kožuchov, strašili rozveselenú spoločnosť svietiacimi tekvicovými maskami. Veľmi obľúbená bola pri varení lekváru hra s kozou.

Uvarený lekvár potom nalievali do asi 50 litrových nádob nazývaných *bečáre*, ktoré prikryli drevenou pokrievkou *(škridla)* a uskladnili na povale aj na niekoľko rokov. Tuhý lekvár potom zhruba na týždennú potrebu vyberali a rozvárali vodou. V kuchyni s ním pripravovali koláče, šišky, makové rezance, deťom ho natierali na chlieb a posýpali makom.
Prebytky predávali na trhoch v Sobotišti, Senici alebo Myjave.

Varenie lekváru sa čo do množstva ale aj spoločenskej miery v poslednom období obmedzilo, no pokračuje aj dnes. Pred štyrmi rokmi dokonca nahradili ručné miešanie *elektrickým mišákom* s možnosťou voliť rýchlosť obrátok, ktorý zhotovuje miestny kováč a v rámci susedskej výpomoci si ho obyvatelia navzájom požičiavajú. Tradičné varenie lekváru však pre obyvateľov Podbranča ani dnes nestratilo svoj význam a čaro.

Okrem slivkovej dužiny spracovávali obyvatelia Podbranča aj jadierka z kôstok, ktoré vyberali a lisovali v zábojoch U Dolných Kutálkov, U Chovancú alebo u Petríka za Péckovú. Jedlý slivkový olej používali potom v kuchyni na mastenie cestovín.
Ovocie, hlavne hrušky, jablká a slivky spracovávali viac v minulosti, keď nebolo rozšírené konzervovanie, ale aj dnes sušením, a to väčšinou pre domácu potrebu, menej pre trh. Na drevené lesy naukladali ražnú slamu, na ktorú potom rozložili nakrájané jablká a hrušky. Takto pripravené ich potom ešte v teplej peci hlavne po pečení chleba sušili. Dnes sušia ovocie v drobnom na kovových plechoch pokrytých slamou v sporákoch. Sušiareň U Varsíkov aj elektrická sušiareň v Turej Lúke nie sú toho času v prevádzke. Z vareného sušeného ovocia dochuteného klinčekmi pripravovali hlavne na Vianoce kompót, zo sliviek pripravovali aj slivkovú omáčku.

Rozvinuté ovocinárstvo tvorilo dobrú základňu aj pre liehovarníctvo. V prvej polovici 20. storočia fungovali v Podbranči dve pálenice, a to u majiteľa hostinca Pavla Mertela a Pavla Rybnikára na Hornej Doline. Okrem toho obyvatelia Podbranča využívali služby páleníkov aj v Kunove, Sobotišti, Vrbovciach, Turej Lúke a služby páleníka Smetanu na Myjave.
Všetky destiláty nazývali jednotným názvom *sliovica*, pričom rozlišovali *sliovicu, sliovicu z jabúček* a *sliovicu z hrušek*.

Dobre dozreté ovocie zbierali počas celej jesene do drevených nádob - okovov, v ktorých až do zimných mesiacov kvasilo. Kvas potom na vozoch odviezli páleníkovi. Pálenie prebiehalo nepretržite podľa množstva kvasu aj niekoľko dní a nocí za prítomnosti majiteľa kvasu a pálenice. Za služby platili páleníkovi *akcis* (hodinová sadzba sa pred prvou svetovou vojnou pohybovala okolo 40 grajciarov, sadzba od litra vypáleného destilátu 4 grajciare, v medzivojnovom období predstavovala sumu 8-10-12 korún za liter, buď v peniazoch alebo v destiláte prerátanom na peniaze).

Časť produkcie teda ostala sadárovi, časťou zaplatil páleníkovi a časť bola určená na predaj. Začiatkom storočia expedovali podbrančskí sadári destiláty cez břeclavskú colnicu aj do Ameriky. Kronikár Ján Kubíček si 9. decembra 1904 zapísal:
"Sliovicu sem poslal do Ameriky a dostal sem za nu potom 100 zlatých."

V medzivojnovom období časť pálenic pre konkurenciu liehovarov a rozširovanie vína a piva potravinovými spolkami zanikla. V roku 1935 kronikár píše: *"boli to primitívne pálenice, ale z malých kotlíkov tiekla výborná slivovica. Pálenice tieto dnes, pre rigorózne a z národohospodárskeho stanoviska pochybené nariadenie finančného riaditeľstva prestali páliť. Malé kotlíky, ktoré výdatne napomáhali k tržbe našim sadárom, pohltili palírne a štát ukrátil sa o pekný kapitál."*

Potreba spracovať dozreté ovocie i obľuba ovocných destilátov v tomto kraji si vyžiadala v tejto oblasti v posledných 10 rokoch obnovenie aspoň časti pálenic, a tak dnes podbrančskí sadári pália - varia *sliovicu* v miestnej časti U Varsíkov.

Dobrý sadár sa aj dnes pozná v Podbranči podľa toho, koľko lekváru navaril a koľko slivovice vypálil.

Poľovníctvo v Podbranči

Jaroslav Hulka

Poľovníctvo v obci Podbranč má dlhoročnú tradíciu. Pred rokom 1948 bol poľovný revír, hranice ktorého boli totožné s katastrom obce Podbranč, prenajímaný záujemcom podľa ich majetkových pomerov. Z podania súčasných najstarších členov sa dozvedáme, že poľovný revír najímal Poľovnícky spolok v zastúpení pána Kubíčka. Funkciu poľovného hospodára v tej dobe vykonával pán Cíbik z Kunova. Členmi spolku boli ešte Pavol Končitý, Ján Černek, Pavol Gaža, Ján Havlík, Martin Rybnikár, t.č. už skoro všetci zosnulí.

Poľovnícka chata

V roku 1948 prešlo i poľovníctvo svojou transformáciou a v Podbranči vzniká Poľovnícke združenie Podbranč. Členská základňa sa postupne rozrástla do počtu 10 - 15 členov. Stavy poľovnej zveri v tej dobe neboli vysoké, čo ovplyvňovali rôzne činitele, najmä však pytliactvo podmienené hospodárskou situáciou obyvateľstva. Pre ozrejmenie nám poslúžia údaje o evidovanom odstrele: priemerne ročne sa ulovilo 8-10 kusov srnčej zveri, 120 zajacov a 60 kusov bažantov. Zver diviačia bola ulovená len veľmi ojedinele.

V 60. rokoch sa postupne stavy zveri zvyšovali a možno konštatovať, že v rokoch 1970 až 1975 dosiahli maximum, najmä u zveri malej, kedy je zo štatistík zrejmé, že ročne sa ulovilo 500 zajacov a 600 bažantov, čo postupne vylepšovalo i finančnú situáciu združenia.

V roku 1967 začalo združenie budovať poľovnícku chatu v lokalite pod Starým hradom. Zásluhou iniciatívneho prístupu členov ju v pomerne krátkom čase, už v roku 1970 dobudovalo. V rámci vtedajšej Koncepcie poľovníctva na Slovensku sa v roku 1973 zlúčilo poľovnícke združenie Podbranč s poľovníckym združením Sobotište. Členská základňa sa rozšírila až na počet 44 členov, čo bolo adekvátne výmere 4 400 ha poľovnej plochy. Výsledky tohoto PZ boli dobré. Po roku 1989, ktorý zmenil i podmienky v poľovníctve sa PZ Sobotište kultúrnym spôsobom rozčlenilo na dve pôvodné poľovnícke združenia v súlade s platnou legislatívou. Takže od 1.7.1990 existuje v Podbranči poľovnícke druženie "Branč" s počtom 25 členov. Obhospodaruje poľovný revír o výmere 1275 ha, ktorý rozmanitosťou geologického zloženia pôdy, lesných typov a spoločenstiev, čiastočne i podnebia a vegetačných pomerov vytvára jedinečné podmienky pre chov malej zveri a zveri srnčej. Priemerne ročne loví 50 kusov srnčej zveri, 100 bažantov a 200 zajacov, pričom odchytáva 50 živých zajacov. Ulovenú zver zhruba z 1/3 odpredáva. Hlavným zdrojom príjmov do pokladnice združenia je odchyt živých zajacov, odpredaj diviny a poplatkový odstrel srncov zahraničnými poľovníkmi. Stavy zveri sú pomerne dobré, zver diviačia už nie je ojedinelou, ale podlieha plánovitému chovu a lovu, na mimoriadne povolenie je možné loviť i zver jeleniu, ktorá je v PZ zverou prechodnou. Produkcia ulovenej zveri je cca 1 kg/1 ha poľovnej plochy.

Okrem uvedených druhov zveri má v revíri PZ Branč stále zastúpenie líška obyčajná, kuna lesná i skalná, tchor, jazvec, ojedinele mačka divá. V roku 1994 sa objavil v revíri i vzácny druh, a to bobor vodný, ktorý nie je na Slovensku zverou pôvodnou, ale pravdepodobne sa k nám dostal vodnými tokmi z Rakúska.

Lov zveri však nie je jedinou náplňou poľovníctva, poľovnícke združenie Branč sa venuje osvete poľovníctva medzi nepoľovníckou verejnosťou, osvete ochrany životného prostredia a prírody, ďalej poľovníckej kynológii, športovej streľbe ako i zvyšovaniu odbornej úrovne svojich členov. Pre svojich členov a ich rodinných príslušníkov pravidelne poriada kultúrno-spoločenské posedenia, organizuje tématické zájazdy. Taktiež vypomáha formou brigád Štátnym lesom, spolupracuje s orgánmi obce ako i s organizáciami a združeniami občanov.

Cieľom poľovného združenia Branč je i naďalej sa venovať ochrane genofondu zveri, jej plánovitému chovu a lovu a najmä uchovaniu jej stavov pre budúce generácie.

Zbierka poľnohospodárskej techniky

Dušan Praženka

Je mnoho ľudí, ktorých pochytia rôznorodé, často i veľmi zvláštne záujmy. Pozoruhodná, pomerne rozsiahla zbierka starej poľnohospodárskej techniky sa nachádza v Podbranči. Jej majiteľom je Ing. Dušan Praženka (nar. v roku 1931). Zbierku tvoria hlavne staré traktory, čiastočne stabilné motory a mláťačky. Tieto stroje ešte pred pár desaťročiami vykonávali vzácnu službu v zabezpečení živobytia našich ľudí. Bohužiaľ, po strate ich úžitkovej hodnoty veľká časť týchto krásnych strojov bola odsúdená na zničenie.

Majiteľ Ing. Dušan Praženka so svojím exponátom

Ako sme uviedli, v tejto zbierke ide predovšetkým o staré veterány - traktory, ktoré sú domácej /bývalá Československá republika/ i zahraničnej výroby. Počiatok výroby traktorov v tuzemsku je možné položiť do obdobia okolo roku 1920. Boli to traktory na pohon benzínom a hlavne petrolejom, ktoré sa rozbiehali na benzín. Až okolo roku 1930 sa začali vyrábať traktory na naftu. Samozrejme, že traktory v prvých rokoch výroby mali železné kolesá. Až v neskoršom období sa vyvinuli i traktory s gumovými kolesami. Obidve vyhotovenia sa však súbežne vyrábali i naďalej, pretože železné kolesá sa využívali hlavne pri orbe.

V zbierke sa nachádzajú tieto traktory domácej výroby: traktor WIKOV 22 HP (Wichterle & Kovařík), vyrobený v Prostejove, traktor ŠKODA HT 18, výkon 20 HP vyrobený v Plzni, traktor SVOBODA 10 HP, SVOBODA 12 HP a SVOBODA 15 HP, vyrobené v Kosmonosoch pri Mladej Boleslave, traktor SLÁVIA (Bratři Paříkové) z Napajediel. Z novších sú to traktory ZETOR 15 HP, ZETOR 25 A, ZETOR SUPER 35 a 50 HP, ZETOR 4511 a 5645,

vyrobené v Brne a traktor ŠKODA 30, vyrobený po vojne v Plzni.

Zo zahraničných traktorov sú v zbierke traktory americkej výroby a to FORDSON 22 HP, vyrobený okolo roku 1925 a nekompletný traktor Mc CORMICK 28 HP, vyrobený taktiež v tomto období. Z novších sú to traktory FARMALL a FERGUSON dodávané v rámci pomoci UNRRA ako výpomoc v povojnovom období pre naše poľnohospodárstvo. Ďalej sú to traktory maďarskej výroby z obdobia 30. rokov, a to RÁBA 20 HP a traktory HSCS (HOFHERR SCHRANTZ CLAYTON SCHUTLEWORTH) 35 a 55 HP. Dobré zastúpenie majú traktory nemeckej výroby, a to predovšetkým od firmy LANZ Bulldog 25 HP, 35 HP, 45 HP. Ďalej traktory DEUTZ 11 HP, 28 HP a 30 HP, traktor HANOMAG 40 HPO, KRAMER 18 HP a STOCK 22 HP. Všetky boli dodávané v rokoch 1940-1942.

Stabilné motory sú všetky tuzemskej výroby, a to od firiem Ing. LORENZ, Kroměříž, SLAVIA, Napajedla, Klíma, Brno, WIKOV, Prostejov.

Zbierku tvorí tiež niekoľko mláťačiek. Výrobcovia sú predovšetkým firmy WIKOV Prostejov, BRATŘÍ GALUSOVÉ Poštorná u Břeclavy, BRATŘI PAŘÍKOVÉ Napajedla, JEŽEK Blansko, ANTONÍN DOBRÝ Mladá Boleslav. Zo zahraničných sú to maďarské mláťačky HSCS a MAGYAR GÉPGYAR. Medzi najvzácnejšie patria mláťačky veľkých rozmerov, z ktorých sa v súčasnosti veľmi málo zachovalo. Sú to najmä dve mláťačky WIKOV 48" (šírka 1200 mm), HSCS 48" (š. 1200 mm) a mláťačka MAGYAR GÉPGYAR 42" (š. 1100 mm).

Ľudový odev

Mária Zajíčková

Ľudový odev začal podliehať výrazným zmenám, ba aj vytrácať sa zo šatníka obyvateľov Podbranča už v medzivojnovom období, čo súvisí jednak s rozšírením nových materiálov a konfekcie, jednak so zlepšením finančnej situácie rodín, ale aj s návratmi vysťahovalcov a vplyvom susedných oblastí, s ktorými bol Podbranč v medzivojnovom období hospodársky a spoločensky previazaný a ktoré boli pre jeho obyvateľov kultúrnym vzorom.

Po II. svetovej vojne mužský kroj takmer úplne nahradila konfekcia, ženský sa síce udržal dlhšie, no do kompletného kroja sa obliekali len na významné sviatky, ako boli Vianoce, Veľká noc, Turíce, hody, svadby, krstiny.

Aj preto sa dodnes zachovali v obci povačšine súčasti sviatočného ženského ľudového odevu, ktoré so spomienkou na svoju mladosť uchovávajú staršie ženy.

Ľudový kroj obyvateľov Podbranča patrí k myjavskému odevnému variantu a ešte na začiatku tohto storočia sa od myjavského kroja líšil len drobnými výzdobnými detailami (šnurovanie živôtika a výzdoba klobúka). Muzeálne zbierky a spomienky najstarších obyvateľov dokladajú aj kasanice a biele súkenné nohavice zdobené šnúrovými aplikáciami.

Spomínanými vplyvmi sa však ženský odev v medzivojnovom období priblížil niektorými prvkami kroju senickej oblasti Záhoria.

Na základe dochovaných súčastí odevov, obrazového materiálu a spomienok sme dospeli k obrazu sviatočného mužského a ženského odevu v medzivojnovom období.

Základnou súčiastkou vrchného odevu muža bol oblek z bledomodrého alebo tmavomodrého súkna (podľa veku), ktorý pozostával z úzkych nezdobených nohavíc, v lete z

vesty, v zime kacabajc ozdobenej striebornými filigránovými gombíkmi. Šili ho domáci krajčíri (Ján Havlík, Ján Hyža, Samuel Praženka a ďalší). Odev dopĺňala biela košeľa z domáceho ľanového alebo kupovaného bavlneného plátna s rovnými rukávmi a vyšívaním spevneným priekrčníkom - obojkom, zaväzujúcim sa na dve žinky. K sviatočnému odevu patrili čižmy z rúk domácich majstrov (Jaroslav Freitág) a kupované okrúhle klobúky s úzkou strechou. V zime nosili muži biele haleny z plsteného súkna s modrou obrubou kupované na Myjave, zámožnejší kožuchy.

Ženský odev sa skladal z konopného rubáša, na ktorý sa obliekala široká bavlnená spodnička a na ňu maslovobiela vlnená sukňa (štofka) s vtkaným zlatým prúžkom, s do obojka naskladanými a zažehlenými faldami, na sukňu sa vpredu navrstvila modrá jednofarebná zástera z hodvábu alebo saténu tiež naskladaná do obojka na drobné faldy (fjertoch).

Z látky zástery bol ušitý aj vpredu stuhou šnurovaný živôtik - pruclek, pod ktorý sa nosili v lete vapérové rukávce s vláčkovou (cverennou) čipkou a čipkový golier (krézl) paličkovaný zhodným vzorom. Na Podbranči paličkovali v medzivojnovom období ženy U Kalivodov, po vojne techniku paličkovania ovládala ešte Zuzana Flesserová a Zuzana Petríková. Obľúbené boli čipky s motívom dubovým, ocelkovým, vtáčkovým, malinovým, hruškovým a pod. Bohatosť čipkovej výzdoby bola znakom hospodárskeho a spoločenského postavenia dievky a nevesty.

V zime si namiesto rukávcov obliekali ženy tzv. kabane - krátke kabátiky strihané do pása na spodnom okraji tvarované do okrúhlych šosíkov z glotu, podšité súknom, ktoré sa zapínali na strieborné filigránové gombíky pletenými slučkami - makoškami.

V jarných mesiacoch, zvlášť na Veľkú noc, nosili blúzky s dlhým rukávom - tzv. jupki.

Úprava vlasov spočívala vo vytvarovaní vrkočov (mrdose - cupi) za pomoci šnúrky, niekedy prútika do tvaru štvoruholníka na tzv. rožky. Na takto upravený účes nosila dievka tylovú alebo vapérovú šatku upravenú na rožky, žena tylový alebo vapérový čepiec s dienkom naskladaným do pravidelných faldov a vyšívaným bielou niťou na dierku s vláčkovou čipkou na čelenke, ktorá bola nad ušami tiež upravená do rožkov.

Anna Havlíková, znalkyňa podbrančského ľudového odevu

Zvláštnu pozornosť si zasluhuje odev nevesty v symbolickej zelenobielej farebnosti s bielou tylovou alebo vapérovou zásterou vyšívanou technikou preťahovania na tyle, gatrami a dierkovaním na vapéri s paličkovanou čipkou na spodnom okraji a rozmarínový veniec spletený bielymi stuhami. Veniec slobodných dievčat na slávnostnú príležitosť splietali bielymi, modrými a červenými stuhami a rukávce so živôtikom doplnili ružovými stuhami.

Keďže základom tohto odevu bol jednoduchý strih, ktorý sledoval prirodzenú líniu postavy a keďže sa jeho farebnosť obmedzila na dve až tri farby a jediným výzdobným prv-

kom boli filigránové strieborné gombíky a vláčkové biele paličkované čipky, odev pôsobil renesančne jednoducho a čisto a až rafinovane jemne. Je preto prirodzené, že pri spomienkach na sviatky starší obyvatelia dávajú svoje pocity krásna a priamo do súvisu s krásou sviatočného podbrančského odevu na pozadí s krajinou svojej mladosti.

Ľudové hudobné tradície

Peter Michalovič

Ľudová pieseň a inštrumentálna hudba v Podbranči má charakteristické prvky, typické pre túto špecifickú podoblasť Záhoria na prechode s myjavskou oblasťou.

Ľudové piesne

Typická svadobná hudba v Podbranči, Ján Vašek Cigáň - trubka a Ján Rybnikár - heligónka

Ľudové piesne z Podbranča nie sú veľmi známe a len skromne sú publikované. V Blahových Záhoráckych pjesničkách sa neobjavila ani jedna podbrančská pieseň, pretože túto obec autor geograficky nerátal do záhorského regiónu. V monografii Myjava z roku 1985, ktorá sa zaoberá myjavským regiónom, sa taktiež neobjavujú piesne z Podbranča. V obidvoch prameňoch by sme samozrejme našli veľa variantných, prípadne aj zhodných piesní s piesňami z okolia Podbranča. Niekoľko ich nachádzame v piesňovom archíve Ústavu hodobnej vedy SAV pod evidenčnými číslami 26017 - 26021 (*Súžila sem u kadlica, Záhon pod konope, V šírem poli hruška stojí, Fašangi sa krácá, Od konca do konca).* Sú to piesne k tancom a naspievali ich Z. Jankovičová (1887) a J. Jankovičová (1876), zapisovateľkou bola E. Čulenová. 11 piesní z Podbranča bolo publikovaných v zbierke S. Dúžeka a K. Ondrejku Tance z okolia Senice (Bratislava, 1962): verbunky (čardáše) - *Nat Komárnem ruža kvitne, Očul sem na zámku hoďini bít*, ďupkané - *Takého sem muža mjela, Ket si ti kováč*, kukaná - *A dva dopredu a dva dozadu*, káčerová - *Ej, každí káčer svú kačičku*, neborácka - *Múj muš neborák*, japonská - *Ket sem išél od méj milej*, v šírem poli - *V šírem poli hruška stojí*, mazulka - *Na Bílej hore sedláček ore*, kalamajka - *Kalamajka, mik, mik, mik.*

Sólové hudobné nástroje

Ak by sme chceli vymenovať všetky nástroje, určené na produkciu zvuku, museli by sme začať detskými, prírodne vyrobenými predmetmi, bičami a húkadlami, jednoduchými píšťalkami, handrárskymi píšťalami a hlásnymi trúbami, atď. Tieto hudobné nástroje sú prirodzenou súčasťou hudobnej tradície v obci. V príspevku sme venovali pozornosť tým hudobným nástrojom, nástrojovým zoskupeniam a herným príležitostiam, ktoré súvisia s tvorbou a interpretáciou osobitej nástrojovej hudby v Podbranči.

Najarchaickejším sólovým hudobným nástrojom a zároveň sprievodom k tancu boli **gajdy** alebo *koza* - ako tomuto nástroju hovorili starí obyvatelia obce. Spôsobu hry na gajdách sa hovorilo *tulikanie*, alebo *hučanie*. Na konkrétne meno miestneho gajdoša si tu už nepamätali, ale v obci naposledy hrával na gajdy pastier zo Sobotišťa. Podľa výskumov z okolia Podbranča (Turá Lúka, Kunov, Senica, Vrbovce), ktoré nám dokladajú výskyt jednotlivých typov gájd, môžeme usudzovať, že v Podbranči sa zrejme vyskytovali dvojhlasné, tzv. *hrubé* gajdy. Výskyt viachlasných gájd, pre ich všeobecnú rozšírenosť v minulosti, sa však vôbec nevylučuje.

Svadba v Podbranči /1954/ vpravo muzikanti z Bukovca, vľavo Ján Rybnikár

Druhým sólovým hudobným nástrojom, ktorý je na rozdiel od gájd - tradičného ľudového nástroja - komerčne vyrábaným nástrojom, je **heligónka**. Na Slovensko sa postupne dostávala od začiatku 20. storočia prostredníctvom českých výrobcov, až sa napokon pevne zakorenila v hudobnej tradícii. Dnes tvoria dokonca kopanice v okolí Sobotišťa, Vrbovice, Podbranča, Turej Lúky a Prietrže jedno z hlavných ohnísk heligonkárskej tradície na západnom Slovensku. Medzi najznámejších podbrančských hráčov na tento nástroj patrili Martin Praženka (nar. v roku 1871). Tanečníci si ho cenili s jeho obľúbenou "jednoradovkou" viac, ako celú kapelu, v ktorej hrával na husliach. Melódiu zdobil, cifroval, veď tanečníci si to žiadali: *Marcin, nadrobúčko, jak mak.* K ďalším známym heligonkárom patril Jan Chovanec (nar. okolo roku 1900), Ján Kadlečík, z miestnej časti *U Matúšú* a Pavel Nečas. Do Podbranča chodili hrávať aj z okolia, napr. z "hniezda" heligonkárov - z Prietrže Vacula, z Bukovca Sládek - Polipa, ktorý mal aj kapelu, Jan Krč z Turej Lúky a Jan Rybnikár zo Sobotišťa. Z mladších spomenieme Milana Bachara (nar. v roku 1931) a stále aktívne pôsobiaceho v turolúckej folklórnej skupine Kýčer, inž. Dušana Praženku (nar. v roku 1931), vášnivého zberateľa heligónick.

Hudobné zoskupenia

Bežnými nástrojmi ľudovej hudby v Podbranči, ešte v minulom storočí a do medzivojnového obdobia v tomto storočí, boli husle, basa, cimbal a klarinet. Najdlhšie sa z nich udržali husle v miešanom nástrojovom zoskupení s dychovými nástrojmi. Oblasť susedných turolúckych kopaníc je v súčasnej slovenskej ľudovej hudobnej tradícii charakteristická nástrojovým zoskupením: **heligónka, trúbka a klarinet**. Utvorilo sa pri zániku sláčikových kapiel. Trúbka nahradila melodický nástroj - husle a súčasne sa vymenili sprievodné, rytmicko-melodické nástroje - husľové a violové kontry, basa - za heligónku. Takéto novovzniknuté zoskupenie získalo síce na zvukovej intenzite, menej však v škále výrazových prostriedkov. V Podbranči, najdlhšie na Hornej Doline sa udržalo malé obsadenie **heligónka s trúbkou**. Takéto obsadenie, popri svojich nesporných výhodách (hlasitosť, jednoduchosť, prenosnosť oproti cimbalu, base) prinieslo aj negatívne dôsledky. Postupne sa vytláčal piesňový repertoár, spojený s miestnymi tradičnými tancami (napr. ďupkaná, verbunk), potláčali sa piesne molového charakteru, prípadne ešte

staršie, z predharmonickej vrstvy piesní, ktoré boli v minulosti viac rozšírené, ale ich interpretácia na heligónke vyžaduje relatívne väčšiu muzikantskú zručnosť.

V odbornej literatúre sa často objavuje názor, že spojenie sláčikovej hudby s trúbkou do jedného zoskupenia sa udialo len v myjavskej oblasti. Trúbka, v sláčikovej alebo sláčikovo-cimbalovej hudbe ako cudzorodý nástroj , sa však v rôznych štádiách vývoja nástrojovej hudby objavuje takmer na celom Záhorí, ale aj v trenčianskej, trnavskej oblasti a pod. Dokladá to aj dobová fotografická dokumentácia. Charakteristickým nástrojovým zoskupením kopaničiarskej oblasti, zasahujúcim aj do okolia Podbranča, je až spomínané a štýlovo vyhranené duo heligónka s trúbkou, prípadne trio ešte s klarinetom.

V Podbranči a jeho priľahlých obývaných častiach bola v povojnových rokoch veľmi obľúbená hudba *Chovanci*, ktorú nazývali podľa heligonkára Jána Chovanca (nar. okolo roku 1900). Pochádzal z Podbranča, z kopanice od Dolných Kutálkov, ale neskôr býval v Sobotišti, podobne ako ostatní členovia kapely. Jej zostava bola: **heligónka - Jan Chovanec, trúbka - Janenko Cigán, trúbka - Samek Chovanec (z Podbranča, z kopanice od Dolných Kutálkov), husle - Karol Fojtlín - Zahradník, klarinet (*píščala*) - (Jožka?) Fojtlín, bubon - (Samuel) Fojtlín - Pekar.**

V Sobotišti túto kapelu poznali skôr pod názvom *Fojtlíné*. Bratia Fojtlínovci boli pravdepodobne skúsení muzikanti, tvoriaci základ a doplňovali kapelu podľa toho, kam išli hrať. V Sobotišti hrávali zasa s bratmi Zelenkovcami (cimbal, basa) a ďalšími.

Do Podbranča chodili hrávať najmä na väčšie pohreby habánska kapela - *banda* zo Sobotišťa a do 1. svetovej vojny známa *Kolárikova kapela* z Brezovej (hrala v obsadení 3 - 4 husle, basa, klarinet, harmonika), ktorej členom bol aj vyššie spomínaný heligonkár M. Praženka z Podbranča.

Hudobné príležitosti

Spev, tanec a inštrumentálna hudba majú svoje konkrétne miesta a čas realizácie - hudobné príležitosti. So zmenou funkcie ľudovej hudby z obradovej na zábavnú alebo estetickú menia sa prirodzene aj hudobné situácie a príležitosti. Vytrácajú sa tradičné a pribúdajú nové, také, ktoré vyvolávajú záujem o tradičnú hudobnú kultúru aj u mladej generácie.

K najčastejším takýmto príležitostiam patrí **svadba.** Keď sa ešte svadobná hostina delila na dve časti, u ženíchových a nevestiných rodičov, väčšia- *hrubá kapela* (3 - 4 členná: husle, trúbka, harmonika, prípadne bubon) hrala u ženícha, samotný heligonkár (neskôr heligónka s trúbkou) hral v dome nevesty. Milan Bachar si spomína, keď hral na dvojdňovej svadbe: *tam sa človjek natahal jak takí otrok.* Často hrávali najmä na svadbách heligonkár Jan Rybnikár a kapela *Chovanci.*

Varenie lekváru bola skôr spevno - herná príležitosť, kde našla uplatnenie opäť najmä heligónka. V obci bolo 6 - 7 miest, čiže rodín, kde varili lekvár. Prítomnosť muzikanta pri varení bola taká prirodzená a vítaná, že chodili tam aj bez pozvania, niekedy prišli i maškary. Typickou bola *koza*, zhotovená z kozej hlavy a kože, v ktorej boli špendlíky na popichanie prítomných.

Chodenie po šlahačke sa ešte pred 10 rokmi v Podbranči neobišlo bez harmoniky. Slobodní mládenci začali chodiť už po polnoci a asi o 10 hodine prešiel muzikant k ženáčom, pravda, ak títo nemali "svojho" muzikanta.

Trinástu nedeľu po Trojici, približne koncom augusta, sa konali **hody.** Na hodovú zábavu

volali hudbu zo Sobotišťa, Turej Lúky alebo neskôr veľkú dychovú hudbu. Zábava sa konala na dvoch miestach, v *Majeričkách (Prívrat'e)* a na Dolnej Doline, kde sa stretlo veľa mladých ľudí i z okolia (Bukovec, Turá Lúka, atď).

Ďalšou hudobno - tanečnou príležitosťou, ktorá už zanikla, bol **koniec fašiangov** v súkromných domoch, napr. v podbrančskom Habánskom dvore. Najväčšiu izbu v dome vypratali, nábytok vyniesli von a na tanec poslúžila udupaná zem v izbe posypaná plevami. Dušan Praženka si spomína, že keď hral takúto zábavu *Ve Sviňákách* v myjavskom chotári, bolo tam až do sto ľudí. Podobne hrával ešte na turanských kopaniciach *U Ivánkov* a *U Zimejov*.

Na **Štedrý deň** sa nechodilo hrať. Podbrančania si pamätajú len slepých cigánov, *Juru Albína* a *Kujaníka*, ktorí chodili pod okná zaspievať koledy.

Doménou nástrojovej hudby sú tanečné príležitosti. Typickou príležitosťou, okrem vyššie spomínaných, kde sa tiež aj tancovalo, bola bežná **tanečná zábava**. Miesto, kde sa hralo a tancovalo dedinčania nazývali *kolo*. Zábavy sa konali takmer každú nedeľu, od mája až do septembra. Najznámejšie kolá boli *Pod hradom*, vo *Švrčkovom Járku*, honosnejšie bolo *Na kunovskej*, ale aj *Mračnovec* v myjavskom chotári, *Zahušť* (*Podhorí*) v prietržskom chotári, kde chodili zasa Podbrančania. Medzi vychýrené tanečné zábavy - muziky patrili tie, ktoré sa pravidelne konali po návrate mladých regrútov z *asentírki.*

O konkrétnych hudobných príležitostiach a menách muzikantov sa dozvedáme z významného miestneho prameňa, súkromnej kroniky Jána Kubíčka (nar. v roku 1870). Často sa v nej objavuje podobný zápis: *...15 februara 1939 a mel 16 roku 6 mesicu, pohreb bil pekni mladenci družice habanska banda pres cele Sobotišče hrali aj pri zahrabavaní*, *...30 maja 1942 pohreb bil pekni a čas pekni ludi moc aj muzika bukovska*, alebo: *stavali na dolní doline sal príspolku pro muzíku v máji a juni 1932.* Najčastejší údaj hovorí o smrti muzikantov: *umrel Krč nalipovej muzikant comel ženu zmijavi 28 maja 1934, ...umreli Kadlečik stari uhalabrinu basista muzikant 95 roku trokanovski 29 juni 1940, ...umrel Škrha zvrchu ukutalku co mel ženu krištofíkovu odkadlečíku on bival muzikant 16 juni 1941.* Možno aj prezývky pri menách, ktoré sa bežne používali na dedine kvôli presnejšej identifikácii konkrétnej osoby, zapísané v kronike, prezrádzajú niekdajších muzikantov: *Provazník kontraš umatušu, Katerína provazníkova kontraška, majstr bašnar trubač, hudec desatnik.* A na záver uvádzame výstižný frazeologizmus, ktorý prešiel do slovnej zásoby významovým posunom z oblasti hudby a použil ho náš kronikár Ján Kubíček pri osobnom hodnotení určitej udalosti, ktorá sa priamo neviaže s hudbou: *...Ked dokaže hrat, nech aj tancuje...*

Tradičné tance v Podbranči

Stanislav Dúžek

Tanečný folklórny dialekt a repertoár Podbranča obsahuje súčasti charakteristické pre tanečné oblasti Záhorie a Myjava, na rozmedzí ktorých sa táto rozložitá obec nachádza. Sú tu doma najmä novodobé párové tance, ale i starodávny sólový mužský tanec *do skoku*, ktoré vtláčajú tunajšej ľudovej tanečnej kultúre záhorský ráz, ale i párové krútivé tance starého i nového štýlu, ktoré sa tu uchovali lepšie ako na Záhorí. Posledné majú viaceré rysy spoločné

s myjavskými tancami a inštrumentálnou ľudovou hudbou. Mohlo by sa zdať, že čo sa týka ľudového tanca, v tomto prípade ide o akýsi repertoárový zlepenec, ale nie je to celkom tak. Tradičná tanečná kultúra tu v Podbranči a ešte v niektorých okolitých obciach ako v Kunove, Sobotišti, Vrbovciach i Turej Lúke má svojskú tvár, viaceré spoločné črty a tance. Ako osobitosti treba menovite pripomenúť krútivý tanec starého štýlu *ďupkaná (starobabská)* a miestnu obmenu trojicového tanca *ňeborácka*.

Základom pre poznanie tunajších ľudových tancov, tanečníkov, hudobníkov i tradičných tanečných príležitostí bol zber ľudových tancov, ktorý uskutočnili vtedy začínajúci folkloristi K.Ondrejka a S.Dúžek za pomoci mladého učiteľa a vedúceho súboru v Senici L.Luptáka v jeseni roku 1958. V tom čase boli ešte pomerne dobré podmienky na to, aby sme sa priamo prostredníctvom znalých muzikantov a tanečníkov - nositeľov miestnych folklórnych tradícií oboznámili s ľudovým tanečno-hudobným životom a aby sme zaznamenali tamojšie tance.

Najstarším z našich informátorov bol zanietený muzikant Martin Praženka (nar.1871). Hrával na husliach, začas aj v celom okolí preslávenej Kolárikovej "hrubej muzike" z Brezovej, ale ešte viac na heligónke - jednoradovke, pričom vraj vedel zabaviť tak, ako celá kapela. Najviac tancov sme videli a zaznamenali od neobyčajne šikovného a ochotného manželského páru Zuzany a Martina Jankovičovcov (1905, 1900). Vzácne informácie o tancoch nám poskytol Pavel Rybnikár (1894) a o charakteristickej hudbe - kombinácii heligónky s trúbkou z Podbranča - Hornej Doliny nás informoval predstaviteľ vtedajšej mladej generácie Milan Bachar (1931).

Už podľa rokov narodenia uvedených informátorov možno usúdiť, že tu podávaný obraz o miestnych tancoch sa týka predovšetkým obdobia okolo prelomu 19. a 20. stor., presnejšie o rokoch 1890-1925 a neskoršie, kedy informátori boli v svojom najlepšom a zrelom tanečnom veku. Podrobnejšie sme miestne tance opísali v publikácii - rozmnoženine St.Dúžek-K.Ondrejka: Tance z okolia Senice (vydal Osvetový ústav Bratislava 1962). Teraz predostieram iba základnú, krátku charakteristiku podbrančských tradičných tancov. Mojím východiskom sú - s pribúdajúcim, všetko meniacim časom stále cennejšie - ústne a tanečné podania vtedajších, dnes už zväčša nebohých podbrančských spolupracovníkov.

Takēho sem muža mjela...

Ďupkanā — Podbranč

♩ = 80-120

1. Ta- kē- ho sem mu-ža mje-la co sa je- ža bāl
2. Ne- boj - že sa mūj mu- žī- čku len ti se-mnū lež

po ši-ri ne- de- le na sta-rej ko- bi- le do hor u- te- kal.
po-loš si ru- či- čku na mo-ju hla- vi-čku šak to ne-ňi ješ.

Naše najrozšírenejšie, v každom kraji značne osobité párové tzv. krútivé tance sa v Podbranči vyskytujú v oboch základných historicko-štýlových vrstvách. Starú vrstvu reprezentuje v tomto neveľkom regióne predovšetkým charakteristická *ďupkaná* v pokojnom, miernom tempe, tanec, ktorý aj pod názvom *slovenská* alebo *starobabská* sa v lokálnych obmenách vyskytuje aj vo východných, hlavne myjavských končinách širšieho regiónu. Pre tento tanec "pro staré babi" je charakteristické postavenie páru vedľa seba v otvorenom držaní a rôznosmerné a rôznotvaré postupovanie a krútenie sa párnikov tzv. *ďupkaním*, teda kročným motívom s výrazným sperovaním pripomínajúcim krívanie.

Novú štýlovú vrstvu v miernom tempe predstavuje *verbunk* alebo *čardáš* s tzv. novouhorskou hudbou. Charakteristické pri nich je čelné postavenie partnerov, držanie sa za ruky v predpažení dolu a známa dvojkročka, cifrovanie a krútenie. V rýchlom tanci, keď muzikanti "zhuščili" tempo, sú krútivé tance starého i nového štýlu premiešané, lebo si boli značne podobné; pre ich rozlíšenie je najzávažnejšia hudobná stránka. V súčasnosti ich najčastejšie označujú ako "čardáš" a staré názvy tanca, ako *slovenská* alebo *hustí*, upadli do zabudnutia.

Z ďalších párových tancov boli obľúbené *polka* a rýchla *šnelpolka*, ktoré sa tancovali "do kola". S polkou sa kombinoval aj tanec *židovská* so vzájomnými poklonami a obratmi partnerov, ale aj *sotíš* a rýchla *kalamajka* - obľúbená na začiatku tohto storočia. Oba posledné tance majú charakteristické, viackrát sa opakujúce štvortaktové krokové a podupovo-skočné tanečné motívy. V strofickom tanci *kukaná* pár v postavení za sebou opakuje dva prísunné kroky vpred a vzad a podvrtku dievčaťa; nakúkanie partnerov pripomenuté v názve sa pri predvádzaní tanca nevyskytovalo. Trojdobá *mazulka* sa tancovala v otvorenom držaní (podobne ako *ďupkaná*), pričom sa tanečníci poklusovými krôčikmi pohybovali v tanečnom priestore v rôznych smeroch.

Ešte koncom minulého storočia sa tancovala *japonská* pripomínajúca časť štvorylky a tancovali ju dve ženy a dvaja muži striedavo rozostavení v kruhovom a hviezdicovitom útvare.

V šírém poli... je na západnom Slovensku dosť známy trojicový tanec, v ktorom muž stojí medzi dvomi ženami v rade a držia sa spolu za ruky. Tanečnice sa striedajú a opakujú dve časti: pomalší kročný postup a ústup trojice a svižné, striedavé zákrutky muža raz s jednou, raz s druhou ženou. Podobná, dokonca trojtempová svadobná *ňeborácka* bola pre Podbranč ešte

Mūj muš neborāk...

Neborācka — Podbranč

♩ = 60-140, ♩. = 60

Mūj muš ne- bo- rāk, u- mreu mi chu- dāk

♩ = 110

a stra-ua je-ho du- ši aš po sa-mā u- ši stre-ua je- ho du-ši -ci

♩ = 140, ♩ = 60

u- to- piu sa v u- ži- ci mūj muš ne - bo- rāk

charakteristickejšia. V prvej časti postúpi trojica pomaly dopredu, v druhej svižnejšie poklusovými krôčikmi naspäť. V tretej najživšej časti, ktorá sa viackrát, podľa ľubovôle zopakuje, tanec vrcholí. Muž - "neborák" s jednou z dvojice žien zdvihnutím rúk za ktoré sa držia vytvoria "bránu", popod ktorú zohnutá tanečne podbehne druhá z partneriek. Pritom sa stále drží s mužom, ktorý sleduje smer jej postupovania - podťáča sa s ňou až do východzieho postavenia. Na nasledujúce opakovanie toho istého hudobného motívu si ženy vymenia úlohy: teraz druhá s partnerom vytvorí "bránu" a prvá podbieha popod ňu, atď. Záverečné takty sú vlastne upokojením, podobné začiatku, a celý tanec sa môže zopakovať.

Káčerová je spoločnou tanečnou hrou na svadbách. Tanečné páry sa držia za ruky po obvode, čelom do stredu kruhu, kde tancuje jeden nadpočetný muž - "káčer". Tanečníci na hudbu v miernom tempe pootáčajú kruh jednostrannými prísunovými krokmi vpravo alebo vľavo a pozorne sledujú improvizovanú pantomímu a cifrovanie "káčera". Jeho tlesknutie je znamením pre hudbu, aby prestala hrať a aby tanečníci v nastalej trme-vrme, včítane "káčera", utvorili páry. Keď hudba zahrá melódiu rýchlo, novoutvorené páry sa krútia. Teraz ten, ktorý ostal bez párnice, sa stáva "káčerom" a hra ďalej reťazovite pokračuje.

Osobitných ženských tancov v Podbranči niet, ak nepočítame niekdajšie zriedkavé, príležitostné tancovanie bežných párových tancov dvoma ženami.

Zato mužských tancov bolo niekoľko. Do starej vrstvy tancov patril prestížny tanec *do skoku*, pri ktorom dvojica alebo i niekoľko mládencov vyskakovali čím vyššie, pričom si udierali o sáry čižiem dlaňami. Podľa najstaršieho informátora bol tento tanec dosť podobný *odzemku*, ktorého ďalší tamojší variant *juhásku* mládenci tancovali ponad na zem položené prekrížené palice. Podľa manželov Jankovičovcov s dvoma palicami sa, vraj, tancoval aj zvláštny a ojedinelý tanec, pri ktorom tanečník sedel na lavičke, skrúcal sa a palicami udieral o zem. Improvizačný charakter a pomerne voľnú tanečno-hudobnú väzbu mali tance mužov v svadobných sprievodoch, napr. na pochodovú hudbu - *marš*. Ich intenzita závisela od nálady tanečníkov - "jak kerý mal ve štoku".

Novú vrstvu tradičných mužských tancov zastupuje *verbunk*, ktorý tvoril zvyčajne predohru k párovému čardášu. V Podbranči sa kedysi tancoval kolektívne a to tak, že po spoločnom alebo sólovom predspievaní piesne pred hudbou tanečníci utvorili kruh a v ňom individuálne, alebo dvojice obrátené navzájom čelne postupovali po jeho obvode rôznymi razantnými tanečnými motívmi, ktoré popretkávali rôznymi tleskami, lúskaním prstov a podupmi. Keď si takto - v miernom tempe - dosť potancovali, rozišli sa po prizerajúce sa tanečnice a pokračovali čardášom.

Týmto náš, dnes už takrečeno historický výpočet a stručnú charakteristiku tradičných tancov z Podbranča uzatvárame s nádejou, že bude podnetom pre ďalšiu kompletizáciu poznatkov o podbrančskom ľudovom tanci.

Podbranč v literatúre

Eva Fordinálová

Podbranč - so svojou, ale aj záhorskou dominantou - hradom Branč sa síce v umeleckej literatúre neobjavil často, ale zato v dielach významných. Ak neberieme do úvahy, že v

búrlivých časoch protihabsburského odboja boli v 2. polovici 17. storočia na hrade väznení aj niektorí významní reprezentanti evanjelickej inteligencie, ktorí boli i literárne činní /napr. Juraj Láni/, Branč sa umelecky objavuje v pozitívnom svetle. A objavuje sa skoro, práve už v 17. storočí, v jednom z najvýznamnejších diel našej barokovej literatúry v básnickej skladbe **Štefana Pilárika** /1615-1693/ **Sors Pilarikiana - Lós Pilárika Štěpána.**

Okrem protihabsburských povstaní bolo územie Slovenska - a teda i Záhoria - pustošené ešte navyše vpádmi Turkov a hrad Branč bol pevnosťou poskytujúcou ochranu pred nimi pre celé široké okolie. A v tejto súvislosti sa dostal aj do umeleckej literatúry. Keď začiatkom septembra 1663 Turci vpadli spoza Malých Karpát na Záhorie, Pilárik stihol včas poslať svoju rodinu do bezpečia Branču, on sa však pozdržal v Senici pri vykonávaní cirkevných povinností - a to sa mu stalo osudným. Sám o tejto strašnej udalosti píše:

O třech hodinách polední,
Když sem se dal k utíkání
K Branči, vysoké pevnosti,
Bych tam obstál s pokrevností,
Posluchači i fautormi (priaznivcami, ochrancami)
Manželkú milú s dítkami,
Blízko od Senice města,
Kudy do Kunova cesta,
Na mňe padli nemilostní
A štěkali co psi běsní.

S nariekajúcim zástupom zajatcov sa Pilárik dostal do tureckého tábora pri Hlohovci a v sprievode rumunského veliteľa Vukuliho putoval k Novým Zámkom. Tu mu však ďalší rumunský šľachtic - Konštantín - dopomohol k úteku v tureckom prestrojení a keď sa šťastne dostal do Bratislavy, hneď poslal správu svojim blízkym:

V Prešporku posla sem najal,
Na Branč zámek spěšně vyslal
K hraběti osvícenému Ludovíkovi Nyárymu,
Patronům církve senickej,
Pospolitě obci všeckej.

A potom sa už radostne vracia za svojou rodinou a cirkevníkmi na Branč:

Tú cestú bezpečně jdouce
Přispěli sme do Senice.
Odtud sme se obrátili
K Branču, kdež společně byli
Páni, chudí, muži, ženy,
má manželka i s dítkami.

Takže debut Branča v literatúre bol skutočne veľmi priaznivý.

Na ďalší vstup do umeleckej literatúry Branč musel počkať až dve storočia. Roku 1884 vydal **Svetozár Hurban-Vajanský** /1847-1916/ svoju významnú novelu *Suchá ratolesť*. Ako takmer v celej svojej prozaickej tvorbe - aj v nej námetovo čerpá z rodného Záhoria a situuje do neho dej. A v Suchej ratolesti sa veľmi často stretávame s Brančom - a popri ňom i s Podbrančom. Branč Vajanský nazýva **Vodín** a "podzámsku dedinu" - **Oružné**. /Podrobný popis Branča nájdeme v 6. kapitole./ Podstatná časť deja sa síce odohráva v Rudopolí /s najväčšou pravdepodobnosťou Senica/, ale aj Vodín - miesto častých výletov rudopoľských mešťanov a miesto, kde Adela Rybárička prebudí záujem Stanislava Rudopoľského o seba - má tiež v novele dôstojné postavenie. A Vajanský - maliar slovami - nemohol nevyužiť krásnu panorámu pri pohľade z rumov hradu: *"V kamennej obrube obloka, ako obraz v ráme, ukázal sa nevýslovne prelestný, malebný výhľad. Letné slnko skúpalo celý kraj v pozlátený jas. Rudopoľská dolina, posiata dedinkami, sa tu zelenala lúkami, tam žltla obilím alebo strniskami. Ťahala sa až po Sivé hory /roz. Malé Karpaty/, ktorých kužele boli zastreté vzdušnou, bájnou hmlou diaľky. Rudopoľský potok, obrastený jelšinou a vrbinou, tu hadil sa ako zelený pás, tu sa zase blyskol v slnku ako rozpálená láva. Stanislav sa vpil zrakom do farebnej krajiny."*

Vajanský miloval rodný kraj a svoju lásku vedel aj umelecky stvárniť. Zostáva iba nádej, že aj ďalší spisovatelia sa nadchnú krásou kraja a Branč s Podbrančom opäť nájdu dôstojné miesto v literatúre.

Výtvarné zobrazenie hradu Branč a obce Podbranč

Štefan Zajíček

Príťažlivá, malebne zvlnená krajina a okolie hradu Branč, ktorý tvorí so svojím charakteristickým kopcom a hradnými zrúcaninami prirodzenú výraznú dominantu celého kraja, bola svojimi vizuálnymi kvalitami a pôvabmi lákavá aj pre zobrazenie výtvarnými umelcami.

K. Novák: Opustený lom pod Brančom, olej, plátno, 1978

V oblasti grafiky už zo 16. storočia pochádza grafická veduta hradu Branč komponovaná mierne na výšku s nápisom BERENCZ v hornej časti. Zobrazuje hradné budovy s vežami na kopci, pod ktorým táborí vojsko v popredí so žánrovou scénou ohniska so sediacimi postavami. Brančská hradná veduta sa vyznačuje vydareným realistickým podaním s výstižným postihnutím kontrastných svetelných aspektov, zjednocujúcich zobrazenie figurálnych a krajinných častí kompozície do jedného celku.

Niekoľko grafických vedút s námetom hradu Branč z 18. a 19. storočia sa nachádza aj v zbierkach Galérie mesta Bratislavy.

V oblasti maliarstva potom vo väčšom časovom odstupe až v našom storočí prirodzene najskôr výtvarne transponovali zaujímavú krajinu s okolím hradu Branč domáci umelci pôvodom zo Záhoria a Myjavska.

Zo zakladateľskej generácie tvorcov moderného slovenského umenia 20. storočia bližšie stvárnil hrad Branč s okolím Martin Benka /1888-1971/, pochádzajúci z Kostolišťa pri Malackách, ktorý tu maľoval a kreslil vo svojom vrcholnom tvorivom období v polovici 30. rokov, keď kulminovala jeho expresívnomonumentálna koncepcia vo vyjadrení podstaty slovenskej vrchárskej krajiny.

Výsledkom Benkovho plodného tvorivého záujmu o brančskú horskú krajinu v roku 1935 sú dve menšie olejomaľby / Branč, Myjavský Podbranč, obidva olej, lepenka, 1935/ uchovávané v Múzeu Martina Benku v Martine a spolu 7 menších ceruzkových študijných kresieb na papieri, nachádzajúcich sa v zbierkach SNG v Bratislave.

Benkove krajinárske kresby sa obsahovo viažu či už k zobrazeniu prístupu k hradu /Cesta na Branč/, samotného hradu /Branč/ alebo jeho celkového myjavského situovania /dve kresby s rovnakým názvom Myjava-Branč/, respektíve krajina smerom k Čáčovu /Branč-Čáčov/. Benka si vo svojich kresbách, sviežich terénnych skiciach, všíma aj osídlenie pod hradom /dve kresby pod názvom Podbranč/.

Ďalší z tvorcov zakladateľskej generácie slovenského maliarstva nášho storočia krajinár Július Koreszka /1895-1958/, pôvodom z Dojča pri Senici, maľoval na Branči ešte skôr, keď sem zavítal už 20. rokoch počas svojho bratislavského pobytu a širšieho záujmu o maliarske spodobnenie slovenských hradov /Branč. Štúdia k obrazu, olej, plátno, okolo 1926/, aby sa sem po rokoch opäť plodne vrátil /Jarné mračno nad Brančom. olej, lepenka, okolo 1945/ v pokojnej realistickej koncepcii krajiny v dekoratívne secesnom pojednaní tvarov vymedzených tenkou, obvykle hnedočervenou podkladovou linkou v charakteristicky prevažujúcich jemných zelených a okrovo-hnedých farebných zostavách.

Z nasledujúcej Generácie 1909 od myjavského rodáka Štefana Bednára /1901-1976/ sa nachádza v zbierkach SNG v Bratislave akvarelová kompozícia na papieri, pochádzajúca s konca 60. rokov /Branč, 1968/.

Grafická veduta hradu Branč zo 16. storočia

Z najstarších žijúcich tvorcov sa námetom hradu Branč s jeho zvlneným okolím bližšie zaoberal hodonínsky maliar Karel Novák /1915/, pôvodom z Rohatca na moravsko-slovenskom pomedzí, v rámci svojho programového, prakticky už päťdesiat rokov trvajúceho záujmu o zobrazenie celej severnej časti Záhoria spolu s priľahlou vrchárskou oblasťou Myjavska.

V zbierkach Záhorskej galérie v Senici sa nachádza trojica Novákových obrazov s brančskou krajinárskou tématikou v realistickom zobrazení vybraného a vyváženého námetu hradu, podaného v rôznych technikách /Krajina so zrúcaninou Branču, akvarel, papier, 1972; Opustený lom pod Brančom, olej, plátno, 1978/, alebo opačného panoramatického pohľadu z hradu dolu na širokú okolitú krajinnú scenériu /V dobe žatvy v Podbranči, olej, plátno, 1978/ v autorsky charakteristicky prevažujúcich modrozelených a okrovožltých farbách.

Ojedinele v 70. rokoch hrad Branč zobrazuje vo svojom realistickom plošnejšom a dekoratívnejšom podaní /Branč, olej, lepenka, 1976/ aj trnavský maliar Karol Hučko /1929/.

V malebnom horskom kraji kopaníc zaujal osobitne motív brančského kraja aj profesionálne neskôr začínajúceho skalického maliara Pavla Furstenzellera, pôvodom zo Šaštína /1925/, ktorý tu viackrát maľoval, najmä v podhradí v rôznych technikách /Podbranč, olej; Podbranč, akvarel, 1989/ v realistickej maľbe syntetických zjednodušených tvarov, podaných v tlmených tmavších farbách.

V rámci svojho bližšieho tvorivého záujmu o vrchársku krajinu myjavských a brezovských

kopaníc sa až do brančského okolia dostala maľovať aj Zuzka Rusková /1932/, predstavujúca vo svojej tvorbe tichú poetickú polohu syntetického abstraktnejšieho pohľadu na obľúbenú horskú krajinu kopaníc, podanú v rytmickej skladbe celistvejších plôch tlmených farieb kontrastujúcich s náznakmi línií pri voľnej transpozícii motívu roztratených domov v kopcoch v zeleni /Kopanica, olej, plátno, 1975, nachádzajúci sa v zbierke Záhorskej galérie v Senici/.

V oblasti kresby Pavol Fürstenzeller vytvoril pri kresebnej príprave svojich budúcich maliarskych kompozícií viacero krajinárskych kresieb, čerpajúcich najmä z okolia Podbranča, vyhotovených či už tušom s motívom chalúp medzi stromami /Podbranč, Pod zámkom, obidva tuš, papier, 1984/ v kontrastnej škvrnovej kresbe alebo aj ceruzkou so šrafovaním /Podbranč, 1986/.

Z fotografov treba spomenúť Jána Náhlika /1922-1989/ a Drahotína Šullu /1932/ členov fotografickej skupiny Retina v Senici.

Pokiaľ ide o pobyt umelcov v Podbranči, svojho času od konca 70. rokov a v priebehu rokov 80. tu žil výtvarník Peter Paliatka /1952/, ktorý študoval v odbore priemyslového tvarovania na VŠVU v Bratislave.

Vizuálne príťažlivý námet brančskej krajiny bližšie pútal aj neprofesionálnych výtvarníkov, pochádzajúcich z okresu Senica.

Vo svojich tvorivých impulzoch a výsledkoch bolo v roku 1984 podnetné maľovanie v plenéri na hrade Branč členov Klubu skalických výtvarníkov pod vedením lektora, moravského maliara Františka Cundrlu aj za účasti členov družobnej Skupiny pěti, neprofesionálnych výtvarníkov z Veselí nad Moravou.

Z tohto tvorivého zázemia plenérového pobytu vznikli brančské, vcelku realistické krajinárske kompozície Jozefa Hertla /1946/, Štefana Janičáka /1933/, Ota Kroupu /1923/.

Charakteristická konfigurácia brančskej krajiny s hradom v pozadí sa objavuje aj v niekedy konštruktívne geometricky koncipovanej maľbe Štefana Ortha /1943/ v prevažne modrozelených farbách s odbleskami hnedých a okrových plôch /Branč, 1989; Branč, 1992, obidva olej, lepenka/.

Z domácich, v Podbranči žijúcich neprofesionálnych autorov sa výtvarným spodobnením Branču zaoberá učiteľka v Sobotišti Anna Jankovýchová a chalupár Ján Horňák žijúci v osade U Tomanov.

Kresby s motívom hradu Branč sa zachovali od neprofesionálnych výtvarníkov Štefana Zajíčka /1949/ v ceruzkových kompozíciách hradného areálu, pochádzajúce z rokov 1980-1982, alebo Štefana Janičáka v tuškových a kriedových kompozíciách.

Z domácich neprofesionálnych, na Podbranči žijúcich autorov treba ešte spomenúť fotografa Miroslava Tomana.

Celkove môžeme povedať, že napriek spomínaným prekvapujúco početným a zaujímavým umeleckým zobrazeniam, či už v dávnejšej alebo bližšej minulosti, je vizuálne malebne utváraná krajina z okolia hradu Branč najmä pre súčasných, už mladších autorov stále ešte prakticky neobjavená a inšpiratívne umelecky dostatočne nevyužitá a nezhodnotená.

Predpokladáme, že v budúcnosti z dôvodov stupňujúcej sa životnej potreby dnešného človeka byť v bližšom vzťahu s osobitnými krásami okolitej prírody bude v tomto smere výrazná brančská krajina prirodzene pútať súčasných tvorcov štetca, palety, ceruzky ale aj grafického rydla k potešeniu všetkých priaznivcov výtvarného umenia v regióne a mimo neho.

Bohoslužby na Branči

Braňo Kolény

Evanjelická cirkev nemá pútnické miesta. Predsa však i ona túži občas vyjsť z uzavretých priestorov svojich chrámov a bohoslužobne sa stretnúť v rozšírenom spoločenstve sestier a bratov vo viere. Hovoríme o slávnostiach evanjelického ľudu. Takýmto významným miestom stretania sa evanjelikov Záhoria, ale i celého Myjavska sa stal hrad Branč. Už niekoľko desaťročí sa tu konajú bohoslužby, na ktorých sa uctieva pamiatka kresťanských vierozvestov Cyrila a Metoda, kazateľa betlehemskej kaplnky Jána Husa i verných Pánových svedkov, ktorí na hrade Branč boli väznení pre svoje náboženské presvedčenie.

Tohtoročná slávnosť pritiahla vyše dvetisíc evanjelikov zblízka i zďaleka. Kázňou Božieho slova poslúžil dôstojný brat biskup Ivan Osuský. Vo svojej svätoreči založenej na odseku Písma: Skutky apoštolov 1,8 - a budete mi svedkami ... nielen pripomenul dôležitý misijný odkaz Pána Krista, ale ho aj úderným spôsobom aplikoval cez históriu cirkvi súčasnej generácii. Byť svedkom Pána Krista znamená byť skutočným kresťanom. Túto dôležitú základnú myšlienku stretnutia príhovormi podporili i vznešení bratia seniori Myjavského a Považského seniorátu, ako aj br. Miloslav Kovarčík príležitostnou básňou. Slávnostné bohoslužby spestrili spevokoly z Myjavy, Brezovej i z Prievozu a dychová hudba z Vrboviec. Mohutne na zrúcaninách znela evanjelická hymna: Hrad prepevný je Pán Boh náš i Kuzmányho hymnická pieseň Kto za pravdu horí.

Cirkevná slávnosť na Branči vyznela veľmi povzbudivo. Niesla sa v duchu posilnenia kresťanskej viery so schopnosťou stať sa svedkom Spasiteľa Ježiša Krista.

Úprimná vďaka patrí sobotištskému cirkevnému zboru na čele s br. farárom Batkom, zborovým dozorcom Šarobokom i celým presbyterstvom. Zvlášť treba poďakovať obetavým bratom a sestrám z Podbranča za technickú prípravu i bohaté pohostenie.

Na Branči sme prijali náboženské osvieženie, preto sa tešíme na ďalšie stretnutie.

Drobničky

1781 dal postaviť barón František Amade panskú valchu, ktorú v roku 1783 odpredal Tomášovi Podmajerskému za 100 zlatých.

* * * * * * *

Z obligácie Tomáša Podmajerského, mlynára z Doliny Jozefovi Ňárimu z 29. septembra 1769 (a z niekoľkých ďalších) vyplýva, že osada Dolina bola v 18. storočí počítaná do sobotištského chotára.

* * * * * * *

V matrike ev.a.v. cirkvi sobotištskej sú v rokoch 1815-16 zaznamenané tieto mená obyvateľov Podbranča: Martin Tyulák, Paulus Hlászny, Ján Martisch, Andrej Polatsek, Paulus Jankovich, Ján Mertel, Georgius Martisch, Stephanus Halabrin, Ján Viczena, Ján Kuklisch, Martin Martisch, Paulus Podmajerszky, Ján Petrák, Martin Stefek, Georgius Leska, Joannus Kubitsek, Andreas Jakab, Paulus Martinecz, Martinus Ribnikar, Martinus Popelar, Paulus Djungala, Thomas Franta, Paulus Polacsek, Thomas Podmajerszky, Paulus Ribnikar, Paulus Mikuleczky, Ján Havlik, Ján Kutalek, Jan Svrcsek, Martin Kuba, Ján Mikuleczky, Thomas Manyák, Thomas Slezák, Ján Hulka, Martin Svrcsek, Martin Krahulecz, Ján Jankovich, Bachár Junasz, Ján Janek, Kitška, Martin Gabriel, Martinus Gascha, Georgius

Kaschesák, Paulus Mikulcsák, Stephanus Martišch, Paulus Schvresek, Stephanus Hudecz, Ján Ussák, Georgius Maczek, Ján Szokol, Paulus Viczena, Paulus Hulka.

* * * * * * *

Roku 1836 -ho Byla welika powodeň na Bránecké Doline, která domi powalala ano y lidi y dobitek potopila, u Zelénky stawení welmi poruchala y též dwacet pet kúsku owce (?) utopila, Gehototiž Zelinkowjech 10 Tomanowycs 15, které tam sužebný chlapec zawrel.
U Mertelú dwe Jizbi ý wse ostatní staweni k nim patrici zwalila, Též i gedna žena a gedno dite se vtopili, ay gedna kráwa a stalo se to dne 12ho Juniusa 1831.
(Zo zbierky písomností rodiny Podmajerských)

* * * * * * *

V Podbranči sa nachádza kameňolom, v ktorom sa ťažil materiál z treťohorných vrstiev. Na jar 1959 tu zistili po odstrele materiálu zub treťohorného žraloka, pôvodného obyvateľa treťohorného mora, ktoré sa tu rozprestieralo asi pred 30 miliónmi rokov. Patril k druhu Carcheriac, ktorý bol asi 6 m dlhý.

* * * * * * *

Meno a minulosť obce Podbranč získalo ohlas prostredníctvom publicity akolo novších aktivít na Starom hrade. V roku 1988 sme zaznamenali pokusy lokalizovať sem bájnu Atlantídu, o niekoľko rokov neskôr to boli zvyšky letiska, kde pristávali mimozemské civilizácie, megality z tohto centra prapôvodu celej zemskej civilizácie mali ako dar nevyčísliteľnej hodnoty pripadnúť v rámci zlatého pokladu Matici slovenskej. Čo k tomu dodať? Zdravý lokálpatriotizmus je potrebný a z neho sa odvíjajú snahy pozdvihnúť svoje rodisko. Treba však strážiť hranicu, po ktorú možno ísť, pretože i dobrý úmysel môže bez určitých znalostí narobiť škody - i pri pamiatkach.

* * * * * * *

Známi richtári, komisári a predsedovia Miestneho národného výboru a starosta Obecného úradu v Podbranči

1811 - Jan Polačzek
1832 - Pavel Hnupa
1862 - Jan Benda
1876 - Jura Podmajerský
- Michal Toman - tri roky
1881 - Jan Jankovich - asi 37 rokov
1919 - Pavel Chnupa
1920 - Tomaš Učeň
1928 - Pavel Podmajerský - desať rokov
1938 - Kadlečík
1939 - komisár Rudolf Pleško
1940 - komisár Jozef Liška
- komisár Tomáš Učeň
1945 - predseda MNV Jozef Nečas
1945 - predseda MNV Pavel Jankovích
1945 - predseda MNV Pavel Kutálek
1948 - predseda MNV Pavel Jankovích
1953 - predseda MNV Jozef Chlapečka
1954 - predseda MNV Jozef Jankovích
1956 - predseda MNV Martin Rybnikár
1962 - predseda MNV Bohumír Varsík
1985 - predseda MNV Milan Petrák
1990 - predseda MNV Ján Oslej
1990 - starosta Jaroslav Nečas

PODBRANČ - publikácia vyšla ako príloha časopisu ZÁHORIE, ročník IV, č.4/95
Autorský kolektív: J. Bárta, V. Drahošová, S. Dúžek, E. Fordinálová, J. Hrbatý, J. Hulka, B. Kolény, P. Michalovič, V. Petrovič, D. Praženka, Š. Zajíček, M. Zajíčková,
Foto farebnej prílohy: Ján Pardubský, Jaroslav Nečas
Grafická úprava text. časti - V. Petrovič, **obálky** - V. Kováč
Vydavateľ: Záhorské múzeum Skalica
Vydanie prvé
Náklad: 2500 ks
Tlač: RECO print servis Senica
ISBN 80-85446-24-3

Kuchyňou. Jeho prítomnosť prezrádzajú kuželovito obhryzené stromy. V podmienkach Záhoria nestavia typické bobrie hrady, ale vyhrabáva do brehov nory, v ktorých žije.

Los patrí k najväčším kopytníkom. Samica s mláďaťom bola pozorovaná v rokoch 1972-1973 v oblasti Stupavy. Ich púť sa tiež skončila tragicky. Samček bol zrazený vlakom a jeho preparát je v súčasnosti v expozícii Slovenského národného múzea v Bratislave. Ďalší najbližší výskyt losa je od Vrbového z roku 1988, kde bola pozorovaná samica, vážiaca asi 250 kg.

Výskyt veľkých druhov cicavcov, resp. ich návrat do oblastí, kde v dávnej minulosti žili, je pozoruhodným javom.

Ján Hrbatý

Konope a ich spracovanie v Prietrži

Druhá časť (opis krosien) je písaná v spisovnej slovenčine, iba termíny častí sú písané v nárečí. Hattala dobre zachováva nárečie, iba zriedka vplyvom svojho myjavského dialektu robí "chyby".

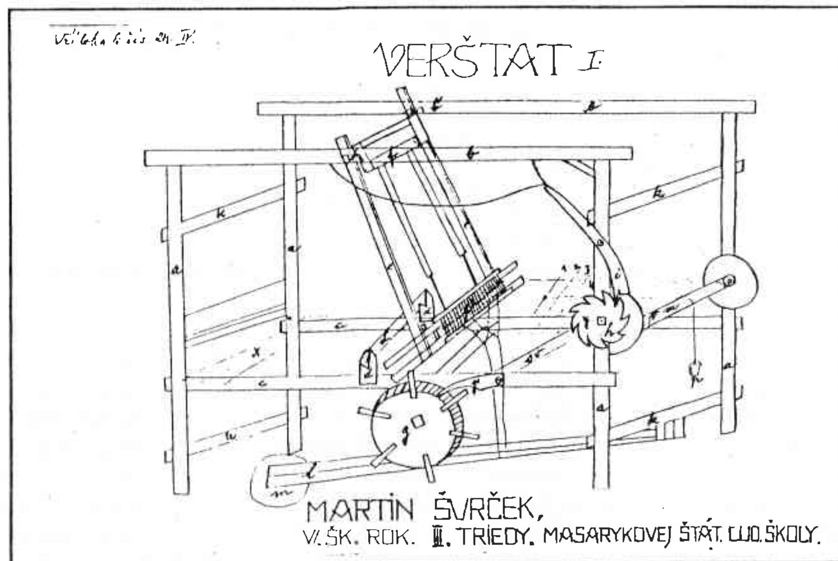
3/ Verštat - krosná

Kadlic robí na verštate puátno. Verštat má štyri asi 1,80 m vysoké nohy (a), spojené vrchom dvoma asi 2 m dlhými zvršcami (b) a v dolnej tretine dvoma strámovňicami (c). Pri zadných nohách na trámovniciach má kadlic položenú desku - sedánku (x), na ktorej sedí. Hneď pred ním sa vypínajú zo strámovníc dva asi 20 centimetrové káčery (d), na ktorých je preložený prsný návoj (d'). Za ním je biduo (e), zavesené na zvršcoch v sedeukách (b'). V dolnej časti bidua je umiestnený paprstek (b_2), zhotovený kedysi z trstených, teraz už z oceľových deščičiek. Od bidua na 20-25 cm ďalej sú zavesené na škripci (f) kuse /=brdo/, záležajúce z 2 krát 2 listov, plástov, z ktorých sa vždy dva a dva pohybujú spolu. Každý list, plást má dva šince /hore i dole/ vyplnené hadláfami /zo špagátu/, ktoré zas majú v prostriedku oká.

Niečo ďalej pod kusama sú ze strámovníc spustené nadol lógre, v ktorých je zapravený a sa otáča spodňí návoj (g), predĺžený na pravej strane v krátku osku. Na tejto je husto ozubené kolečko (g) palečné koo z barborkú (g') na priťahovanie plátna, majúce /popri zúbkoch/6-8 drevených/ asi 10 cm dlhých/ výčnelkov pre ručné otáčanie. V predných nohách verštata je asi v hornej tretine osadený vrchňí návoj (v n) po pravej strane tiež s kolečkom (koáč, h), menším ako na spodnom návoji, o 8-10 vačších zuboch podoby (h) na držanie osnovy. Koáč /a s ním vrchný návoj/ sa spúšťa pomocou hrebca (hrebec, i). Medzi kusom a vrchným návojom sú v osnove krížom preložené /4-5/ šince (1-4), z ktorých najspodnejší, aby sa nešmýkal nadol ku kusom a aby aj ostatné držal, je zachytený závažím (p) cez vrchný návoj. Nad spodným návojom z hornej strany stramovníc je svorka (sv). Potom sú ešte 2+2 prahy (k), hore a dolu, ktoré držia spolu celý stán, totiž medzi prednými a zadnými nohami pod zvršcami a pod strámovnicami. Naspodku má verštat ešte dve podnože (l) a len keď sa robí činovať, štyri, ktorými sa prešlapuje a ktoré sú brcama spojené s kusy. Pod podnožami je jama /aby hlbšie padali/, tú menujú pekuo (m).

Keď kadlicovi donesie gazdiná prazu /alebo si ju donesie sám/, natiahne pradeno na zvijáky

(II) a na krušci, krušec (III), súka najprv na fajfy osnovu. (Krušec má koo (1), ktoré sa točí v stúpkoch (2) stojacich kolmo v stojane o štyroch čapatých /=rozbiehajúcich sa, nie kolmo stojacích/ nohách (x). Kolo má vrchom vrážek, ktorým beží struna na vreteno (3) zapätá v dvoch na ľavom konci krušca tiež do stojana zadlabaných doskách. Kolo sa točí ručnou kľučkou.) Keď má nasúkanú osnovu, donesie si fajfír (IV) pre 12 fajfí a snovadua (V) /do izby/, ktoré sú

dokola práve štyroríſové, nastoká fajfy do fajfíra /kolmo dvoma rady 6+6/, nite z fajfí navlečie do deščičky (VI) podobnej piestu, majúcej 12 fajfírovej podobe zodpovedných dierok /= l chod/ a snuje na snovaduá toľko rífov /niečo viac/, koľko má mať rífov osnovy a potom plátna. /Ak sa mu prihodí, že v osnovaní jedných chodom preskočil 4 rífy, totiž skrátil osnovu, spravil koňa, jestli jedným chodom zopätoval 4 rífy, spravil kobylu/. Potom sa osnova stočí zo snovadiel, rozdelí po chodoch do zubíra (VII) a s kľukou sa navíja na horný návoj pomerne dosť napevno.

Z predošlého už zrobeného plátna zostal pred paprstkom odstrihnutý asi 3-4 cm široký pásik plátna so zarobenou v ňom zaráškou /= v šírke plátna dlhá a asi 1 cm hrubá nahladko ostrúhaná palička/ a z neho cez paprstek a brdo /kuse/ pretiahnuté na 15-20 cm nite. Tomuto celému sa hovorí strásná /na Myjave strapy/. K týmto strásnám sa prikrucuje /aj prisukuje/ nová osnova. Keď je prisúkaná /prikrúcená/, opatrne sa pretiahne cez kuse a paprstek, k zarášce sa pripevní zádzlafka/ = kus rezervného plátna s druhou záražkou všitou na druhom konci/, pretiahne sa okolo prsného návoja a svorky, zavadí záraškou do spodného návoja, pritiahne sa, aby osnova bola natiahnutá, a začne sa robiť.

Spočiatku, dokiaľ je kadlec v tom prikrucovanom či prisukovanom, len opatrne, aby sa mu to nesvlékao, keď je už za tým, tlčie, aš sa ceuí verštat otrásá, a tento by ani dlho neostal na

mieste, keby nebol opretý o pôjd /poduahu/ štyrma záporama.

Keď už spravil plátna na 8-10 cm, aby sa mu to nazbírao, zapne medzi bidlo a prsný návoj šperazňe. Potom si 6-7 ríjov osnovy naštichtuje a robí prípust za prípustom, totiž potiahne šnúrou hrebca a spuscí si osnovy z horného návoja /to je prípust/,na dolnom zatiahne, prepne šperazne a robí ďalej, prešlapuje, prestupuje nahama, hádže čunkem /de sa mu na duši cífka otáčá/,tuče biduem, huadzí štajfúrkú (VIII) /vonkoncom hladké asi 15 centimetrov dlhé, na vyrovnanie krajov zárezmi opatrené tvrdé drevo /a popúščá a pritahuje, pričom mu žena alebo niekto z domácich súká /navíjá/ cífky na krušci. Keď je už hotový, stiahne plátno z dolného návoja, odmeňa, zloží vo dvoje, vyhladí žabicou, zvinie do štuka a odovzdá gazdinej. NB. Gazdiná bola povinná dať na šlichtu ražnej múky v množstve podľa potreby.

V Prietrži a na okolí sa spracúval aj semenec. Tlačil sa z neho olej. O výrobe konopného oleja uverejnil krátky článok Malovaný kraj /1982/. O rozšírení pestovania konopí na Záhorí písal už roku 1827 Ján Hollý Poliakovi A. Kucharskému.

Sprístupnený materiál o spracovaní konopného vlákna, ktorý nám zanechal Samuel Hattala, bude cenným prameňom pri príprave syntézy o pestovaní a spracovaní konôp na Záhorí. Príslušné termíny sú vzácnym príspevkom k záhorskému nárečovému slovníku.

Podľa Samuela Hattalu pripravil Konštantín Palkovič

O sukniach

Keď prídem domov, do rodného Kátova, pospomíname so ženami, čo sme pred viac ako polstoročím varievali, ako sme právali a *uklúďali*. Pospomíname kadečo, i to, komu sme sa páčili a v čom. Aj vtedy dievkam záležalo, aby boli vyparádené. Naše spomínanie sa zastavilo pri sukniach, možno práve pre priateľkinu poznámku:

Pamatuješ, ket sme si misleli, že si ftem, ale nebilas'. Pamätám, keď som mala *bit ftem*. To urobili tie napevno viazané sukne. Boli dožinky, mala som čerstvo nažehlené *škrobeňice*, ktoré - ako povedali tetička Milka Kuklišová - *moseli strihat*. Na nich som mala *gažmírku* a vôbec, všetko krojové oblečenie, ako bolo k dožinkám treba, až po *tureckí šátek*. A chcela som byť v páse tenká, veľmi tenká, preto som všetky sukne na sebe stiahla. Stiahla som ich až tak pevne, akoby som rozhodla rozpoliť sa v páse. A keďže to kdesi muselo von, bolo to práve ono brucho, ktoré hladká a rovná zásterka nezakryla tak, ako tvrdé *škrobeňice* zamaskovali boky.

Máš pravdu, na svjecké oslavi sme ďicki nosívali gažmírku, ale aj na Tre krále, tedi pravda bilo zima, tak sme k ňí nemjeli rukáfca, ale špenzr, povedala Andela. A potom sme už rozprávali iba o sukniach.

Neskôr sme nosievali *štofové*, tie prišli do módy medzi vojnami. Nosievali sme ich v nedeľu do kostola. Obliekali sme si ich na *škrobeňice*, ale nosili sa i bez nich.

Sometové, to boli sukne na veľké príležitosti: výročné sviatky, svadba - hlavne pre nevestu, ale i pre mladé ženy k čepcu, na veľké oslavy, plesy...

Listrové, tie nosievali slobodné dievky i mladšie dievčatá. Boli viac na leto, či už dievčatkám na birmovku, na Božie Telo, ale obliekala sa i k vencu za družičky. V našom detskom veku boli pre družičky sukne z tylu či z podobnej látky, akoby záclonoviny.

Pekné boli biele sukne strojom vyšívané dierkovou výšivkou. Pekne vynikli pri bledomodrej alebo žltej fertuške. Tetička Milka dodávajú:

To sem já tak mjela, takú sukňičku s fjertúškem,ríkali sme takej sukňi, co bila jak na ďírki, že štikovaná sukňa. Ket sme jedenkrát išli do Holiča do kostela a já sem bila, jak ríkam, v tej sukňi a bílém prucIečku, tak mi stará mamička rekli, že já sem bila najpjekňejší oblečená, a to jak ríkám, co sem na sebje mjela, to bilo to velice jednoduché, najméňej barevňí, ale možno proto to bilo svječné.

Nevesta a družička v kroji z Chvojnickej doliny

Ale čujte, tak jak tak, najvíc sa užili a šak teda pro nás, co ten kroj doďíráme aj dofčilku, najvíc ti barveňícké sukňe, - povedala Andela Stehlíková a začala za pomoci tetičky Milky vymenovávať, ako si ich kátovské ženy pomenovali, aby vedeli, o ktorú sukňu kedy ide, ktorú ešte nemajú a ktorú mala dnes prvýkrát kamarátka....

Tvrdia, že si ešte väčšinu pamätajú... *enem nekeré... na tej jednej bil takí pjekní vzoreček.... ale jak sa menovala...?*

Po krátkom spomínaní to boli: *červíčková, hádečková, halúsková, hleďnamja, hoďinková, hromová, kapečková, kočárová, koňová, latová, lepancová, mlinková, ocelková, očenášová, pantlová, podrichtarská, ríbisová, richtarská, stromečková, tabulová.* Pekné, že?

Tieto *barveňícke* sukne dievčatá a mladé ženy nosievali do kostola aj na *škrobeňice*, ale nebola to podmienka. Staršie ženy tvrdé spodničky nenosili.

Keď mali dievky vrchnú sukňu z modrotlače (ale aj inú sviatočnú) a pod ňou tvrdé biele *škrobeňice*, tieto pri pohybe alebo zohnutí sa - ako povedali tetička Milka - *strihali a bilo to svječné oblečeňí.*

Škrobeňice z pevnej bielej látky *(šifónu)* boli škrobené *surovým* nevareným škrobom

a žehlené zamokra. Dievky si ich obliekali tri, niektoré aj štyri. Prvá, spodná, bola najkratšia a postupne ďalšie boli každá o 1 - 2 centimetre dlhšie. A k tomu - aby jedna druhú nerušili - boli starostlivo vyberané čipky, ktoré spodok *škrobeňice* ukončovali. Práve tie bolo na spodku z vrchnej sukne pri najmenšom pohybe vidno - a malo byť vidno - a to tak, akoby ich tie nožnice vyrovnali.

Sukne sa šili z 5, niekedy zo 6 lakťov - jeden laket asi 75 cm. Za môjho detstva u nás ženy podľa metra málo kupovali.

Obľuba nosiť sukne z modrotlače mala aj praktický dôvod. Sukňa sa dala nosiť všade, skoro ku každej príležitosti, ak sa vedeli vybrať správne doplnky. Dala sa prať, podškrobiť a keď už bola *obnosená* a *ohleďená*, vyradili si ju ženy na pracovný deň.

K týmto sukniam sa viazala jednofarebná zástera, najčastejšie modrá, u starších žien tiež čierna, ale to už nie je o sukniach.

Štefánia Vašečková

◘ Z dobovej tlače ◘ Z dobovej tlače ◘ Z dobovej tlače ◘ Z dobovej tlače ◘

Spôsob pečenia zázworníkow. Tyto dni dostali sme nasledujúci písemný dotaz: "Pane redaktor! Predo mňou leží laňský Wáš kalendár, w ktorom na str. 49 opisujete zázwor (ďumbier) jako národné korenie slowenské, ku koncu ale pripomínate i zázworníky, tam u Wás obľúbené, o ktorých sme prawda inde po Slowensku nepočuli. Nuž prosím Wás tedy, opisstežе nám w krátkosti spôsob pečenia týchto zázworníkow, aby sme behom fassangow i my tú passtrdu ochutnať mohly. Zvedavá rodáčka z Považia". Na tento prípis swolali sme "wojanskú radu" w sukňách, ktorá dala nám o potrebných "operáciách" tento wýwod: Do pol funta cukru, náležite utlčeného, primiessajú sa 2 wajcia s bielkom i žĺtkom, a dodajú sa esste dwa žĺtky; táto miessanina cukru s wajcami roztiera sa na myske drewenou lížicou za hodinu, potom pridá sa do nej kúsok salmiakowej soli (w apathékach predáwa sa pod menom Schnellsalz, wedecky: kohlensaures Ammoniak), asi jako malý lieskowec; túto soľ treba tiež dokonale potĺcť a do tej kassičky zamiessať; súčasne pridáme toľko na prássok potlčeného zázworu, koľko práwe chceme, aby pečiwo wiac menej zázworowú chuť a ostrosť malo. Wssetko miessa sa esste za 1/4 hod. a kuchárka môže trochu kassičky na jazyk wziať, aby sa preswedčila: či netreba wiac zázworu dodať? lebo keď otázno pečiwo napáli hodne zázworom, nuž weľa nestojí. Ale to je, jako rečeno, wec osobnej chuti. Do tejto kassičky dá sa napokon múka a cesto miesi sa obyčajným spôsobom na tak twrdo, jako to treba na rajbanicu (strúhanky, cestowú mrveničku) do poliewky. Potom wywála sa na welké pagáče, asi jako husacie brko tlsté; z tých ale pagáčow wytláčajú sa formičkou pľachowou kúsky asi podoby, tak, že tedy každý zázworník zo 4 spojených kúskow pozostáwa. Keby ale takej formičky nebolo pri rukách: poreže sa cesto nožom na kúsky, 4 colle dlhé a niečo wýsse colla ssiroké. Narezané kúsky nechajú sa na mierne teplom mieste za 2 hodiny stáť, a wypečú sa potom, w mierne rozpálenej trúbe, alebo w obyčajnej peci po chlebe. Pridawok salmiakowej soli je newyhnutne potrebný; ináč zostanú zázworníky caltawé. Dobre (tedy w miernom teple) wypečené zázworníky majú bledo=žltú farbu; na čierno z wrchu pripálené tratia wssetky dobré wlastnosti swoje. Toto, na oko dosť nepatrné pečiwo, w dobrom wine po kúsku rozmočené a užité, je oprawdiwý liek na žalúdok; na sucho, samo o sebe, zriedka kedy požíwano býwa.

/Obzor roč.13., č.4 ,s. 22/

Pedagogické múzeum okresu bratislavského a malackého

V dňoch 14.-16. novembra 1929 bolo v Petržalke pri príležitosti 10. výročia vzniku Československej republiky otvorené Pedagogické múzeum okresu bratislavského a malackého. Vzniklo z podnetu školského inšpektora Františka Jozku, ktorý mal na svojich inšpekciách možnosť spoznať muzeálnu hodnotu materiálov, roztrúsených po školách a medzi ľuďmi. Zbieranie materiálu pre múzeum začalo v roku 1927 a zúčastnili sa ho všetky učiteľské zbory riadené daným školským inšpektorátom. Zozbieraný materiál bol rozdelený do šiestich sekcií a zbierky spravovalo kuratórium.

Časť zbierok pedagogického múzea

Prvá sekcia obsahovala zbierku Petra Straku z Malaciek. Zanietenou a trpezlivou prácou s deťmi získal behom niekoľkých mesiacov takmer 300 predmetov. Uvedomoval si, že vzácne doklady duchovného i materiálneho života predchádzajúcich generácií miznú z domácností či už vytlačené novými výrobkami, alebo sa stávajú korisťou priekupníkov, ktorí ich lacno skupovali a vyvážali do zahraničia. Hlavnú pozornosť venoval keramike - najviac bolo džbánov, mís, tanierov a iných predmetov z majoliky: sväteničky, sošky a p. Získal tiež 20 malieb na skle s náboženskými motívmi, 12 obrazov s relikviármi, 48 rezbárskych výrobkov, 42 súčastí krojov a 150 kusov archiválií: obchodných zmlúv, kníh, rôznych listín, spisov, protokolov a i.

Do druhej sekcie boli zaradené učebnice užívané na Slovensku pred prevratom ako doklad maďarskej školskej politiky a v protiklade k nim učebnice vydané po prevrate.

Tretia sekcia obsahovala pomôcky a štvrtá najpočetnejšia sekcia listinné pamiatky a dokumenty: tlačivá, úradné knihy, dekréty, odpisy vokátorov, dôchodkové zápisnice a osobné spomienky najstarších učiteľov na starú školu.

Piatu sekciu tvorili pamiatky notové, kancionály, pasionály a v šiestej bola zbierka písomných prác z jubilejného roku pre možnosť porovnania v budúcnosti.

Ľudový rezbár Martin Chmela z Lábu

Kuratórium pracovalo za nepriaznivých materiálnych podmienok, ale v presvedčení, že uchovajú pre budúcnosť obraz vývoja našej školy a že ich dielo sa stane základom celozemského pedagogického múzea.

Viera Drahošová

Pramene:

Jozka, F.: Pedagogické múzeum učiteľstva okresu bratislavského a malackého In: Sborník kultúrnej práce. Bratislava 1930, 278-280.

Och, J.: Zpráva o pedagogickom múzeu okresu bratislavského a malackého. In: detto, 280-281.

Straka, P.: Ako som zbieral vlastivedný materiál. In: detto, 90-95.

Priekopník pedagogického múzea

Medzi zaslúžilé osobnosti, ktoré svojou každodennou prácou prispeli k budovaniu slovenského školstva patrí Peter Straka. Narodil sa 29. júna 1904 v Košeci, okres Považská Bystrica. Učiteľský ústav absolvoval v roku 1922 v Modre, pôsobil ako učiteľ a od r.1939 ako škôldozorca Okresu Malacky. Od roku 1945 pracoval v Slovenskej presídľovacej komisii, na Povereníctve školstva a v Pedagogickom nakladateľstve v Bratislave, napokon v podniku Učebné pomôcky na dislokovanom pracovisku v Bratislave ako redaktor pedagogických tlačív.

Učiteľ Peter Straka so svojimi zbierkami

Počas svojej aktívnej činnosti zbieral, zhromažďoval rôzne školské učebnice a učebné pomôcky. Venoval im veľkú pozornosť. Bol zberateľom povestí a ľudového umenia /keramika, výšivky/ na Záhorí. Je zakladateľom spevokolu Slovenskej ligy v Malackách r.1927 /predtým Hera založ. 1923/. Je jedným zo spoluzakladateľov Pedagogického múzea okresu bratislavského a malackého, založeného z iniciatívy škol. inšpektora Frant. Jozku v roku 1929.

Publikoval v časopise Devín, určenom pre školskú mládež a vo Vlastivednom zborníku okresu bratislavského a malackého v roku 1930. Zameriaval sa na propagáciu ľudového umenia a jeho rozvoj. Vydal zbierku povestí Zlatý poklad pod Babou v roku 1975. Zhromaždil v nej nejednu už zabudnutú povesť. Napriek skromným podmienkam snažil sa aktívne pracovať v kultúrnej oblasti. Nevšednú pozornosť ako skúsený pedagóg venoval mládeži. Jeho skromnosť a pracovitosť môže nám byť príkladom. Škoda, že sa z jeho zbierky učebníc nezachovali aspoň niektoré. Zomrel 8.7.1980 v Malackách.

Henrich Janus

Ako ohlas na publikované články o Jozefovi Ignácovi Bajzovi sme dostali do redakcie príspevok o jeho pobyte v Prietrži

Neprístupné cesty, zastrčená obec do jarkov bola kultúrnym odriekaním mnohých, ktorí tam boli vyslaní. Na katolícku faru prichádzali väčšinou tí, ktorí nemali priazeň cirkevnej vrchnosti. Avšak mnohí i tu pracovali a vžili sa do ťažkých podmienok. V prietržskej obci boli väčšinou evanjelici, katolíkov bolo by možné na prstoch spočítať. Svojou hrivnou k rozvoju vzdelanosti a k národnému povedomiu najviac prispeli Ján Koreska a Jozef Ignác Bajza.

Narodil sa 5.3. 1755 v Predmieri a zomrel ako kanonik katolíckej cirkvi 1.12. 1836 v Bratislave. Pochádzal z gazdovskej rodiny. Teológiu študoval na jezuitskom Pázmáneu vo Viedni. Stal sa vášnivým stúpencom osvieteneckých reforiem a tie sa proti vôli cirkvi premietli do jeho literárnej práce. Od r.1783 pôsobil na fare v Dolnom Dubovom. Bol praktický a podnikavý. Hospodárstvo farnosti, kde bola i pálenica, mu umožňovalo slušný príjem. To mu pomáhalo pri literárnej tvorbe, lebo väčšinu svojich diel mohol vydať vo svojej réžii. Bol prudkej povahy. Dostával sa do sporu s Fándlym a Bernolákom z hľadiska obhajoby jeho prvenstva v slovenskej literárnej tvorbe. Nesúhlasil ani s bernolákovčinou. Boli to vzájomné nedôstojné urážky. Oproti feudálnej svojvôli pánov obhajoval seba i svojich farníkov. Za tieto postoje a niektoré literárne diela bol cirkevnou vrchnosťou odsúdený a vyčítali mu, že sa nedôsledne venuje kňazským povinnostiam. Z trestu ho v roku 1805 poslali za kňaza katolíckej cirkvi do Prietrže. Vo farnosti boli len dve katolícke rodiny roľníkov a cigánov. Sem prišiel ako zlomený búrlivák. Tu napísal dielo Príklady zo Svätého písma, ktoré bolo uverejnené v roku 1813. Známy je jeho slovenský román René mládenca príhody a skúsenosti.

Aký bol v Prietrži? O tom hovorí zápis v matrike katolíckej cirkvi v Prietrži (v roku 1856 bola matrika a kalvária prevezená do Osuského): *Bajza prejavoval nevšednú starostlivosť o zverený mu ľud, pomáhal mu hmotne, ale musel ťažko znášať i trpký život literáta v nepriaznivom prostredí.*

Vo svojom testamente pred smrťou pamätá na Prietržanov a daroval im kamennú kalváriu s darovacím nápisom.

O tom, ako to nemali niektorí katolícki kňazi ľahké, svedčí i list Andreja Thurzu, člena učeného tovarišstva, Bajzovi (vyčíta mu báseň, ktorú v tom období napísal): *"Keď to bude čítať ten váš veliký pán, boj sa, bis' zas do Prítrže nebol poslán. Dosti dlhý čas si tam dusený, a predsa tvoj rozum neni k napravení..."*

Prietrž u neposlušných kňazov vzbudzovala hrôzu. Bajzove názory však veľa napovedia, že na svoju dobu bol revolučný.

P. Čerfeľ

□ Správy □ Správy □ Správy □ Správy □ Správy □ Správy □ Správy □ Správy □

ŠAŠTÍNSKE ZASTAVENIE SVÄTÉHO OTCA

Hneď na začiatku svojej apoštolskej cesty po Slovensku 1.júla 1995 s pokorou pútnika prišiel k Sedembolestnej Matke Svätý Otec Ján Pavol II., aby všetkým, ktorí k nej prichádzajú, vyprosil materskú pomoc pri premene sŕdc.

Vítanie Jána Pavla II. veriacimi v Šaštíne

Na pozadí troch dominánt, baziliky Sedembolestnej Panny Márie, strážskeho a šaštínskeho kostola na pravom brehu rieky Myjavy takmer 500 tisícové zhromaždenie sprevádzané chrámovými zbormi a 180 člennou dychovou hudbou privítalo jeho Svätosť mariánskymi piesňami a pozdravilo pápežskou hymnou a ďakovnou hymnickou piesňou na slová básnika Tichomíra Milkina Bože čos'ráčil slovenskému rodu.

Pápež Ján Pavol II. sa od poľného oltára prihovoril zhromaždeným:

"Veď čo predstavuje táto šaštínska svätyňa, ak nie skutočnosť, že Panna Mária, Matka Slovákov, býva v tomto jedinečnom dome, v ktorom sa všetci synovia a dcéry vášho národa cítia ako v Matkinom dome? Tu chce Panna Mária, Kristova Matka, byť pre vás Matkou! Chce, aby ste boli voči nej úprimní a jednoduchí. Tu je jej príbytok a vďaka tomu, že na vašej slovenskej zemi stojí dom Božej Matky, nik z vás nie je bez domova. Sem môže prísť každý a môže sa cítiť ako v Matkinom dome. Dnešnou návštevou šaštínskej svätyne sa pápež chce osobitne poďakovať Božej Matke za tento rodinný domov, v ktorom sa môžu všetci obyvatelia Slovenska, všetci bez ohľadu na svoju národnú príslušnosť, cítiť ako doma..."

Pre obyvateľov Záhoria je táto návšteva poctou a jeho slová výzvou a záväzkom. Od nich sa v prvom rade očakáva premena sŕdc, úprimnosť a jednoduchosť, aby mohli vytvoriť duchovnú predzáhradku Matkinho domu, aby pútnik, prichádzajúci odkiaľkoľvek, prekročiac Moravu či Karpaty už v prvom kontakte s krajinou a jej obyvateľmi videl a cítil blízkosť domu Božej Matky, aby ho všetkými cestami sprevádzal kresťanský dar Pokoja a Lásky.

Do pozornosti zberateľov: Pri tejto významnej príležitosti vyšli pohľadnice baziliky Sedembolestnej P. Márie s portrétom pápeža Jána Pavla II., príležitostná známka v hodnote 3,-Sk s portrétom Jána Pavla II. a poštová pečiatka zobrazujúca priečelie šaštínskej baziliky s kruhopisom SVÄTÝ OTEC JÁN PAVOL II. ŠAŠTÍN 1.7.1995. -mz-

SPOMIENKOVÁ SLÁVNOSŤ

Pri príležitosti sviatku sv. Cyrila a Metoda sa v nedeľu 9. júla v Brodskom, kadiaľ podľa povesti prechádzali cez brod rieky Moravy solúnski bratia, konala spomienková slávnosť.

Brodčania prejavovali v minulosti týmto sviatcom veľkú úctu. Ich postavy boli na obecnom pečatidle z r. 1770, nad pravým bočným oltárom farského kostola je umiestnený obraz

menovaných sviatkov.

Slávnostnú svätú omšu pod lipami o 10.00 hod. celebroval d.p. Peter Kučera a koncelebroval pán farár František Kollár, ktorý v Brodskom pôsobil pred 30 rokmi. V príhovore k účastníkom slávnosti zdôraznil, že vytvorením písma prekladmi liturgických kníh a iných náboženských diel skultúrnili život našich predkov.

V poobedňajšom kultúrnom programe po uvítacom príhovore pani starostky Ing. Šimkovičovej význam pôsobenia Cyrila a Metoda na Veľkej Morave priblížila PhDr. Anna Hollá, vedecká pracovníčka Matice slovenskej v Martine a s históriou obce oboznámil účastníkov osláv prom. ped. Jozef Mikuš.

Scénku o prechode Cyrila a Metoda cez rieku Moravu podľa poviedky spisovateľa Štefana Moravčíka stvárnili miestni mladí ochotníci. Výberom z bohatej klenotnice ľudových piesní a tancov spestrili program folklórne skupiny detí a dospelých. Oslavné verše o obci, rieke a jej okolí od miestneho rodáka Ľudovíta Čulena zarecitovali študentky - priateľky poézie. Súčasné prvky moderného tanca stvárnila vo svojom temperamentnom vystúpení skupina nefolklórneho scénického tanca. Vyvrcholením programu boli chrámové piesne v podaní miestneho chrámového zboru.

Brodčania touto spomienkovou slávnosťou nadviazali na tradíciu úcty k sv. Cyrilovi a Metodovi.

Marcela Antálková

* *

OSLAVY V HOLÍČI

790.výročie písomnej zmienky o Holíči si v tomto meste pripomenuli počas troch dní trvajúcich osláv, ktoré začali v piatok 23. júna slávnostným zasadnutím Mestského zastupiteľstva za účasti významných rodákov z Holíča a ďalších pozvaných. V rámci zasadnutia sa konal seminár Holíč v zrkadle dejín, na ktorom odzneli referáty Ing. Jozefa Hrušeckého, primátora mesta, o novších dejinách Holíča, PhDr. Viery Drahošovej o archeologickom bádaní na území mesta a prof. PhDr. Jozefa Nováka, DrSc. o problematike mestských a obecných erbov.

Zasadnutie bolo ukončené slávnostným zápisom významných Holíčanov do pamätnej knihy. V Kultúrnom dome boli otvorené výstavy Dejiny Holíča v dokumentoch, ktorú usporiadali pracovníčky Mestskej knižnice v Holíči a reinštalovaná výstava Záhorského múzea Holíčska fajansa.

Ďalšie dva dni sa niesli v znamení jarmoku, najrôznejších športových zápolení, vystúpení a ukážok. V posledný deň 25.6. bol verejnosti sprístupnený holíčsky kaštieľ a oslavy uzavrelo divadelné predstavenie "Ako bolo" v Kultúrnom dome. - dra -

* *

REDAKČNÁ RADA V BRODSKOM

Tohtoročné 3. zasadnutie redakčnej rady časopisu Záhorie sa uskutočnilo 18. júla 1995 v Kultúrnom dome v Brodskom, s ktorým má Záhorské múzeum v Skalici na poli regionálneho vlastivedného bádania plodné vzťahy.

Členovia redakčnej rady si so záujmom prezreli doklady hmotnej a duchovnej kultúry obce sústredené v pamätnej izbe v kultúrnom dome. V miestnej kolkárni si vyskúšali svoju športovú zručnosť. Prechádzku obcou ukončili návštevou rímskokatolíckeho kostola a vychádzkou na Veleš.

Za milé prijatie, organizáciu a pozornosť ďakujeme pracovníčke Miestneho kultúrneho strediska pani Marcele Antálkovej a za oboznámenie s históriou a osobnosťami obce PhDr. Konštantínovi Palkovičovi, CSc. členovi redakčnej rady, rodákovi z Brodského. -mz-

☼ Turistika na Záhorí ☼ Turistika na Záhorí ☼ Turistika na Záhorí ☼

Každý kút nášho regiónu a chotár každej obce poskytuje tisíce možností na vychádzky. Všade pulzuje život a možno nájsť veľa pozoruhodného. Mnohí majú svoje miesta a trasy, na ktorých oddychujú, hľadajú rozptýlenie a odreagovanie od starostí denného kolobehu. A čím viac o týchto miestach vieme, tým sú nám bližšie, tým viac dojmov nám dokážu poskytnúť. Či vyrážame za pohybom, poznávaním a osviežením sa prírodou alebo za zmenou prostredia a myšlienok, vždy nás pri stretnutí zaujmú a oslovia stopy minulosti.

Príjemným zážitkom môže byť vychádzka na zrúcaniny hradu Pajštún v Malých Karpatoch. Cesta z obce Borinka vedie výmoľom lemovaným obnaženými koreňmi stromov udivujúcimi bizardnosťou svojich tvarov. Pri výstupe míňame studničku, ktorej stav a okolie zanesené odpadkami nesvedčí o veľkom pochopení prechádzajúcich. Roky tu takmer nezanechávajú stopy. Azda len kmene bukov, ktoré poznamenávajú vyrývanými nápismi tí, čo si

svoju "prezentáciu" cenia viac ako nedotknutú krásu stromu, časom hrubnú, menšie ranky sa zacelujú a staré ryhy nápisov rozťahujú. Ticho a pohodu podfarbuje ojedinelé vŕzganie konárov a štebot vtáctva.

Pajštún, týčiaci sa na vápencovom brale vo výške 486 metrov nad morom, vytvára charakteristickú siluetu, viditeľnú z veľkej časti južného Záhoria. Podľa ostrosti jej obrysov starší ľudia predpovedajú počasie - dážď. Pajštún patrí do reťaze pohraničných strážnych hradov budovaných v 13. storočí, spomína sa v roku 1273. Pred vstupom človek spontánne zastane a zrak mu stúpa po zachovaných múroch. Zhora sa škerí rad tvárí figurálnych konzol. Jedna z nich zrútená pri bráne dokazuje, aké je relatívne určovanie ich veľkostí. V 14. storočí hrad vlastnili grófi zo Svätého Jura a Pezinka, koncom 16. storočia bol v rukách Pálffyovcov. Niekoľkokrát bol hrad prestavovaný a udržal sa až do roku 1810, kedy ho zdemolovali napoleonské vojská. Impozantné hradné bralo pri dobrom počasí zliezajú mladí ľudia s lanami a skobami. Cez vrchol Kozliska /537 m n. m./ smerujeme po žltej turistickej značke k menšej zrúcanine Dračieho hrádku. Na pohodlnom chodníku nás občas minie jednotlivec či skupinka na horských bicykloch.

Pozornosť v lese upútavajú zarastené a zvetrané ryhy a zásypy - stopy kutania, súvisiace zrejme s dávno minulou činnosťou blízkych medených hámrov. Po krátkom výstupe sa dostaneme na zrúcaninu stredovekej strážnej veže Dračieho hrádku. Podľa niektorých údajov stojí na mieste bývalého strážneho objektu z doby rímskej, v ktorej celá táto oblasť tvorila významné strategické predpolie obranného rímskeho limitu. Zrejme preto sa stal v minulej sezóne predmetom záujmu archeológov, ako nasvedčujú otvorené sondy v jeho sutinách. Hrádok bol vystavený nad začiatkom doliny k Medeným Hámrom. Stačí niekoľko krokov dolu a naskytuje sa nám pohľad do údolia Borinského potoka, ktorý začiatkom 19. storočia poháňal medené hámre /venovali sme sa im v starších číslach časopisu/. Ošarpaná tu stojí kaplnka sv. Michala Archanjela, postavená v barokovom štýle v roku 1743. Jej osud a chátranie nie je ľahostajné skupine ľudí, ktorá sa združila v "Klube priateľov Medených Hámrov" a predajom pohľadníc s fotografiou kaplnky sa pokúšajú získať financie na jej záchranu. Pri schádzaní na cestu vedúcu z Košariska cez Medené Hámre do Borinky nás vítajú zvuky tečúcej vody silného potoka. O jej bohatstve a erozívnej schopnosti sme sa presvedčili cestou pri obchádzaní aj meter hlbokých výmoľov, ktorými jarky stekajúce zhora obnažili doštičkovito vrstvené bridlice. Tento zvuk občas prerušený hukom áut chatárov nás sprevádza až do Borinky. Ak sa nám vychádzka zdala krátka, pridáme obhliadku zaujímavých pamiatok v Stupave.

Viera Drahošová

*** Nové publikácie * Nové publikácie * Nové publikácie * Nové publikácie ***

Pavel Bunčák - personálna bibliografia

Po podujatiach v Senici, Malackách, Bratislave a Budmericiach si uctili jubileum svojho rodáka básnika Pavla Bunčáka v Skalici. Slávnostná časť začala prijatím Pavla Bunčáka a účastníkov stretnutia - literátov, pracovníkov kultúrnych inštitúcií zo Senice a Skalice a predstaviteľov Asociácie organizácií spisovateľov Slovenska primátorom Skalice Ing. Michalom Srholcom na pôde Mestského úradu a zapísaním sa jubilanta do Pamätnej knihy mesta Skalice

Súčasťou podujatia bolo predstavenie Personálnej bibliografie Pavla Bunčáka, ktorú vydala Okresná knižnica Senica a zostavila Alena Švecová. Mladý skalický básnik Miroslav Brück opisuje svoje dojmy z osobných kontaktov s Pavlom Bunčákom v úvodnej časti "Vzácne chvíle s básnikom". "Básnický svet Pavla Bunčáka" popísal Miloš Tomčík, biografické kalendárium zostavili PhDr. A. Maťovčík a A. Švecová. V personálnej bibliografii, ktorú zostavili J. Ballová a A. Švecová nachádzame poéziu, prózu, literárnu publicistiku, recenzie, doslovy, preklady a iné. Nasleduje súpis textov o básnikovi, literárnych a spomienkových podujatí a zvukových nahrávok. Prácu dopĺňajú registre. V prílohe je ukážka rukopisu básnika, jeho autoportrét /pre mnohých prekvapenie/, výber z korešpodencie a fotografií. Bibliografia s rozsahom 186 strán vyšla s finančným prispením MÚ v Skalici. -dra-

PREDSTAVUJEME SA VÁM
Mária Zajíčková

Dátum narodenia: 9. 11. 1951
Miesto: Nitriansky Hrádok
Ukončené štúdium: ZŠ v Šuranoch, SVŠ v Šuranoch, Pedagogická fakulta v Nitre - slovenský jazyk a dejepis (1970-74), FFUK v Bratislave - etnológia (1978-83), doktorát filozofie na FFUK v Bratislave (1986)
Zamestnanie: etnológ Záhorského múzea v Skalici od r. 1986
Špecializácia a odborný záujem: regionálna etnológia s bližším zameranímna počiatky národopisu, ľudové výtvarné umenie a jeho vzťahy k vysokému umeniu
Významnejšie výskumy a témy: výskum rodinného zvykoslovia v Hranovnickej doline, výskum výročného zvykoslovia na Dolnom Ponitrí, výrobný sortiment holíčskej manufaktúry a jeho vplyv na džbánkársku výrobu, hospodársky a spoločenský život habánov, skalické výšivkárske družstvo, typológia záhorského ľudového odevu, čepčenie nevesty v záhorskom regióne, výšivky na kútnych plachtách z hľadiska technického a motivického, zberateľské dielo D. Jurkoviča, kultúrny a spoločenský život v Skalici začiatkom 20. storočia, materiálna kultúra v obci Jablonové a i.
Stav: vydatá, 6-ročný syn Viliam
Záujmy: psychológia, výtvarné umenie, poézia, cestovanie
Čo vás teší a trápi: Počas výskumov v teréne stretávam rôznych ľudí. Teší ma, keď sa mi podarí nájsť kľúč k ich mysleniu, konaniu a prejavom. Teší ma pochopenie medzi ľuďmi vybudované na základe hlbšieho poznania. Trápi ma ignorantstvo, pokrytectvo, neúprimnosť, všetko, čo bráni vzájomnému poznávaniu a pochopeniu sa.
Profesionálny cieľ: pomôcť ľuďom tohto kraja, či už rodákom alebo novousadlíkom, znovuobjaviť všetko pekné a dobré, čo trpezlivo ukladali generácie pred nami, a tak nájsť v sebe sily pre plnohodnotný život

Dom kultúry

záhorie 4

ROČNÍK IV. / 1995
cena 5 Sk